

november 2017

so dob nost

Revija za književnost
in kulturo

Mlada Sodobnost

Namesto uvodnika *Katja Kac*: Kdo tlakuje pot na tuje trge? **Pogovori s sodobniki** *Simona Kopinšek* s *Petrom Svetino* **Sodobna slovenska poezija** *Bina Štampe Žmavc*: Hruška v pesmi, *Feri Lainšček*: Ne, *Barbara Gregorič Gorenc*: Osem pesmi **Sodobna slovenska proza** *Vinko Möderndorfer*: Jaz sem *Andrej*, *Cvetka Bevc*: Poletje z Utrinkom **Sodobna dramatika** *Tin Grabnar*, *Nina Šorak*, *Zala Dobovšek*, *Asja Kahrimanović*: Nekje drugje **Razmišljanja o(b) knjigah** *Andreja Sinčič*: Upor. Četudi mora zato krava na kolo, *Nara Petrovič*: Ladja norcev na slovenski način **Tuja obzorja** *Edward Lear*: Limeriki, *Kate DiCamillo*: Čudežno potovanje *Edwarda Tulana* **Alternativna misel** *Barbara Zorman*: Čustvena nalezljivost **Sprehodi po knjižnem trgu** *Polonca Kovač*: Kaj se komu sanja (*Gaja Kos*), *Igor Karlovšek*: Teci! (*Ivana Zajc*), *Maša Ogrizek*: Krasna zgodba (*Sabina Burkeljca*), *Monika Kropelj Telban*, *Roberto Dapit*: Čudežne pravljice slovenskih pokrajin: čarobni svet princev in vilincev (*Milena Mileva Blažič*) **Gledališki dnevnik** *Alenka Urh*: Zlata paličica čara, pričara in – očara

ISSN 0038-0482

Letnik 81, številka 11, november 2017

Glavna urednica:

JANA BAUER

Odgovorni urednik:

EVALD FLISAR

Pomočnica glavne urednice:

Katja Klopčič Lavrenčič

Člani uredniškega odbora:

ddr. Igor Grdina, Jože Horvat, dr. Boris A. Novak, dr. Marko Pavliha,
Ivo Svetina, Alenka Urh, Dušanka Zabukovec

Strokovna sodelavka:

Katja Kac

Lektorica:

Katja Klopčič Lavrenčič

Izdajatelj:

Kulturno-umetniško društvo Sodobnost International

Naslov uredništva:

Sodobnost, Stare Črnuče 2b, št. 12, 1231 Ljubljana

+ 386 (0) 1 437 21 01 (uredništvo)

+ 386 (0) 1 561 18 56 (faks)

041 913 214 (odgovorni urednik)

Elektronski naslov: sodobnost@guest.arnes.si

Uradne ure za sodelavce od 10. do 14. ure
(po vnaprejšnjem telefonskem dogovoru).

Namesto uvodnika

Katja Kac: Kdo tlakuje pot na tuje trge? 1515

Pogovori s sodobniki

Simona Kopinšek s Petrom Svetino 1520

Sodobna slovenska poezija

Bina Štampe Žmavc: Hruška v pesmi 1532

Feri Lainšček: Ne 1537

Barbara Gregorič Gorenc: Osem pesmi 1543

Sodobna slovenska proza

Vinko Möderndorfer: Jaz sem Andrej 1551

Cvetka Bevc: Poletje z Utrinkom 1561

Sodobna dramatika

Tin Grabnar, Nina Šorak, Zala Dobovšek,
Asja Kahrmanović: Nekje drugje 1572

Razmišljanja o(b) knjigah

Andreja Sinčič: Upor. Četudi mora
zato krava na kolo 1588

Nara Petrovič: Ladja norcev
na slovenski način 1594

Tuja obzorja

- 1603 *Edward Lear*: Limeriki
Kate DiCamillo: Čudežno potovanje
1610 Edwarda Tulana

Alternativna misel

- 1621 *Barbara Zorman*: Čustvena nalegljivost

Sprehodi po knjižnem trgu

- Polonca Kovač: Kaj se komu sanja
(*Gaja Kos*)
1633
1637 Igor Karlovšek: Teci! (*Ivana Zajc*)
Maša Ogrizek: Krasna zgodba
(*Sabina Burkeljca*)
1640
Monika Kropelj Telban, Roberto Dapit:
Čudežne pravljice slovenskih pokrajin:
čarobni svet princev in vilincev (*Milena*
1643 *Mileva Blažič*)

Gledališki dnevnik

- 1647 *Alenka Urh*: Zlata paličica čara, pričara
in – očara

Namesto uvodnika

Katja Kac

Kdo tlakuje pot na tuje trge?

Kako s slovenskimi avtorji uspeti v tujini? Vprašanje, na katero ne iščejo odgovora le avtorji, pač pa vse bolj tudi država, ki naj bi v ta namen prispevala 2,5 milijona evrov za predstavitev Slovenije kot častne gostje na Frankfurtskem knjižnem sejmu, predvidoma leta 2021. Po letu 2020 naj bi bila Slovenija tudi častna gostja knjižnega sejma v Bologni, ki je namenjen trgovanju z otroško in mladinsko literaturo. Krešejo se ideje o tem, kako in komu in kaj naj ponudimo. Kaj pravzaprav je naš cilj? Si želimo, da Slovenija na svetovni trg plasira avtorja, ki bo, v stilu skandinavskih kriminalk, postal njen največji izvozni artikel? Si želimo, da bi bilo čim več slovenskih avtorjev prevedenih v nemščino? Si želimo v času mednarodne pozornosti v Frankfurtu in Bologni predstaviti čim več kvalitetnih slovenskih del v upanju, da bomo uspeli vzbuditi zanimanje flote tujih založnikov za vsaj nekaj let? Poti, ki vodijo v tujino, je več in status "častne gostje" na sejmih je le ena od njih. Precej draga, zato moramo živeti v upanju, da bo denar porabljen čim bolj učinkovito.

Druga pot je počasna, malce trnava, v primerjavi z nacionalno precej cenejša, vseeno pa ravno tako draga, vsaj za slovenskega založnika, ki uspe svoje avtorje zastopati na tujih sejmih. Vkolikor gre za avtorjem prijazno založbo, se odstotek, ki ga dobi založnik/agent od prodanih pravic, giblje okoli 20 odstotkov. Že sama predstavitev na enem sejmu založnika stane skoraj toliko kot izdaja ene knjige (najem mize na nacionalni stojnici

JAK, recimo, stane 800 evrov, nekoliko cenejši je najem mize v prostoru za agente, okoli 500 evrov). Hotelske storitve so v času sejma vsaj enkrat višje kot sicer in zanje lahko prištejemo še 800 evrov, nadaljnjih 500 evrov lahko prištejemo za plačilo agentke, potem so tu še prevoz, dnevnice in katalog, ki ga je treba natisniti, dodatnih 800–1000 evrov. Avansi, na katere gre računati ob prodaji pravic, se gibljejo med 500 in 1500 evri. Od tega zneska dobi založnik/agent 20 %. Seveda cilj založb ne bi smel biti samo izdajanje kvalitetne literature, temveč tudi nadaljnja promocija avtorjev in ilustratorjev doma ter v tujini. Ker pa je že sama izdaja knjig za založbo velik finančni zalogaj, ki se zaradi majhnosti trga, slabih nakupovalnih navad (knjig) in nemara tudi dobro razvejenega knjižničarskega sistema brez subvencij velikokrat težko pokrije, je tovrstne prodajne poteze treba dobro pretehtati.

Da so slovenski avtorji lahko uspešni na tujih trgih, sicer ni samo po sebi umevno. Je pa mogoče. Ob odličnem besedilu in izvrstnih ilustracijah (če gre za otroško literaturo), ki navdušijo tujega urednika, po neštetih urah, vloženih v pripravo promocijskega gradiva, in po kopici sestankov na knjižnih sejmih ter previdnih poizvedovanj v smislu *Draga Anna, lepo, da sva se srečali v Bologni. Upam, da niste preveč zasuti z delom in da vam je uspelo vsaj pokukati v tekst, ki sem ga zadnjič poslala*, se napor morda obrestuje. Vendar to še zdaleč ni zagotovilo, da bo avtor na dotičnem tujem trgu ostal navzoč. Treba je poskrbeti za dobro promocijo, kajti če se knjiga ne bo prodajala, založnik najverjetneje ne bo imel interesa za izdajo naslednjih avtorjevih del. V tem kontekstu je toliko pomembnejša podpora Javne agencije za knjigo RS (JAK RS) avtorjem za promocijske obiske v tujini. Konec koncev se bo na avtorjev obisk pripravil tudi tuji založnik; v promocijo bo vloženega več truda in denarja. Ali že smo pri vprašanju, kdo bo za to delo plačal agenta? Ne glede na to, ali deluje samostojno ali kot del širše založniške ekipe, od prodaje pravic nikakor ne bo mogel izvleči cele plače. Čeprav Slovenija z mislijo na vlogo častne gostje sejma v Frankfurtu že namenja več denarja za prevajanje v nemščino, ni veliko slišati o dejavnosti, ki je ključna pri prodaji pravic. O vlogi agenta. Več kot dobrodošlo bi bilo, če bi v teh letih korakanja proti Frankfurtu lahko dosegli uvrstitev tega poklica na lestvico tistih s statusom samozaposlenih in z možnostjo plačila prispevkov iz državnega proračuna. Kajti prevodi, ki so bili ali še bodo narejeni, bodo brez trdega dela, brez priprav promocijskega gradiva in sestankov na knjižnih sejmih in nujnih poizvedovanj v mesecih po sejmih težko prijadrali do resnih urednikov in profesionalnih založb. Če uspešnost avtorja na tujem trgu prinaša večjo prepoznavnost Slovenije

v tujini, ne smemo pozabiti, da agentsko delo prinaša večjo uspešnost avtorja. Res se zadnje čase nekaj založb intenzivneje posveča temu vidiku založništva, a večina med njimi lahko operira samo s konkretno podporo JAK ali z evropskimi sredstvi. JAK na dvoletnem razpisu na področju mednarodnega delovanja na letni ravni razpolaga s sredstvi, ki se gibljejo nekje okoli 45.000 evrov (v preteklih dveh letih se je ta znesek razdelil med osem prosilcev, kar v povprečju pomeni nekaj manj kot 6000 evrov za posamezno organizacijo). S tem zneskom lahko pokrijemo približno dva sejma na leto, pri čemer ves strošek priprav nosi založba, ki ob pomanjkanju sredstev o resni promociji v tujino prodanih avtorjev niti ne more sanjati. Upamo, da bo v prihodnjih letih približevanja Frankfurtu in Bologni kak konkretnější znesek namenjen tudi za operativno takšne vrste in ne le za prepoznavnost slovenskega oblikovanja, turizma in odprtje informacijske pisarne. Upamo, da bodo vsaj takrat mize na 2500 m² velikem prostoru za srednje in manjše založnike, ki ne prejemaajo sredstev iz gmotno nekoliko zajetnejšega programskega financiranja, na voljo brezplačno.

Morda se ob vsem tem odpira vprašanje: tujina da ali ne? Čemu se sploh povezovati s tujimi založniki? Ko sta pred leti kolegici na sejmu v Bologni skušali zainteresirati tuje založnike, naj se nam pridružijo pri oddaji skupne vloge za financiranje s strani Evropske komisije, sta pri tem komaj uspeli zainteresirati dva založnika (kar je bil pogoj, da smo vlogo lahko oddali). Evropska komisija je potem projektu dodelila kar 98 od 100 možnih točk. Ker smo skupaj imeli na voljo evropsko finančno podporo v višini 200.000 evrov, se je odprla možnost, da nekoliko bolj poskrbimo za promocijo naših mladinskih avtorjev v tujini. Zdi se, da je bil pristop kar pravi in se je ideja obrestovala. Projekt Naša mala knjižnica je ponudil model učinkovite promocije in dokazal smotrnost povezovanja založnikov iz različnih držav, kar je ne nazadnje cilj Evropske komisije. Založnika, ki sta se pridružila projektu, eden na Poljskem, drugi v Litvi, sta se nad slovensko literaturo tako navdušila, da sta pripravljena izdati še več avtorjev.

Pri novi prijavi novembra lani skrbi, ali bomo uspeli zainteresirati dovolj tujih založnikov, niso bile več potrebne. Zainteresiranih založnikov je bilo več, kot smo jih lahko vključili v projekt. Mednarodnemu projektu Naša mala knjižnica so se poleg založb iz Poljske in Litve pridružili še založniki iz Estonije, Latvije in Hrvaške.

Lani smo skupaj s poljsko založbo Ezop izdali novo slikanico Majde Koren *Skuhaj mi pravljico*. Ilustrirala jo je priljubljena poljska ilustratorka Agata Dudek. Inovativne ilustracije so zagotovo prinesle nekaj svežine na slovenski trg in upamo, da se bo Majda sčasoma in z novimi založniškimi

podvigi poljskim otrokom priljubila vsaj toliko kot slovenskim. V založniškem smislu se nam tovrstno povezovanje zagotovo izplača, saj se produkcijski stroški zaradi višjih naklad precej znižajo, kar tudi slovenskemu bralcu prinese nekoliko prijaznejšo maloprodajno ceno. Kaj to pomeni za slovenske mladinske avtorje? Slikanica *Skuhaj mi pravljico* bo prevedena v latvijščino in estonščino, *Kako je Oskar postal detektiv* Andreja Rozmana Roze v hrvaščino in litovščino, prav tako bodo hrvaški in litovski bralci lahko uživali v *Cipercoperčku* Ide Mlakar ter *Groznovilci in divji zimi* Jane Bauer. Čudežni prstan Petra Svetine bo izšel v poljščini, latvijščini in estonščini. Zanj se zanima tudi hrvaška založba. Peter Škerl bo naslikal nove ilustracije za izbrane zgodbe Grigorja Viteza, ki bodo izšle v Sloveniji, na Hrvaškem in v Litvi. Med letoma 2017 in 2019 se nam s projektom Naša mala knjižnica torej odpirajo trgi, na katere bi sicer težko zašli.

Spomladi leta 2019 znova načrtujemo seminar; obiskalo ga bo približno deset tujih urednikov in založnikov, ki se bodo podrobneje seznanili z najnovejšo produkcijo slovenske mladinske literature. Tak seminar smo že organizirali leta 2016. Povezovanje v založniškem sektorju, še zlasti manjših evropskih trgov z večjimi, nedvomno prinaša prednosti tako založnikom kot avtorjem. Skupna promocija in produkcija zmanjšujeta stroške, širijo se ideje in delijo primeri dobrih praks. Letos septembra nas je iz Bruslja dosegla še ena zanimiva novica. Projekt Naša mala knjižnica, ki smo ga med letoma 2014 in 2016 izvajali s partnerjema iz Litve in Poljske, je po mnenju skupine strokovnjakov Generalnega direktorata za izobraževanje in kulturo (DG EAC) Evropske komisije zgodba o uspehu.

In kaj so zgodbe o uspehu? To so “zaključeni projekti Ustvarjalna Evropa, ki se odlikujejo zaradi svojega učinka, prispevka k oblikovanju politik, inovativnih rezultatov in/ali ustvarjalnega pristopa in so lahko vir navdiha za druge. Izbira projekta kot zgodbe o uspehu je izvedena na osnovi izbirnega postopka, za katerega veljajo stroga merila glede kakovosti, relevantnosti in rezultatov projekta.”

Take zgodbe so mogoče le, če je za njihov zagon na voljo dovolj sredstev.

V preteklem mesecu sem obiskala dva dogodka, ki sta skupaj zahtevala več mesecev priprav; Frankfurtski knjižni sejem in “Kick-off meeting” v sklopu Projektov sodelovanja, ki bodo del delovanja založbe Sodobnost International usmerjali v prihodnosti.

Ko je EACEA objavila rezultate razpisa Projektov sodelovanja, je kulturna sfera (vnovič) obnemela ob velikem uspehu slovenskih prijaviteljev. Dosegli smo 35-odstotno uspešnost in se tako prebili v sam vrh izvajalcev projektov sodelovanja. Da bi dorekli še zadnje zadeve glede projekta Naša

mala knjižnica, smo se udeležili "Kick-off meetinga". Po nagovoru vodij programov EACEA in uvodnih predavanjih na temo implementacije projektov so sledile področne delavnice, mreženja s tujimi predstavniki kulturnih institucij in individualni pogovori s skrbniki pogodb. Ti so izrazili začudenje nad uspešnostjo slovenskih prijaviteljev in kakovostjo prijavljenih projektov. Kaj vodi slovenske kulturne institucije, da se v tolikšnem številu in tako uspešno potegujejo za evropska sredstva? To seveda ni samo želja po mednarodnem sodelovanju in kreptvi vezi s partnerskimi institucijami. Ob pomanjkanju sredstev smo primorani več mesecev na leto posvetiti pripravi na razpise in pisanju poročil, da lahko preživimo in izpolnjujemo svoje poslanstvo. Naj se sliši še tako nenavadno, je za nekatere založnike to edina možnost, da izdajo komercialno manj uspešne knjige, med katere v veliki meri sodi tudi leposlovje, še zlasti pa taki projekti omogočajo boljše promocijo slovenskih knjig v tujini. Seveda nas k prijavi motivirata tudi transparentnost razpisa in zavedanje, da bomo prejeli razčlenjeno evalvacijo prijave in smernice, kako v prihodnosti prijavo izboljšati do te mere, da bo projekt dobil finančno podporo. Praksa, ki bi bila nadvse dobrodošla tudi na domačem terenu.

Opazno velik finančni zalogaj, ki ga je JAK namenil oblikovanju stojnice in njeni estetski podobi na Frankfurtskem sejmu, žal ne odtehta pomanjkanja sredstev za podporo založnikom pri njihovih mednarodnih aktivnostih, ki seveda niso nujno vezane le na knjižne sejme. Da bi lahko učinkovito promovirali avtorje na tujih trgih in konkurirali anglo-ameriškim uspešnicam, je treba ponuditi več. Med drugim tudi učinkovit program promocije. Da knjigo spravimo na tuji trg, še zdaleč ni dovolj; na tuji trg moramo spraviti tudi avtorja. To bi bilo veliko lažje, če bi Ministrstvo za kulturo za tovrstne dejavnosti JAK namenilo več sredstev. Ali ni paradoksalno, da se moramo zanašati na evropska sredstva, če hočemo slovenske avtorje učinkovito plasirati v tujini? Morda niti ne. Če se (v najširšem smislu) država do kulturnih institucij ne bi obnašala mačehovsko, ne bi bili primorani več mesecev na leto posvetiti razvoju idej za projekte, pisanju prijav in poročil. Ko potegnemo črto: prijave na evropske razpise so transparentne, denar je zagotovljen in trdo delo je poplačano, podhranjen kulturni sektor lahko dela naprej, se povezuje s tujino, uresničuje svoje najdrznejše zamisli. Upamo, da se bodo v prihajajočih letih približevanja Slovenije kot častne gostje v Frankfurtu in Bologni vendarle sprostila sredstva, ki bodo podpirala tudi prizadevanja srednjih in manjših založb v vlogi agentov in da bodo snovalci programov prepoznali drzne slovenske ideje, ki zadnja leta navdušujejo Evropsko komisijo.

Simona Kopinšek s
Petrom Svetino

Kopinšek: Spoštovani Peter, najinega pogovora ne morem začeti mimo predstave o Petru otroku, ki ga nadvse zanima ... kaj vse? Tako zelo ste postali prepoznavni s pisanjem za otroke in mladino ter vse druge, da vas v kateri koli svoji predstavi vidim s knjigo v roki. Koliko se motim? Kaj vse ste želeli postati kot deček?

Svetina: Kot otrok zlasti nisem bral kaj dosti knjig. Sva bila pa z bratom z njimi vseeno zasuta, ker sta oče in mama slavista in novinarja. Očetov službeni kolega je bil Jože Snoj, mamina kolegica pa Ela Peroci. Ob prepolnih policah knjig doma so bile v najini sobi tudi njune. Kot otroku mi je brala mama Kosovela in *Kitajsko liriko* v Gradnikovem prevodu in oče si je zmišljeval pravljice o Malem nočnem čuvaju. Sam sem bral gore stripov, zlasti Alana Forda. Ko je bilo mami tega kljub vsemu preveč, mi je dala komando, da moram na tri stripe prebrati knjigo po lastnem izboru. In sem izbral najmanjšo, najtanjšo, z največjimi črkami, da sem jo prebral v dvajsetih minutah, ker potem sem lahko nemoteno naprej užival v stripu. Kot otrok sem se zlasti veliko igral, z bratom in s teto Jano doma, s sošolci in prijatelji na dvorišču med bloki, eno tako lepo otroštvo je bilo. Zares brati sem začel šele v srednji šoli. Takrat sem imel bralske intervale: nekaj časa sem bral samo liriko, nekaj časa samo humor in satiro, nekaj časa samo drame. A antikvariatu na Trubarjevi

ulici v Ljubljani, tam, kjer je danes knjigarna Mohorjeve družbe, sem bil z gospo in gospodom, ki sta ga vodila, dogovorjen, da sta mi pod pultom hranila vse, kar me je zanimalo. Pa sem hodil tja na štirinajst dni in si nosil domov kupe knjig. Toliko knjig, da jih vseh tudi slučajno nisem mogel prebrati. So pa delale v sobi in v stanovanju vzdusje: po policah, po mizi, na tleh tudi. Postati sem si želel pa kriminalist, detektiv skratka. Holmesa sem prebiral podolgem in počez in Poirota in zgodbe inšpektorja Maigreta. Malo kasneje sem se odločil, da bom študiral literaturo. To je potem ostalo kot pribito do konca srednje šole. Takrat sem se z glavo odločil za medicino, naredil sprejemne izpite in šel tja. Vmes sem imel tudi obdobje, ko sem premišljeval, če bi šel k jezuitom ali pa vpisal študij lutkarstva v Pragi. Prvotna odločitev se je udejanjila po dveh letih medicine, vrnil sem se k literaturi, doštudiral slavistiko in jo študiral še malo čez, zdaj literaturo poučujem. Od srednje šole naprej knjig res nisem več puščal iz rok, vedno znova se pojavlja problem, da jih je preveč, pa ne vem več, kam bi jih odlagal.

Kopinšek: Doslej ste napisali že toliko knjig, da bi lahko začeli razmišljati o nastanku zasebne knjižnice. Vi boste seveda takoj pomislili, da se šalim ... Kaj res storite, ko zmanjkuje prostora za knjige? Vedno znova

samega sebe presenetite z izvirnimi umestitvami knjig v svoj dom, tako kot vedno znova presenečate svoje bralke in bralce?

Svetina: Bolj borna bi bila knjižnica z mojimi knjigami. Tule ob pisalni mizi jih imam vse na eni polici. Če bi jih kdo izdal vse v eni knjigi, bi je bilo pa mogoče za 472 strani, tako na komot in zračno urejenih. Ko sem se poročil, se spomnim, da sva s prijateljem iz mojega starega doma v nov dom pripeljala dve prikolici knjig in eno prikolico vsega ostalega. Je sicer zelo lepo in stimulatивно bivati med samimi knjigami, ampak počasi te pa tudi že prah začinja zdelovati. Mislim, da doma pravzaprav ne bi potreboval več kot 200 knjig. Jih je pa olala. Si tudi rečem, da bom za vsako novo knjigo, ki jo bom prinesel domov, eno staro odnesel ven. Ampak sem v tem zelo slab. Na pisalni mizi se delajo kupi. Levo od mene sta dva, visoka po 45 do 50 centimetrov, desno štirje, v skupni izmeri 80 centimetrov. Potem so knjige naslonjene še na ekran in gredo desno do roba pisalne mize. Police so polne, kakih 15 metrov v zgornjem nadstropju, kakšnih 15 v spodnjem. (O policah v službi raje niti ne bi govoril.) Za mojim hrbtom v delovni sobi so stopnice, zgoraj zazidane, nekoč so peljale v zgornje nadstropje, kjer je stanovala stara mama. Zdaj je ni več. So pa po stopnicah knjige, krasne police so to, je pa treba ob robu pustiti za stopalo prostora, da se prebiješ do vrha. Svojčas smo doma premišljevali, da bi lahko knjige pritrčili na elastike, elastike pa na strop. Če bi hotel knjigo brat, bi jo enostavno potegnil dol, ko bi nehal, bi jo pa elastika potegnila nazaj pod strop. Ker imamo v hiši visoke stropne, je bila tudi ideja, da bi povišali pod za kakih 30 cm, naredili spodaj satovje in zgoraj poklopce, pa bi knjige odlagali tja, bi jo pač vzel iz tal. Aja, na veceju imamo tudi knjižno omarico, tam so v glavnem stripi.

Kopinšek: Zdaj si vas povsem predstavljam v kakšni knjigi, zanimiv lik – pisatelj Peter, ki živi v hiši z visokimi stropi, s katerih visijo knjige ... Vaše zgodbe, pravljice, pesmi tudi nastajajo tesno povezane z življenjem.

Svetina: Literatura je seveda fikcija in ne (avto)biografija. Ima pa lahko več ali manj elementov iz otipljivega sveta. Bolj ko pišeš iz lastne izkušnje, lahko seveda tudi iz lastne izkušnje jezika, manj bo nekaj napisano na pamet, manj bo stereotipno, bolj bo vse skupaj prepričljivo. Tako mislim. Potem je pa pomembna še večšina, ki jo prineseta dolgotrajno pisanje in raziskovanje, sem sodi tudi študij. Prebiram vedno znova

kakega Čapka, Zweiga, Capusa, Galczynskega, Yourcenarjevo, Harper Lee ... Nekateri so res mojstri, no, mojstrice. Pri lastnem pisanju so mi zelo pri srcu čudaki, ne tisti, ki se to trudijo biti, ampak tisti, ki to so, ne da bi se s tem ukvarjali. So mi vseč zaradi nekonformnosti. Pa jih je, na srečo, vseh vrst. Po Ljubljani, po Pragi, povsod. Ti se potem radi sprehajajo po mojih tekstih, ja. Malo jih opazuješ, gledaš, kakšne so njihove geste, kako govorijo, kako se hahljajo sami zase, kako hodijo, kako sedijo, kako kozarec nesejo k ustom. Potem jih daš v zgodbo, pa gledaš, kako bi v določeni situaciji, v kateri se znajdejo v zgodbi, lahko reagirali, kako bi se lahko obnašali. Ni jih treba prav zelo iskati, teh čudakov. Se že pri sosedih začne.

Kopinšek: Razmišljala sem, da mi je zares redko kateri avtor znal povedati točno število izdanih knjig. Vprašanje seveda zastavim tistim, ki ste jih napisali že več kot devet. Koliko ste jih doslej vi? Veste (*smeh*)?

Svetina: Sedemnajst. Ne, saj ne. Ne vem. Tamle na polici bi jih sicer lahko preštel in bi se delal pametnega, ampak jih ne bom, bi najbrž kmalu spet pozabil. Pri deset sem še vedel, potem sem kdaj pa kdaj obnovil, da sem si zapomnil, zdaj niti tega ne počnem več. Na začetku ti je seveda super preštovati, koliko je izdanega, kasneje je super gledati ilustracije, ki ti jih po pdf-ju pošljejo z založbe, še kasneje mogoče dobro dene samo še to, da si dal zgodbo ali pesmi lahko iz glave, da imaš spet malo miru (*smeh*).

Kopinšek: Vem, da ste med tistimi, ki založbam oddajo čistopise. Obstaja kakšna stalnica pri pisanju? Razen ta, da pišete ob sredah, če sem si zapomnila prav? Imate na primer navado, da besedilo za nekaj časa odložite in se šele potem odločite za oddajo založbi?

Svetina: To razkošje si lahko privoščim, da dam iz rok, ko se mi zdi, da je besedilo za to pripravljeno. Ni se mi treba preživljati s pisanjem. To je res razkošje. In da si za pisanje ali branje ali prevajanje lahko vzamem en dan na teden, to se mi tudi zdi razkošje. Takrat ni drugega razen kak sprehod in kava z Barbaro v mestu ali kaka taka reč. Pa pisanje. Če kaj nastane, prav, če ne, tudi prav. Redko se je zgodilo, da sem besedila dajal iz rok hitro, nekajkrat mogoče za radio, ko so me prosili za kakšno pesmico, tam nisem mogel čakati dva meseca, da bi v miru pozabil na vse skupaj in potem spet na novo prebral. Sicer pa to lahko napravim. Mi je v bistvu tudi vseeno, ali izide letos ali drugo leto. Poleti sem

recimo pisal, avgusta. Septembra sem prepisoval v računalnik in ob tem pol zmetal stran. Oktobra še malo popravljam. Potem bom nekaj časa vse skupaj pustil, če bom novembra, decembra z napisanim še vedno zadovoljen, bom počasi dal iz rok, če bo koga zanimalo. Ko enkrat dam iz rok, se pa z besedilom pravzaprav ne ukvarjam več, lekturo še preglemam, korekture tudi, potem v bistvu ni več moja stvar. Lahko začnem delati kaj drugega.

Kopinšek: Kako pa je z izbiro ilustratoric in ilustratorjev vaših besedil? Namignete kdaj (večinoma) urednicam (če se ne motim, delate večinoma z urednicami)?

Svetina: Z Damijanom Stepančičem naju je pripeljal skupaj pokojni urednik Mladinske knjige Vasja Cerar. Se nisva poznala, kar samo delala sva skupaj, tako, na daljavo. Odkar sva se srečala, se lahko o marsičem pogovarjava, svet drugega je vsakemu od naju blizu. Potem so uredniki videli, da ta naveza funkcionira. In ker prav veliko pa tudi ne napišem, evo, niti nisem mogel več izbirati, kar sem napisal, je dobil v roke Damijan (*smeh*). Tu in tam si uspem izposlovati, da zgodbe ali pesmice ilustrira še kdo drug (*smeh*). Zelo sem vesel recimo Petra Škerla in Ane Zavadlav in še koga. Samo Mojce Osojnik nikakor ne morem pregovoriti, da bi še kaj ilustrirala. Vsako besedilo ima svoj značaj, temu značaju ustrezno si predstavljam ilustracije in predlagam založbi ilustratorja ali ilustratorko. Ali bo tako ali ne, to je seveda njihova stvar. Večkrat imajo tudi kak svoj predlog, tudi to je zelo v redu. Konec koncev, lepo je videti, kaj je likovnik iz besedila napravil, je čisto nekaj novega, ko je vse še naslikano. Kar se urednic tiče pa: v srednji šoli smo bili v razredu trije fantje in trideset punc, na fakulteti pa dva fanta in šestdeset punc. Med puncami se dobro počutim (*smeh*).

Kopinšek: Kako se odločate, kateri založbi boste poslali nastalo besedilo?

Svetina: Po navadi je tako, da ne odhajam od založbe, če se z uredniki oziroma urednicami dobro ujamem. Take urednice so Jana Bauer, Gaja Kos in Irena Matko Lukan, z njimi delati mi je enostavno. Kateri bom kakšno knjigo ponudil, je odvisno malo od tega, kakšen okus imajo (no, kakršen okus mislim jaz, da ga imajo), bolj pa od tega, ali pri založbi še kakšna knjiga čaka na izid. Če ja, potem je na vrsti druga. Vzajemna simpatija, zaupanje in odkritost so pri temle delu dela bistveni.

Kopinšek: Doktorirali ste iz starejše slovenske poezije. Zakaj ste se odločili prav za slednje? Kdo so bili vaši profesorji? Po dobrih učiteljih se prepozna “študentova moč”. Učitelji pa so tudi seveda vsi dobri avtorji in avtorice.

Svetina: Magisterij in doktorat sem želel delati iz mladinske književnosti, ampak takrat na ljubljanski slavistiki ni bilo kakšne potrebe za to področje, pokrivala sta ga najprej še profesorica Helga Glušič, malo kasneje pa Igor Saksida. Je pa bila na razpolago starejša slovenska književnosti, ki bi jo moral po smrti profesorja Koruze nekdo prevzeti. Najprej jo je predaval profesor Tone Pretnar, po njegovi smrti pa Igor Grdina. Mišljeno je bilo, da jo bom prevzel jaz. Pa se je obrnilo drugače. Po doktoratu in habilitaciji mi je potekla pogodba. Spomnim se še, kako sem nekega večera konec aprila prišel na fakulteto, naložil knjige, zaklenil sobo, ključ oddal spodaj vratarju in odšel. Poezija mi je bila mnogo bližja od proze, zato sem se ukvarjal s poezijo. Zelo rad sem imel profesorja Pretnarja, predaval nam je še primerjalno slovansko književnost, spotoma sem mu kot res mojstru verzologu in prevajalcu nosil svoje prevode, da jih je komentiral. Večkrat nas je študentarijo odpeljal v gostilno Pod lipco na kavo ali čaj, on je pa zmeraj pil stock. Tam smo imeli potem predavanje. Poezije sem se tudi sam, tako kot je to s Prešernom in Mickiewiczem in mnogimi drugimi počel Pretnar, lotil s pomočjo pol literarne, pol jezikoslovne metode, ki se ji reče verzologija. Študiral sem jo v Pragi pri enem od znanih čeških verzologov in pesnikov Miroslavu Červenki. Sedeli smo za veliko mizo v njegovem kabinetu, on je razlagal, mi smo spraševali in komentirali. Takrat me je Praga udomačila. Od učiteljev se spominjam še profesorja Kmecla, ki je ob ponedeljkih zjutraj s predavanji o slovenski prozi 19. stoletja napolnil veliko predavalnico in nas vsako leto vodil po literarnih poteh Ljubljane. Pa profesorja Antona Janka, germanista, se spomnim, ki nas je na izpitu spraševal tako, da smo si lahko prvo vprašanje izbrali sami. In profesorice Helge Glušič. Ko sem prišel na fakulteto, mi je odstopila svojo pisalno mizo. Velikokrat se je iz kabineta odpravljala takrat, ko sem jaz prihajal, stala sva tam med podboji in se na dolgo pogovarjala. Ona je bila dama, zares dama. Od literatov sem se učil, no, se še učim, pri Karlu Čapku, Milošu Macourku, Zdeněku Svěráku, sami češki pripovedniki. Eden ljubših romanov mi je *Sladki četrtek* Johna Steinbecka. Od pesnikov so mi izredno pri srcu Izet Sarajlić, Tomas Tranströmer, Konstanty Ildefons Gałczyński v prevodu Lojzeta Krakarja, od naših Petra Kolmančič.

Kopinšek: Danes predavate slovensko in južnoslovanske književnosti na univerzi v Celovcu. Kako vas je življenje vodilo do poučevanja? Kako potekajo vaša predavanja? Koliko časa že poučujete v Celovcu?

Svetina: Čez nekaj let, ko bodo odšli v penzijo dve kolegici in kolega, bom drugi najstarejši na inštitutu, inventar, skratka. Petnajsto leto sem že v Celovcu. Kar se poučevanja tiče: vedno sem si želel, da mi ne bi bilo treba nastopati, tega res nisem maral. No, zdaj pa je to moja služba. Vse skupaj je šlo zelo nenačrtovano, pravzaprav. Profesorica Helga Glušič me je vprašala, če bi ostal na fakulteti. Bi. In sem študiral in bil tam. Ko se mi je pogodba iztekla in sem šel, sem mislil, da bom fakultetne prostore zapustil. Ampak kljub temu da sem bil zaposlen v Pionirski knjižnici v Ljubljani, me je zagrebški profesor Zvonko Kovač nagovoril, da sem prišel gostovat v Zagreb. Ne smete pustiti fakultetnega dela, je rekel. Nisem vedel, zakaj tako misli. Po letu in pol se je izpraznilo mesto na univerzi v Celovcu. Ker so hoteli nekoga, ki bi predaval slovensko književnost, sem se prijavil. Sprejeli so me in zdaj sem tam. Predavam več predmetov. Nekaj predavanj je preglednih, recimo slovenska književnost do moderne, slovenska književnosti 20. stoletja. Potem kakšna izbirna predavanja, Prešeren ali slovenski roman ali kakšni seminarji o literaturi in glasbi, o vprašanju centra in periferije v literaturi, o dialogu v literaturi. Mladinsko književnost imam tudi, vsak zimski semester. Sem se kljub vsemu vrnil tja, kamor sem sprva hotel (*smeh*).

Kopinšek: Spomnim se najinega srečanja, ko sva se pogovarjala o vaši slikanici *Sredi sreče in v četrtek jutraj*, ki je izšla prav pri Sodobnosti. Ko sem vas vprašala o ozadju nastanka besedila, ste mi povedali za zelo zanimiv pripetljaj, ko vas je nekdo mimogrede nagovoril in prosil za denarno pomoč, z obljubo, da vam dolg povrne, kar se ni zgodilo, vam je pa dogodek pustil navdih (olepšano povedano). In tako je nastalo besedilo za nadvse izvirno zgodbo, ki jo je ilustrirala Kristina Krhin.

Svetina: Dve doživetji sta se tu združili. Najprej sta bili dve gospe v dunajskem mestnem parku, ki sem ju opazoval med koncertom. Po vsakem komadu se je ena priklanjala, kot da je točko izvedla sama na odru. Druga se je medtem na široko obliznila. Vse polno vrečk sta imeli na stolih okoli sebe. Krasni gospe, naravnost za v zgodbo. Drugo doživetje je bilo, ko je nekega poletnega dne, ko ni bilo predavanj, neki možakar prišel naravnost na našo slavistiko. Z znano in obrabljeno zgodbo, da se

mu je pokvaril avto in to. In sem ga spraševal in sva se pogovarjala. Res je poznal univerzo, videti je bilo, da je res bil eden od gradbincev, ki so jo v sedemdesetih letih delali. No, sem si rekel sam pri sebi, denar mu bom posodil. Če mi ga ne vrne, ne bom obubožal, če mi ga vrne, svet še stoji na svojem mestu. Sva šla do bankomata, dvignem novce, mu jih dam, on reče, da se bo oglasil prihodnji četrtek. Se ni. Ne v četrtek, ne v petek, ne teden dni kasneje. S tem, da kdo ne ravna pošteno, se v bistvu niti ne ukvarjam, mislim, da je v bistvu to bolj njegov problem kot moj, enkrat bo za nepoštenosti vsak sam polagal račun. Tisto, kar me je prizadelo, ni bil denar, ki sem ga posodil in ne dobil nazaj, ta je šel tako ali tako v račun eksperimenta, tudi če bi mu ga dal. Bolelo je to, da pravzaprav svet ni več stal na svojem mestu: Nekdo, ki je v stiski, te prosi za pomoč. Pomagaš mu. To se mi zdi, je običajno in človeško. E, pa ni več. Nekdo te prosi, v stiski je, ampak ti mu ne pomagaš, ker te je enkrat nekdo prinesel naokrog, in zdaj tudi tistemu ne verjameš več, ki pomoč zares potrebuje. Košček sveta se je odlomil. Pa sem ga potem z zgodbo sestavil nazaj. Ko sem to kdaj povedal, sem slišal mnogo, mnogo takih zgodb, ki so bile zelo nasprotni moji. Kljub vsemu svet še kar dobro stoji (*smeh*).

Kopinšek: Simpatičnega čudaka v bližini vašega celovškega delovnega mesta, ki ste ga ujeli v zgodbo *Kako je Feliks tekmoval s kolesom*, še srečujete?

Svetina: Ja, še. Pozdraviva se, pokramljava. Zadnjič sem ga srečal v mestu. Kako ti gre? ga vprašam. Dokler me kak človek tako prijazno pozdravi, kar v redu, mi odgovori.

Kopinšek: Predlagam, da se za nekaj vrstic premakneva k vaši pesniški zbirki za odrasle *Vsakdanje geometrije*. Izšla je letos. Pogosto mi je misel prinesla vprašanje, kako pa je s pisanjem Petra Svetine za odrasle, saj v vašem opusu prevladuje delo za otroke in mladino. Zdaj vam vprašanje o tem lahko zastavim. *Vsakdanje geometrije* kot premiki življenja, ki pravzaprav gradijo življenje samo ...

Svetina: Večina pesmi za odrasle je nastala v spokojnem času. Najbrž se spokojnost v njih tudi zrcali. Drobne reči so to po navadi. Se peljem v Prago z vlakom, pa gledam čez sedeže v vagonu, kako kondukerki kar naprej in naprej pada pramen las na oči. Popravi si ga, pa ji spet zaniha nad obraz. Taka lepa podoba, v vlaku imaš časa na pretek in opazuješ.

Nastane pesem. Ali pa na tisočerih vožnjah čez Ljubelj. Enkrat je megleno, komaj slutiš obrise dreves, drugič je sončno in se vse kopa v zlategem. Pa držiš volan in ti sonce skozi šipo greje roke. Je bil pa lani tudi zelo težek čas. Takrat je vrelo iz mene, sprehajal sem se za Savo, gledal polja, polna žita, ko sem prišel domov, se je pa kar usipalo.

Kopinšek: Zanimivo, koliko idej za krepitev radovednosti mi daje raziskovanje vašega dela za ta najin pogovor. Nikoli vas pa še nisem vprašala, kako ste začeli pisati. Kako? Oziroma zakaj? Vloge strokovnega in ustvarjalnega dela se v akademskem svetu seveda pogosto prepletajo, ne pa vedno. Ste objavljali, preden ste začeli poučevati?

Svetina: Mama mi je pripovedovala, da sem ji enkrat kot mali pobec rekel: Mami, daj, usedi se za pisalni stroj, jaz ti bom pa narekoval pravljico, da bo tako lepa kot tiste, ki jih piše teta Ela. Pravzaprav najprej nisem pisal. Spomnim se pa, da sem že v osnovni šoli prevajal, iz srbohrvaščine, Marka Twaina in Conana Doylea. Prevedel sem, oče mi je pa prevod pregledal in popravil. Sem bil precej jezen nanj, ker mi je popravljajl toliko reči (*smeh*). Med študijem sem pisal kolegicam kakšne verze v blokce, med predavanji, taka prijetna komunikacija je bila to. Ko sem začel predavati, sem pa pisal zato, da sem videl, kako se oblike, o katerih sem predaval, obnašajo. Tako je šele zares prišlo do pisanja. Zakaj za otroke, se nisem nikoli spraševal, no, se ne spomnim, da bi se. Mi je bilo kar samo po sebi umevno. Prve objave so bile v Kekcu, ampak če se prav spomnim, se je vse začelo po tem, ko sem že delal na ljubljanski filozofski fakulteti. Pa precej, preden so domov prišli otroci (*smeh*). Pisanje je potreba. Zmeraj znova se sprašujem, ali je tisto, kar napišem, res vredno objave, ali je res vredno potiskati toliko papirja. Lani, ko sem napisal pravljici *Uho sveta* in *Spoznal sem te po rdečih nogavicah*, sem imel občutek, da sem za otroke povedal vse, kar sem imel povedati. Da je to to. Več kot leto nisem ničesar napisal. Letos poleti šele spet. Pa čakam, če se mi bo po času še zdelo tako dobro, kot se mi je zdelo takrat, ko sem pisal. Po navadi sem med pisanjem nad besedilom nekritično navdušen, zato počakam, zmečem ven čim več, kar se ven zmetat da, pa še malo počakam.

Kopinšek: Letos ste znova prejeli večernico. *Molitvice s stopnic*, zbirka sedmih pesmi, je bila v finalnem izboru s še enim vašim delom, knjigo zgodb *Sosed pod stropom*. Že dve nominiranki sta velik poklon in nagrada

sama po sebi, kajne? Letos ste bili, po mojem skromnem mnenju sodeč, dvojno nagrajeni. Ob tem ste večernico prejeli drugo leto zapored. Lani ste jo dobili za knjigo *Kako zorijo ježevci*. Prvič pa ste to nagrado prejeli leta 2013, za knjigo *Ropotarna*. Kar nekaj iztočnic sem natresla v tem nagovoru. Ste vedeli, da po prejetju večernice, ki se sicer podeljuje od leta 1997, s tremi prejetimi vodite? Kje pa hranite večernice in druge nagradne spominke?

Svetina: Nagrada te doleti. Preživiš in delaš naprej. Večer rad objavi vse do zdaj nagrajene knjige, v vsakoletni prilogi pred podelitvijo vidim. Sem naštel dve večernici tudi pri Janji Vidmar. Ne vem sicer, kako to doživljajo ostali, ampak mislim, da avtorji in avtorice med seboj ne tekmujejo, tekma je potrebna zaradi prepoznavnosti nagrade in časopisa in prostor mladinski književnosti ustvarja, vse to. Sem zelo vesel, da so bile nagrajene tri knjige, to človeku na neki način lajša delo (*smeh*), sem zelo vesel, da so letos nagrajene prav *Molitvice*, ampak zelo vesel bi bil tudi, če bi na oder po nagrado šla Nataša Konc Lorenzutti. Pred leti sem pripravljaval gesla za leksikon Slovenska književnost, leksikone je svojčas izdajala Cankarjeva založba, tiste sovice, kdor se jih spomni. Dodeljeni so mi bili slovenski striparji. Med njimi tudi Marjan Manček. Spomnim se, kako sem se z njim pogovarjal o nagradah. Nagrade niso moja stvar, mi je rekel, me sicer kdaj doletijo, ampak moje je, da delam.

Kopinšek: *Molitvice s stopnic* so z drobno nitko povezane tudi z vašim prevodom molitvic znanega sodobnega slovaškega pesnika Milana Rúfusa. Knjiga, ki ste jo prevedli v slovenščino, je izbor iz njegovih dveh. Verjetno vas tako odlična dela tudi nagovarjajo k ustvarjanju. Konec koncev pa je tudi prevajanje soustvarjanje.

Svetina: Rúfusove molitvice so se me zelo dotaknile, izreka jih večinoma pesnik in nagovarja otroke. Drobna knjižica jih je. Včasih se mi zdi samo napaka, da po uspeli prvi knjižici človek izda še drugo, njeno nadaljevanje. Druga ni bila več tako prepričljiva. Iz obeh sem izbral pesmi in jih prevedel. Sicer pa je tako, ja, kot pravite, literatura rojeva literaturo. Se kar pozna zagon pri pisanju, ko oddaš kakšno prevedeno reč ali odložiš kakšno temeljito prebrano delo. Včasih grem v Cobiss preverjat, če je res kaj zraslo pri meni ali že pri kom prej. Ko bereš kako reč večkrat, jo tako ponotranjiš, da se ti zdi, da je kar tvoja. No, če je preveč dobesedno tvoja, je problem (*smeh*). Na sploh se mi zdi

prevajanje najtemeljitejše branje, ker moraš besedilo razumeti in si ga razložiti tako rekoč brez ostanka. Ampak o vseh prevajalskih finesah in refleksijah bi moral govoriti kakšen star prevajalski maček (*smeh*), pri meni je prevodov pravzaprav malo.

Kopinšek: Katera knjižna dela ste doslej prevedli?

Svetina: Prevedel sem strip Satošija Kitamure o mačku, ki ima v angleščini ime Boots. Jaz sem ga naredil kar za Franeta, ker poznam enega zdaj že upokojenega radijskega novinarja, ki je po tem, kako se znajde v življenju, temu mačku zelo podoben (*smeh*). Sicer je pa še največ prevedene lirike na polici: Vasko Popa, Ivan V. Lalić, Miroslav Holub, zdaj se počasi sestavlja izbor Ivana Slamniga. Nekaj malega sem prevedel tudi za otroke, med drugim nekaj pesmi japonskega Andersenovega nagrajenca Mičia Mada, krasna, res krasna otroška lirika, v Čebelici je izšla.

Kopinšek: Kdo pa so vaši prvi bralci, bralke? Spomnim se, da ste zgodbice iz prav tako nagrajene knjige *Kako zorijo ježevci* napisali po "sorodstvenem" naročilu nečaka, ki je potreboval besedilo za strip ali kako? So potemtakem otroci prvi, ki berejo vaša besedila?

Svetina: Ne, ne, po navadi je prva bralka urednica. Včasih prebere besedilo prej moja Barbara, včasih oče in mama. Velikokrat pa ga kar oddam založbi. Nečak mi je enkrat narisal sličico ježevca, Helge je pisalo nad njim. A mi, prosim, napišeš kakšno zgodbico, bom jaz narisal iz nje strip. Nečaka je treba ubogati. Samo je dolgo, dolgo trajalo, po mojem je vmes že čisto obupal. No, če ni prej, je pa obupal po tem, ko sem mu zgodbice končno prinesel. Spoštljivo jih je vzel, ampak mi je po nekaj dneh rekel: Ej, Peter, preveč jih je, ne bo mi zneslo, ti jih kar vzemi in naredi z njimi kaj drugega. Pa sem (*smeh*). Tudi otroka nista nikoli dovolila, da bi jima pravljice pripovedoval. Brati sem jih moral. In to samo to pa to knjigo, jasno. Enkrat samkrat se je zgodilo, da si je sine zaželel detektivke o mojstru Pipu. Po nekaj letih se je čudil: A ti si to napisal? Toliko je pri nas doma oče pisatelj (*smeh*). Pa se mi zdi to zelo, zelo prav, da je tako, oče naj bo pač oče.

Kopinšek: In če bi situacija nanesla, da bi videla naslove knjig, ki vas trenutno bralno, raziskovalno, delovno nagovarjajo in zaposlujejo ... za katere knjige bi izvedela?

Svetina: Na enem kupu, tistem ob glavi pri postelji, je trilogija Karla Čaška *Hordubal – Povětron – Običejný život*, ta je na vrhu, spodaj je med drugim tudi Daniil Harms, reči, ki jih je pisal za otroke ali so jim jih kasneje namenili, na kupu na delovni mizi pa so Vodolazkinov *Laurus*, Vojnovičeva *Figa* in *Kronosova žetev* Mojce Kumerdej. Knjige, ki jih še nimam doma, jih bom pa kmalu imel (*smeh*), so pa zadnja zbirka kratke proze Suzane Tratnik (če prav vem, gre za izbor) pa Jesihov *Maršal* pa Kravosova zbirka *Kot suho zlato* in prevod Uspenskega, ki je izšel pri Mladinski knjigi. Pa seveda ne bo šla zato kakšna knjiga s polic, kot sem si že zdavnaj obljubil (*smeh*).

Kopinšek: Kaj pa sicer še počnete? Planinarite? Kolesarite? Imate vrt? Kakšno žival?

Svetina: Pred slabima dvema letoma smo iz zavetišča vzeli domov starejšo psičko. Sin in hčerka sta si jo zelo želela. Sta tudi že dovolj stara, da bi zanjo lahko skrbela. Ampak pes, tako sem ugotovil, si SAM zbere svojega šefa ne glede na to, kdo bi to želel biti. In že slabi dve leti hodi okrog mene kot satelitek. Grem gor, gre ona za mano. Grem dol, gre ona za mano. Grem na vece, pride počasi in s smrčkom odsune vrata: Oprosti, samo preverjam, če si tu. Ko grem delat, se usede tik ob stol in me toliko časa čisto na rahlo drega, da jo malo pobožam, potem se uleže na tla in je pisateljski pes (*smeh*). Z njo se ogromno sprehajam. Prej sem samo letal po Šmarni gori sem in tja, zdaj se pa v miru sprehajam za Savo. Ob sredah še zmeraj pijem kavo z Barbaro kje v mestu ali v Šiški, ob koncih tedna sem zelo vesel, če se srečamo s prijatelji, tako, cele familije skupaj. Ob sobotah zjutraj z enim od prijateljev ob sedmih šibam na tržnico, kjer potem pijevo kavo in pojeva vsak en ali dva rogljiča in rešujeva svet do naslednjega tedna. Sva silno uspešna (*smeh*). Pa okrog tudi rad letam. Če ne gre nihče z mano, grem kar sam. Če se da, sedet za nekaj ur k Atlantiku. Ali v Prago v restavracijo Pri Danih, na pivo pa še kaj.

Kopinšek: Modrost nilskih konjev vam v življenju pride kdaj prav (*smeh*)?

Svetina: Jasno, seveda, vsak dan. Zlasti modrosti pitona Filozofa: PINGVINOV JE VEDNO VEČ, KOT SI MISLIŠ (*smeh*).

Bina Štampe Žmavc

Hruška v pesmi

Pesnik je truden zaspal v večer
in sanjal prav čudne sanje.
Kot bi jesenski veter nemir
zanesel skoz okenske špranje.

Sanjal, da kralj vse dežele
izziva na pesnikovanje,
vsakogar, ki stihe plete
v nekakšno pesniško tkanje.

Naj si opaše peresnik
vsak pesnik, ki nekaj velja,
le kakšen prepriškav neresnik
naj stihe si marnja doma.

Kot Arturja vitezi davni
naj si izborijo ugled,
pokončnih peres in strumno
stihujejo tête-à-tête.

Zmagovalcu gre nimb zlate hruške,
kot zasluži si takle turnir.
Premaganci pa med okruške
naj pometejo verzni drobir.

Prav nič enostavno in kar tako
ne pade hruška z drevesa,
še v bajki za njeno zlato
krokarju so pristrigli peresa.

Pravično in prav je, da zato
ohruška se pesnik pravi,
v poštemem boju pred kraljem pero
in pesem junaško zastavi.

Kot odločil je kralj, tako je bilo.
Noč in dan so se stihii kresali,
od čudenja je žarelo nebo
nad iskrimi nakovali.

A vsak večer je bridko slovo
prišlo za bojavnike tiste,
ki so zaman vihteli pero
in srčno trgali liste.

Na zadnji pesnikovanjski turnir
glasovali so modreci dvora:
koga bo z zlatom ohruškal vseмир
prek časa in meje prostora.

Kot se spodobi, modri so vsi
modro o vsem modrovali,
tehtali stihie počez in s strani
od zadaj in spredaj rime prebrali.

Vseh pesniških duš le peščica
na koncu ostala je pravih
in vse bolj vroča modrecev lica
žarela so v tehtni razpravi.

Napeto kot prej sam turnir
modrih se krešejo mnenja
in tu in tam buren špetir
preglasi tok umnega mnenja.

Kot češ – kaj opeval bi cvet,
če se razdiši v alergijo,
preveč ocvetličen gre svet
v isti koš z melanholijo.

Ugovarja drug argument,
uglašen s pesnikologijo:
pesnik je svoj instrument
in svira si sam melodijo.

Protestira glasno oponent,
da za lažno gre dušebrižno –
če pesnik je instrument,
še kontrabas zbaše se v knjigo.

Za metaforo gre, v tem je stvar,
ki v pesništvu nekaj je vredna,
ni hruška, ki da jo vladar,
v karatih zlata dobesedna.

Metafore so kot oči,
za koprenami nova koprena,
puščajo kaplje krvi,
kjer drugim morda raste mrena.

Morda, a tu gre za prestiž,
kdo naj se ohruška s pozlato.
Če kdo v tem iskal bi obliž,
naj rima se pač manj oglato.

Konkretnost osmišlja reči –
drugje naj tolažijo sanje.
V njih res je vse tisto, kar ni,
in v zlato spremeniš še lazanje.

V njih zlahka vzameš v obzir
recimo neslane marnje,
da sit si, ko sanjaš krompir
s perutničkami kure nestvarne.

Treba poseči je pravi čas vmes,
če pesnika češ ustrojiti.
Prislovično že malce čez les
so hitro preplah dobrobiti.

Z besedami si prislužiti
zlato hruško pomembna je reč,
ohruškati stih znameniti
v borbi pošteni – tu tiči kleč!

Ob njej se spotakne naj rimež,
ki preslabo mu nabrušen se meč
odkrhne, ko pride v primež
rime Ahila in pesem je preč!

Pa vendarle kleč, kdo spoznal bo Ahila,
ostala bo zmeraj v spotik.
Muza skrivnostna je vila
le pesnik uzre kdaj njen mik.

Ranljiva je peta Ahila,
če že nam natančnost je všeč,
preplitko mu potopila
mati je peto v nesmrtnosti reč.

Merila na moč izmuzljiva –
a hrušk ni z drevesa utvar.
Če naj poezija je živa –
ohruškajmo že enkrat stvar.

Tako vsaj za pest bo dobička,
trgovec živi od blaga.
Tja v en dan čeblja le ptička
in žabica kje zareglja.

Tedaj ves potán se od zmede
pesnik predrami iz sanj,
kot bi mu utekle besede,
ga v grlu tišči molk prostran.

Je sen le ali resnica,
ta neusmiljena borba peres.
Naj pesniška je govorica
sabljanje za hruško z dreves?

A že se nad njim Muza sklanja,
smehlja se kot pomlad dreves.
Pesem je vendar brezdanja,
neulovljiv stihov ples.

Dar pesmi le Muza poklanja,
nebo, pekel, vse, kar je vmes.
Kot kaplja dežja pomladanja
razcvita v cvetoči se les.

Zlat hruške, ki pada ti v sanje,
stopi se kot v snu pena šama.
Nebo ljubi stihe brezdanje
in Pesniku nimb – pesem sama.

Feri Lainšček

Ne

Zagata

Ne vem, kaj naj delam,
že spet sem v zagati.
Pač ni mi uspelo
te knjige prebrati.

Saj vem, si pisatelj
in dolgo si pisal.
A šlo bi mi lažje,
če kaj bi narisal.

Zadeva je resna.
Ti moraš v globino,
jaz rabim pa v šoli
le kratko vsebino.

Ne bodi zdaj afna,
prišepni mi zgodbo!
Pa kaj te to stane?!
Mar rabiš pogodbo?

Zmaga

Ne bom te prehitel,
kar pojdi sam dalje.
Ko pridem do cilja,
ne rabim medalje.

Ne bom te premagal,
kar koli kdo pravi.
Kar tebe priganja,
pač mene ustavi.

Grdoba

Ni fajn, da si zopet
zelen od zavisti,
saj nimaš od tega
nobene koristi.

Zelena je zame
najlepša v naravi,
zavist pa iz tebe
grdobo napravi.

Oslovska

Ne, nisem je vabil
na dolge sprehode,
jo prosil za selfi
kot druge nerode.

Bolj zvita usoda
je kar poskrbela,
da v klopi oslovski
sva skupaj sedela.

Jaz, osel, ki zmeraj
kje jezik steguje,
in ona oslica,
ki rada kljubuje.

Le kdo ni pomislil,
saj ta sta za skupaj.
Zato sem si rekel,
daj, zdaj si pa upaj!

In skupaj sva tudi,
ko greva iz šole.
Vsem kaževa osle
in sploh sva takole.

Okoli

Ne hodim naravnost.
Grem raje okoli.
Sem dolgo na poti
pa malo v šoli.

Žaba

Ne daš si več pudra,
spet kažeš mozolje.
Nikogar ne rabiš,
tako ti je bolje.

Ne maraš grafitov
z imeni in srčki.
Zares so ti smešni
zaljubljeni dečki.

Še najbolj pa Marko,
ki bil je prej s tabo.
Hudo je začaran,
zatreskan je v žabo.

Pogledi

Ne gledam te zviška,
le malce postrani.
Ti gledaš pa Petra
lepo že od lani.

Ga gledaš kot carja,
čeprav je bolj reva.
Pogled le poveša,
kot ruj spet zardeva.

Kaj neki ureklo
je naše poglede?
Le kdo bo izrekel
čarobne besede?

Sanje

Ne hodi mi v sanje, ko nočem!
Še zmeraj se skrivam pred tabo.
Predolgo že iščem kotiček
za samost in mir in pozabo.

Ne bodi spet taka, kot nisi,
saj veš, da ne smem ti verjeti!
Že zdavnaj si snela to masko,
resnico sem moral sprejeti.

Ne reci, da sanje so sanje
in vse se dogaja le v glavi!
Na tihem še nosim te v srcu,
moj čas se kdaj s tabo ustavi.

Spim

Ne morem še vstati,
se nisem zbudil.
Mogoče budilke
sploh nisem navil.

Teta

Ne, nisem še velik
in ristem počasi.
Mar slepa je teta?
Kar nekaj spet kvasi.

Ne, nisem res priden.
Sploh nimam namena.
Napačna je tudi
ta njena ocena.

Ne bom ji zaupal,
kako je v šoli.
Pač svojih skrivnosti
ne trosim okoli.

Molčal bom in čakal,
da končno odide.
Nikar ji ne reci,
naj zopet kaj pride!

Barbara Gregorič Gorenc

Osem pesmi

Metamorfozni metulj

Ko ne vem,
kdo sem,

mi zleti mimo obraza
METAMORFOZNI METULJ!

In šepeče

o fazah levitve,

o ličinki – gosenci, o bubi, o zorenju;

o prehodu,
o začasnosti;

o življenju ...

Vreščava sraka

Včasih
se mi zazdi,
da VSAK
samo VAME
strmi

in išče
moje NAPAKE!

Takrat si
zaželim
družbo
VREŠČAVE SRAKE,

ki pozornost
preusmeri
nase.

In brž
se skrijem
za njo

in

vase.

Rožnati plamenec

Včasih ne vem,
kdaj je čas za boj.
Čas za umik.
Čas za nasmeh
in čas za krik ...

Čas za “porušiti svet”!

... In ga postaviti spet ...

Takrat prileti
ROŽNATI PLAMENEC
na moje obrežje;

ob meni
na eni nogi obstoji
in me uči
loviti – ravnotežje.

Režeča hijena

Včasih sem jezna!
Čisto izgubljena!

SPRASKAM SI ROKO!

REŽI SE – HIJENA!

Ji ne zaupam.
Zazrem se vase ...

Vdih in izdih ...
Zanesem se nase!

Kot Mislec*
se z roko
oprem na koleno;

in ugibam, KAKO
udomačiti hijeno ...

---

* Auguste Rodin: *Mislec*.

Pljuvajoča lama

Bom pljunil!
In pljuval
iz jeze,
od besa!

Bo okrog mene
pršeča zavesa!

....

Ah, LAMA volnena
podrgne se vame:

“Pljunem jaz zate
in ti pljuneš zame!”

Drobcena školjka

Umolknem.
Mižim.
In zatiskam ušesa.

Varno sem skrit
v svoji lupini.

...

DROBCENA ŠKOLJKA
se me dotakne:

Biserov nočes
v tej bolečini!

Malo odpri se,
svet se premika:
boža, žgečka te,

ne boj se
dotika!

Sivokrila sova

Kadar
zamišljeno
hodim
sem ter tja,

mi
SIVOKRILA SOVA

v misli
zašepeta:

Povej,
o čem razmišljaš;
in mi zaupaj skrbi!

Na skrb peresa
pripnem

in –

skrb
odleti!

Dremavi dromedar

Kadar ne moreš zaspati,
in tuhtaš o težavah
in premlevaš probleme,

se pojavi pred vrati,
– iz svetlobe? Iz teme?

DREMAVI DROMEDAR DREMAVI

z zalogami sna.

In ti šepeta
o oazi,
s prijaznimi obrazi
in greš
za njim
tja ...

Vinko Möderndorfer

Jaz sem Andrej

*Trije odlomki iz romana, kot ga
je zapisal Andrej.*

Jaz sem Andrej.

Ja, ime mi je Andrej in sem star štirinajst let. No, nisem še, pozimi bom. Ne pozimi, marca. Počutim se pa že zdaj, kot da jih imam štirinajst, petnajst, šestnajst, dvajset! Kot da sem čisti *starc*. In to zato, ker imam veliko problemov. Največ problemov imam. Noben na svetu jih nima toliko.

Že moje ime *Andrej* je problem. Starša sta mi dala takšno ime, ker sta mislila, da so Andreji lepi otroci. No, tu sta ga prvič polomila. Sicer nista sama kriva. Dojenčki so vsi isti in vsi cartkani. Kaj sta pa vedela, kako bo čez štirinajst let! Dojenčki imajo vse prav in lepo. Prave nogice, lepe rokice, popek, nosek, lička, očke in lulčka. Ja, in lulčka. Ki sicer takrat še ni tako pomemben, kasneje, ko si starejši, pa je. Kako to vem? Vem zato, ker sem slišal. Kadar sta se mama in ata kregala, je mama večkrat rekla: "Moški vedno razmišljate z ono drugo glavo!" Pojma nisem imel, kaj je s tem mislila, čeprav je pomignila navzdol, nekam pod atov trebuh. *Zakaj bi ata imel tam še eno glavo?* mi ni bilo jasno. Potem pa je, enkrat drugič, spet sta se blazno kregala, rekla bolj nazorno: "Moški razmišljate z vašim *bingeljnom!*" Joj, groza!! Nikoli, prisegam, nikoli v življenju nisem slišal, da bi mama izrekla takšno besedo! To je bilo prvič. Mogoče se je ata zaradi tega kmalu odselil. Kaj vem. Mogoče. Čeprav ni bilo samo to. Nikakor. Ampak nočem razmišljati o tem. To je samo eden od mojih mnogih problemov.

Mnogo večji problem kot to, da sta se moja starša ločila – saj je itak večina staršev mojih sošolcev ločenih –, je ta, da mi je ime Andrej in da bi moral biti lep in priljubljen, ker vsi Andreji so lepi in priljubljeni, jaz pa sem napaka med Andreji. Nisem ne lep ne priljubljen.

Ko se pogledam v ogledalo, se me zrcalna podoba prestraši in od groze zavrešči kot kakšna frklja v butasti srhljivki, ko jo po temnem gozdu preganja množični morilec z motorko v rokah. Vse imam narobe. Lase na prečo, čeprav nočem, vedno padejo tako, rjave oči, Andreji imajo vendar modre!, nos je tudi narobe, velik je kot Titanik pred potopom. Da ne govorim o ušesih; pravzaprav sploh nimam glave, ampak samo ušesa in nekaj malega vmes. Groza!

Eden izmed mojih hudih problemov je tudi ta, da sem moral zamenjati šolo. Z mamó sva se spet preselila v mesto. Prej smo štirinajst let stanovali na deželi, *na kmetih*, v enem manjšem kraju, mama je rekla, da *smo v rajú*. Dokler ni ata odšel v drug raj. Hočem reči, k eni drugi ženski. Mama ji reče *kurba*, čeprav je učiteljica glasbe v sosednjem kraju. No, sicer pa ne bom omenjal imen mest in šol, izogibal se bom tudi imenom ulic, to pa zato, ker nočem, da bi me prepoznali. Nočem, da bi nekega jutra prišel v razred in bi se vsi delali norca iz mene: *Naš Andrej pa ima majhnega lulčka!* ali pa: *Našega Andreja pa nobeden ne mara!* ali še kaj hujšega.

To, da mi je ime Andrej, je res. Ostalih podrobnosti pa vam ne bom izdal. Skratka, z mamó sva se preselila in moral sem v novo šolo. In to v osmi razred. Mami sem rekel, da bi bilo bolje, če bi zadnja dva razreda vseeno obiskoval v stari šoli, pa je rekla, da ni šans, da me pri očetu in tisti njegovi *kurbi* že ne bo pustila, da bom potem tak *babjek*, kot je on. In tako je nastal eden mojih največjih življenjskih problemov, ko sem prvega septembra moral v novo šolo. Groza! Vse novo. Samo jaz star in tudi v novi šoli popolnoma nezanimiv.

Še prej pa se je zgodila velika selitev.

Velika selitev

Povedal sem že, da mama ni hotela več živeti v istem kraju kot ata s svojo *kurbo*, čeprav je on živel v sosednjem kraju, ki pa je bil res samo pet kilometrov stran. Pravzaprav v sosednjem zaselku. In ko ga je mama prvič srečala s tisto *njegovo kurbo*, je nemudoma padla odločitev: *Preselila se bova. Takoj. K moji mami v mesto*. Mimogrede, tudi jaz sem videl očeta z njegovo novo *prijateljico*, kot jo je sam imenoval, in ni se mi zdela *kurba*. Čeprav

se ne spoznam na takšne ženske, ampak v filmih so videti drugače. Razen če so v manjših krajih zelo drugačne. Očetova *kurba* je bila nevpadljiva rjavolaska, v rjavkastem krilu, z gladkimi lasmi, nič našminkana, drobnega obraza ... Zelo prijazna je bila videti. Kot kakšna učiteljica. Kar je res bila. No, meni je bila še kar všeč. Ampak mama je vztrajala, da je grozna ženska in da je tudi ata grozen moški, da sta oba *ničvredneža* in da ji je jasno, da ata nikoli ni znal imeti rad. Mama je še rekla: *Ljubezen je to, da imaš samo enega rad. Jaz sem ga imela rada. Samo njega. On je pa imel rad še druge!* Tako sva se z mamo preselila v mesto. Najprej sva šla k babici samo na obisk. In moja mama je svoji mami rekla: "Mama, rabim tvojo pomoč!"

Babica, ki me ima zelo rada, do svoje hčerke, moje mame, pa ni preveč prijazna, ne vem, zakaj, ji je odgovorila: "Že spet! Sem mislila, da sem se te znebila, da bom imela končno mir pred tabo!"

Mama je kot vedno preslišala babičino pripombo in je nadaljevala: "Z Andrejem se bova preselila k tebi. Naslednji teden."

"Andrej lahko pride, ti pa ne," je rekla babica.

Mama je seveda ni slišala: "Prostora je dovolj in še ti ne boš več sama. Vedno me je skrbelo zate. Takole sama v velikem stanovanju ... Lahko bi padla in si zlomila kolk," je mirno rekla.

Babica mi je pomežiknila in rekla: "Sploh me ne poslušaj!" Potem se je obrnila k svoji hčerki: "Nočem te tukaj, slišiš! Andrej je vedno dobrodošel, ti pa ne!"

"Hvala, zelo si prijazna," se je nasmehnila mama, "drugi teden se preseliva. Rabiš kaj iz trgovine?"

In je bilo urejeno. Naslednji teden, bilo je konec julija, se pravi sredi poletja, sva se z mamo z do vrha naloženim kombijem, ki ga je vozil njen sošolec s faksa, pripeljala v mesto in naravnost pred babičin blok. Babica ni bila navdušena. Medtem ko sem nosil svoje stvari v sobo, je stala sredi veže in nekaj mrmrala sama zase. Same neprijazne misli: *Saj sem vedela, da ne bo nič iz nje ... Najprej se poroči z napačnim, z enim butcem, potem se pa še loči in alo nazaj domov ... Pa tak blažen mir sem imela. Prvič v življenju ... Zdaj pa imam. Že njenega očeta sem komaj prenašala ...* Mama se na njeno nerganje sploh ni ozirala. Vsake toliko se je ustavila ob babici in jo objela: "Jaz te imam tudi rada, mama," je rekla in mirno naprej zlagala stvari iz kovčkov v omare.

Tako sva se z mamo preselila v mesto. Stanovanje je bilo res veliko. Imel sem svojo sobo, ki je bila nekoč dedkova. Dedka se ne spomnim. Umrli je, preden sem se rodil. Bil je biolog. Zbiral je metulje. Babica je njegovo zbirko poklonila naravoslovnemu muzeju. Ko sem bil pred leti pri njej na

počitnicah, me je peljala v muzej: *Vidiš, to so pa Francetovi metulji! Joj, koliko sem imela dela z njimi! Kar naprej sem brisala prah s teh škatel.* Meni pa je bilo strašno žal, da babica ni obdržala kakšne škatle z metuljem.

Ves avgust sva z mamó urejala novo stanovanje. Babici ni bilo nič prav. Vse, kar je mama naredila, je bilo narobe, samo jaz sem smel v svoji sobi narediti, kar sem hotel.

“Zakaj si tako krivična?!” se je nekega dne razburila mama, “za barvo v moji spalnici praviš, da je ogabna ...”

“Saj je,” ji je zabrusila babica, “ogabna kot drek!”

“Kako moreš, mama! Vijoličasta pa res ni takšna barva!”

“Vijoličasti drek!” se ni dala babica.

“Krivična si! Barva Andrejeve sobe ti je pa všeč!”

“Rumena je prav lepa!” ji je odgovorila babica. “Andrej ima okus za barve. To ima po meni. Ti pač nimaš okusa,” ji je zabrusila, se obrnila k meni in mi skrivaj pomežiknila.

Mama je odmahnila z roko in spet splezala na lestev. Barvala je namreč kuhinjo. V živo zeleno.

Takšno prerekanje je trajalo vse do konca avgusta, ko je babica oznanila, da gre v dom za ostarele. Bil sem presenečen. Mama pa ne tako zelo.

“Babi,” sem rekel, “zakaj v dom? Tu je dovolj prostora ...”

Objela me je in rekla: “Že prej sem razmišljala o tem, zdaj pa, ko je prišla tvoja mama, sem se dokončno odločila. Polege tega je dom krasen in ni daleč. Obiskal me boš lahko, kadar boš hotel. Sam!” je poudarila. “Brez nje ...” in je pokazala na mamó. Mama je zavzdihnila in ni nič rekla.

Tako smo konec avgusta babico preselili v dom, jaz pa sem naslednji dan, prvega septembra, šel v novo šolo.

Dan, ko sem postal Aljaž

Ko sem prišel v razred, sploh niso opazili, da sem vstopil. No, ne takoj. Kasneje me je učiteljica za slovenščino predstavila novim sošolcem, kar je bilo zelo lepo od nje. Ampak se je zmotila, namesto Andrej je rekla *Aljaž*. “To je naš novi učenec in vaš novi sošolec Aljaž!” Nisem si je upal popraviti. In tako so me ves dan klicali *Aljaž*.

Med odmorom je k meni prišla res lepa punca, takoj sem pomislil, da je gotovo glavna med puncami. V oči mi je padlo, da ima zelo ... zelo lepo postavo. Mislim lase, pa nos, pa pege okoli nosu. Pa tudi njene roke so lepe. Drugam je nisem upal pogledati. Saj imam za to še vse leto čas.

“Ti si Aljaž,” je rekla, ravno ko sem gledal njene roke. Prikimal sem. Potem pa sem se spomnil, da nisem Aljaž in sem jo hotel popraviti, vendar je bilo že prepozno.

“Od kod pa si? Aja, s kmetov! Kako pa to, da si prišel sem? A ločenci so? Moji tudi. Imam še dve sestri in nobene z isto mamo. Moj oči je takšen seksaš.”

Kaj je rekla?! sem se *notranje* začudil. Navzven pa samo prikimal. “Ja, ja, seksaš. Moj tudi.” Prvič sem slišal za to besedo. *Seksaš*. Kot da je to nekakšen šport. To je tisti, ki veliko seksa, ki je rekorder v seksanju, ki ima veliko otrok z različnimi mamami. In name se je takoj prilepil nov problem. Namreč: tudi jaz bi bil rad *seksaš*. Ne kar se tiče otrok, kar se tiče punc. Problem je v tem, da ne vem, kako narediš, da imaš veliko punc. Sploh če imaš takšen nos kot jaz, tako nezanimive oči in tako grozna ušesa ...

“Kako pa je tebi ime?” sem jo vprašal. Ni mi odgovorila, je že šla na drug konec razreda. K enemu res simpatičnemu fantu. Kasneje sem izvedel, da mu je ime Janez. Celo Janezi so bolj zanimivi in bolj priljubljeni od mene. Tudi to je eden izmed mnogih problemov, ki jih imam: Vsi me preHITEvajo. Vsi so boljši.

Problemi se lepijo name kot muhe na med.

Potem je prišla k meni še ena nova sošolka. “Jaz sem Petra,” je rekla. *Super!* sem pomislil. *Prišla je k meni, ker sem ji všeč. Mogoče bo pa postala moja punca.* Sem slišal, da so punce v mestih veliko bolj ... veliko bolj prijazne, da imajo rajši fante, tudi tiste, ki so manj priljubljeni in manj lepi. “To je pa moj fant Niko,” je rekla in pristopil je dolgin, za glavo višji od mene, jo objel okoli ramen in jo poljubil na lice. S tem mi je jasno dal vedeti, da je Petra njegova. “Ti pa si Aljaž, aneda?” je še rekla. Prikimal sem, in to zato, ker sem mislil na nekaj drugega. Na njene lase, na njene roke, na njeno majčko, ki je imela na sredi natiskan napis: I’M FREE ... Na take reči sem mislil. Ko sem jo hotel popraviti, da nisem Aljaž, sta že odšla na drug konec razreda.

Sploh je v tem razredu veliko punc. Zelo lepih punc. Mogoče bom pa v novem razredu tudi jaz našel kakšno punco. Samo ne smem biti preveč zahteven. Končno sem samo Andrej, najbolj neroden in grd Andrej med Andreji.

V tretji vrsti ob oknu je sedela ena takšna punca, ki ni bila ... No, ki ni imela preveč ... lepih las in rok, pa tudi oblečena je bila tako ... Vsa v črno. Lasje pa gladki, ravni. Običajno rjavi. Vse ostale punce so bile svetlolase. Ona je bila pa navadna. Tudi obraza ji nisem preveč dobro videl. Lasje so ji ga skrivali. Gledala je skozi okno in nekaj momljala sama zase. Kot bi popevala. Takoj sem videl, da se je ostali izogibajo. Šel sem k njej, kot da se samo malo sprehajam. “Lep razgled,” sem rekel. Pri tem sem mislil na pogled skozi okno, saj je gledala v tisto smer.

Namrdrnila se je: "Pa ja!"

Pogledal sem skozi okno. Na drugi strani so bili zid in okna od stranišča. Spet sem ga polomil. "Jaz sem Andrej," sem rekel.

"Pa ja!" je rekla.

"Andrej sem," sem ponovil.

"Aljaž si. Sem slišala. Zakaj hočeš bit Andrej? Nisi zadovoljen s tem, da si Aljaž?" me je kar takoj napadla.

Nisem vedel, kaj naj odgovorim. Naj jo še naprej prepričujem, da sem zares Andrej, ali naj se kar sprijaznim, da sem Aljaž. "Kako je pa tebi ime?" sem nekako izdaval.

"Marlin," je rekla, "a se to ne vidi, da sem Marlin?"

Pojma nisem imel, kaj punca govori. Odkimal sem.

"Barbika sem. Pa Belinda in tudi Kasandra. Če hočeš."

Spet sem prikimal. *Punca je usekana*, sem pomislil.

"V resnici sem čisto navadna Sonja," je rekla. "In zelo sem zadovoljna, da sem navadna Sonja. Vse ostalo je sama šminka."

Spet sem prikimal. Prav neumno sem se počutil, ko sem kar naprej kimal. In ko me je potem vprašala: "A si pesnik?" sem tudi prikimal, čeprav nikoli, nikoli v življenju nisem napisal nobene pesmi. Rešil me je zvonec. Konec odmora.

Sedel sem v svoji klopi in spoznal grozljivo pošast, ki me bo zdaj učila matematiko. Popolnoma koščen učitelj, kot mumija iz filma *Mumija*. Zato so mu tudi rekli *Mumija*. Spoznal sem razrednika svojega novega razreda. Pozdravil me je: "Imamo novega učenca! Upam, da ti gre matematika bolje kot ostalim. No, predstavi se mi," je še rekel. "In vstani!"

In sem vstal in sem rekel: "Andrej." Mislil sem, da bojo sošolci protestirali, češ, saj ni Andrej, Aljaž je, ali kaj podobnega, vendar se ni nihče oglasil. Andrej, Aljaž ... so že pozabili. Vseeno jim je.

"Jaz sem pa *Mumija*," je grenko rekel učitelj matematike. "Ampak to so ti najbrž že povedali. Zdaj pa sledi ena manjša preverba znanja!" je z resničnim užitkom zaključil in nam razdelil liste z nalogami.

Seveda sem ga takoj razočaral. Matematiko sem znal tako slabo kot vsi ostali.

V preostalem času pouka tistega dne sem več ali manj sam sedel v klopi in razmišljal, kako sem nesrečen, ker sem moral v novo šolo. Za sabo, tam *na kmetih*, kot rečejo novi sošolci, sem pustil vse. Tudi punco. Ja, zdaj je pravi trenutek, da vam priznam, *na kmetih* sem imel punco. In spala sva skupaj. Res. V sedmem razredu sva spala skupaj. Bom povedal.

Plažat se

“Je že oktober. Kako čas hitro teče!” je rekla mama, ko me je odložila pred novo šolo. “Se mi zdi, da sem šele včeraj zapustila tvojega ata,” je še rekla.

Čeprav, če smo čisto iskreni, je on zapustil njo oziroma naju.

“Prav fino se počutim ... tako sem svobodna! Končno! Kje sem imela pamet! Že zdavnaj bi ga morala pustiti!” kar ni nehala blebetati, čeprav včasih ni imela problema z blebetanjem, “tako sem srečna, da sem spet v normalnem mestu, ne pa na tistih kmetih,” ni in ni nehala.

“Mami,” sem rekel, “na tistih kmetih smo z očijem živeli skoraj štirinajst let!”

“Štirinajst nesrečnih let!” me je nemudoma popravila.

Takoj mi je bilo jasno, da nima smisla. Se je že precej trdno odločila, da je bilo vse do trenutka, ko smo šli narazen, čista nesreča. Čeprav se zelo dobro spomnim, kako je še nedavno nazaj, kakšno leto in več, z istim navdušenjem govorila, kako ne bi nikoli šla živet nazaj v mesto, da je še pa še zadovoljna, ker naša *družinica*, ja, to besedo je uporabila, da naša *družinica* tako lepo živi na deželi. *Kot v rajju!* je vedno pristavila. Ata ni nikoli nič takega rekel. Vedno je bil lepo tiho. Potem je pa nekega dne lepo mirno povedal, da gre. A ni to, kot pravi moja nova sošolka Sonja, *malo shizo?* Odrasli – s tem mislim tiste, ki so nad dvajset –, so totalno *shizo*. Enkrat pravijo, da so blazno srečni, čez mesec dni pa trdijo, da niso bili nikoli srečni. Enkrat pravijo, da imajo radi, čez dva dni pa sovražijo. Ne razumem. Fino bi bilo ostati pod dvajset.

“*Lubčka!*” reče mama, mi skozi okno avtomobila nastavi lice in zapre oči.

“Si nora!” šepnem in začnem gledati okrog, če ni po naključju kdo slišal in tudi videl, kakšno noro mamó imam. Nikjer nikogar v hudi bližini! Ah! Si oddahnem.

“Mi ne boš dal *lubčka?*!” ne neha gnjaviti, in to s tako jokavim glasom, kot da so ji pravkar povedali, da njena spričevala ne veljajo več in da mora v vse šole še enkrat. To je, kot je neštetokrat povedala, njena najhujša nočna mora.

Sklonim se in ji hitro pritisnem *lubčka*. To je vseeno hitreje, kot pa da bi se začela pred šolo pregovarjati, kako sem že dovolj star, da ne rabim več mami dat *lubčka*, in kako sem še vedno njen sin in bom do njene smrti njen otrok, in kako v razredu noben več ne *lubčka* mame, ko ga pripelje do šole, in kako mi bo nekoč žal, ko ne bom več imel mame, da bi ji dal *lubčka* ... Hitreje je konec, če jo cmoknem. Imam že izkušnje.

Mama odpelje. Bojim se gledati za njo. Če bo počila v kakšen parkiran avtomobil, bom itak slišal in se delal, da nisem slišal in da je ne poznam. Tudi kar se tega tiče, imam izkušnje.

“A je bila tisto tvoja mama?” zaslišim glas za svojim hrbtom. Črna Sonja stoji in me gleda. Vse je videla, vse je slišala. Groza! Odkimam. Rečem: “Ja.”

“A je posesivna?” vpraša Sonja.

Se mi zdi, da bo kar okej, če ne rečem nič.

“A si gej?” me vpraša takoj za tem.

Zardim. Prav začutim, kako mi postane vroče, kot da so mi hudobni palčki pritisnili likalnik na lica. Zakaj so nekatere punce tako zelo direktne?

“Nisem,” rečem.

“Sem mislila, ker imaš posesivno mamo,” odgovori. Potem pa reče, in to tako, kot da me je vprašala, koliko je ura: “Jaz sem lezbijka, veš.”

Zdaj sem zardel še malo zanjo.

Sonja se je obrnila in odšla v šolo. Jaz pa za njo. Prvo uro imamo Mumijo. *Zakaj nas šolski sistem tako krivično kaznuje?* se sprašujem, ko hitim v razred. *Navsezgodaj zjutraj Mumija!*

Imamo srečo. Tudi za Mumijo je prezgodaj. Ne ljubi se mu preveč. Kar naprej si daje roko pred usta in skuša skriti zehanje. Ura *matke*, torej matematike, mine kar okej. Med odmorom grem k Sonji in jo vprašam: “Kako veš, da si lezbijka?”

“Kako pa ti veš, da nisi gej?” mi odgovori z vprašanjem. Najbolj sovražim, če se ljudje pogovarjajo z vprašanji. *Kako si? Pa ti? Greš v McDonald's? A ti ne? Kje si? Pa ti?*

Skomignem. “Vem.”

“Kako?” vpraša še enkrat.

“Ne maram roza barve,” rečem odločno.

“Ampak mamico pa poljubljaš,” srepo pogleda Sonja, kot da me je zalotila pri laži. Mislim, da mi je spet nekdo pritisnil likalnik na lice.

“Tisto je bilo po nesreči,” začnem kar nekaj jecljati, “mama je bolna ... mislim ... *shizo* je, kot vse njene prijateljice, ki so se ločile, zato pač ... ji včasih naredim uslugo in ji ... no ... dam lubčka ... na lice ... da ne naredi kakšne neumnosti. Samo zato.”

“Nobenega fanta še nisem imela,” reče Sonja, kot da me sploh ni poslušala.

“Zato še nisi lezbijka,” se razveselim tudi zanjo.

“Ne zanimajo me,” reče. “In to je že znak,” še doda, “če te fantje ne zanimajo.” Potem me pogleda tako, kot da sem premalo znižan artikel na razprodaji, in reče: “Ti tudi nimaš punce in mamico poljubljaš, zato je velika verjetnost, da si gej.”

“Imam punco!” se uprem. “Mislim, v prejšnji šoli sem jo imel,” se popravim, čeprav nisem čisto prepričan, da sva bila zares fant in punca.

“Tako kot si Aljaž, kaj?” me pogleda izpod obrvi, kot da me je spet zalotila pri laži.

“Andrej sem in sem že spal s punco,” rečem zelo odločno in zelo na glas. Nenadoma sem se odločil, da se moram *brezpogojno* postaviti zase. Skoraj sem kar malo zakričal: IN SEM ŽE SPAL S PUNCO!! in to prav takrat, ko je v razred priletela stara za biologijo.

“O! Me veseli, da že med odmorom razpravljate o biologiji!” reče stara za *bio* in se mi zareži. Razred eksplodira v krohotu.

Očitno si za *odločno postavljanje zase* nisem izbral pravega trenutka.

Spet likalnik na faco.

In to je, kot ste že lahko ugotovili, moj velik problem. Eden izmed največjih. Kar naprej in za vsako malenkost od nekod prileti vroč likalnik in se mi prisesa na obraz. Dovolj je že, da me kakšna sošolka malo bolj neobičajno pogleda. Včasih sem po ves dan samo rdeč v obraz, kot kakšen dežurni Indijanec.

Med glavnim odmorom me sošolke, predvsem Petra in Sinja in Jana, to so punce, ki imajo že vse fante, Jana celo enega iz prvega letnika gimnazije, zelo zelo zelo prijazno gledajo in se mi nasmihajo. Mislil sem, da se bodo delale norca iz mene, pa mi samo mežikajo. Fantje me pa grdo gledajo. Kdo bi razumel?!

S Sonjo greva skupaj iz šole.

“In kako je?” me vpraša.

“Kaj kako?”

“Spat s punco.”

“V redu,” rečem in gledam okrog, kot da me zgodnjeoktobrska narava zelo zanima.

“Pa sta res?” Vrta in vrta. Še malo, pa bo prišla do nafte, pomislim.

“Res,” rečem in spet zelo pozorno opazujem oktobrske barve na listih dreves.

“Opiši, kako je bilo!” mi ukaže in sede na nizek zid ob blokkih.

Sedem zraven nje.

“V redu,” rečem.

“A ti ga je prijela?”

Skoraj sem že vprašal: *Koga?* Pa sem se zadnji hip spomnil in spet *bumf plosk* likalnik na lice. In takoj še en *bumf plosk* na drugo lice.

Prikimam in pogledam stran.

“Zakaj si pa zardel?” me vpraša Sonja. In spet se ponovi akcija z likalniki na moji faci. Tokrat še bolj vročimi.

“Pa ti? Si jo prijela?”

“Sem, ja!” rečem odločno. Upam, da ni opazila, da sem se zlagal. Glede na to, da sem kar naprej rdeč, tako ni bilo nobene razlike.

“A sta bila pri njej? A pri tebi? V parku? V gozdu? V avtomobilu nista bila, ker nimaš izpita. No, kje sta se prijemale?” je zelo vztrajna.

“Pri njej doma,” rečem. “Prej smo končali, pa je rekla, če grem k njej, ker ni še nobenega doma. Pojma nisem imel, da bova spala skupaj.”

“A potem sta pa kar zaspala?” je začudena. “Sredi dopoldneva!”

“Ni bilo dopoldne. Bilo je *opoldne*. In nisva spala, ker se tako samo reče, če imaš spolne odnose ...”

Sonja se začne smejati. Kar upogne jo, tako se reži. Najprej se hihita, potem se krohoče in ponavlja, kot da se je hudo udarila v glavo: “*Spolne odnose, spolne odnose, spolne odnose ...*”

“Kaj je smešno?!” sem jezen. “Kaj? Kaj?!”

“Spolni donosi ... Tako si rekel, kot da si kakšen *starc*. Kot moja mama, ko mi je hotela povedat, kaj je to seks in ta rdeča, in je rekla *menstrualni ciklus* in *spolni odnošaji*. Za znoret smešno,” izdavi in se reži naprej.

“Kako pa naj bi rekel?” jo vprašam in njeno režanje mi gre vedno bolj na jetra.

“*Lubčkat se, dol se dajat, hecat se, muckat se, žlajfat se, turborirat, kvačkat ...*” našteva Sonja.

“Tako temu rečete?” sem začuden. In res sem začuden.

“Ja,” odgovori, “vsak razred in vsaka šola reče malo drugače. Na Vorancu rečejo *seštevati se*, pri nas pa *odštevati se*. Sem pa slišala tudi, da na Prulah rečejo *množiti se* in *plažati se*, to pa zato, ker je nasproti njihove šole plaža ob reki, kjer se folk ob petkih zvečer zbira in se nekateri tudi že *plažajo*; rečejo pa tudi *kurblat*, pa to nima nobene zveze s kurbami, pa tudi *žgečkat se bolj na globoko*, *milovat se*, to rečejo na Galjevici, kjer je veliko čefurjev, slišala sem pa tudi *navzdol se lizariti*, *posedati na mokro*, *buckati se*, *šaltati na višje ...*”

Ne morem več. Prekinem jo: “Pri nas na kmetih smo pa rekli *ljubit se*.” Vstanem in grem.

Tokrat mi ne pade noben likalnik na obraz.

Cvetka Bevc

Poletje z Utrinkom

Foto: © Murr

1

*AMPAK je priljubljena beseda zajčjih mladičev.
Zelo primerna je za izražanje nasprotovanja.*

“AMPAK utrinek mi lahko pade na smrček!” je protestirala zajčica Iskra in si zakrila oči.

“Traparija! Pogled skozi teleskop ti ga samo približa, v resnici je zelo, zelo daleč,” je ponovil svojo trditev puran Fridolin. Bil je edini in najboljši zvezdogled v Pelegrinovem vrtu in zato je znova naravnal teleskop.

“A boš iz tega utrinkanja res lahko odkril, kdaj bo prišel dojenček na svet?” ga je vprašala Iskra. Njena mama, zajklja Jora, je imela že velik trebuh.

“Tristo dvajset. Zvezda HM10. Ozvezdje Veliki voz,” je zamomljal Fridolin. O napovedovanju prihodnosti ni imel pojma.

“Zajčji otrok bo nekoč dosegel veliko slavo in postal vladar Pelegrinovega vrta,” je začel napletati.

“Pa saj sem jaz zajčji otrok. In niti najmanj ne mislim vladati!” je zavpila Iskra.

“Kdo pa govori o tebi? O njem govorim, ki bo šele prišel,” je odvrnil Fridolin.

Potem se je zaslišalo tresk in bum in bum in tresk in pred opazovalca zvezd je zgrmelo nekaj velikanskega.

“Utrinek je padel z neba!” je vzkliknil Fridolin in se onesvestil.

“AMPAK saj nič ne žari. In kamen tudi ni!” je zavrisnila Iskra.

Kadar zajčji mladiči čemu nasprotujejo, so velikokrat v zmoti. AMPAK tokrat je zajčica imela prav.

2

*IN se lahko postavi na začetek stavka
in napove presenečenje.*

IN tisto velikansko, ki je treščilo na tla, je reklo: “Mijav. Prh. Prh. Mijav.”

Iskra je začela divje topotati z desno nogo.

“Prosim, nehaj,” jo je zaprosil maček.

“To zajci počnemo, kadar nas je strah.”

Bila je prav nagnusno prestrašena.

“Kaj ko bi bila raje radovedna,” je predlagal maček.

Radovednost je bila Iskrina velika prijateljica.

“A si ti vseeno gospod maček, čeprav si tako mnogosten,” je raje vprašala in nehala topotati.

“Maček sem, gospod pa ne,” je odvrnil maček in visoko dvignil rep kot pravi mačji gospod.

“Jaz sem zajčica Iskra. Kako je pa tebi ime?” je Iskra radovednila naprej.

“Ime? Maček,” je v zadregi odvrnil maček.

Nihče mu nikoli ni dal imena. Še največkrat so mu rekli Pesnik, ker je rad pisal pesmi. Ali Potepuh, ker se je potepal po svetu. Ob mraku se je na skrivaj splazil v Pelegrinov vrt. Zlezal je na okensko polico pred Fridolinovo kočjo in zaspal. Sanjalo se mu je, da je hotel ujeti zvezdni utrinek. Ko je proti njemu stegnil tačke, je zgrmel s police naravnost pred puranove noge. Previdno je poškilil k Fridolinu, ki je še vedno nepremičen ležal na tleh. Zdajci je odprl oči in se zastrmel v mačka.

“To je utrinek,” je rekel in se spet onesvestil.

“Hura! Ime ti je Utrinek!” je zavriskala Iskra tako glasno, da je Fridolin moral skočiti pokonci. Drugače bi tale nebesni pojav lahko pomislil, da je mrtev.

“Pozdravljen, utrinek, jaz, zvezdogled Fridolin, ti izrekam dobrodošlico v Pelegrinovem vrtu!”

“Dober večer,” je rekel maček. Zdelo se mu je imenitno, da je dobil ime. Postal je maček Utrinek!

“Ker si resnično nenavaden pojav, bi mogoče nekaj časa ostal v našem vrtu, da te bom lahko proučeval,” je predlagal Fridolin.

“Super! Lahko se bova šla ramprtam. Čisto odpuljena igrica je to,” se je oglasila Iskra.

“Miruj, otročaj!” je zavpil Fridolin.

“Nikar! Njeni predlogi so mogoče nenavadni, a ker sem zdaj Utrinek, lahko poskusim tudi kaj nenavadnega,” je pripomnil maček.

Fridolin si je to opazko nemudoma zapisal v svojo beležnico: Nebesni pojav zanimajo nenavadne stvari.

“Kar se mene tiče, lahko domuješ v prazni košari ob spodnjem delu ribnika. In zdaj se spravimo spat,” je še dodal zvezdogled. Zdelo se mu je, da je že opravil velikansko raziskovalno delo.

“Hej, Fridolin! Kdaj pride dojenček?” se je spomnila Iskra.

“Čez tri mesece,” je bleknil Fridolin. Lahko bi rekel tudi dva ali deset.

“Ta puran je čisto usekan. Noben zajčji otrok ne zdrži toliko časa v maminem trebuhu,” je pomislil Utrinek. A ker mu je Fridolin ponudil gostoljubje, je misel obdržal zase.

“Saj boš dolgo ostal pri nas. Tako dolgo ostani, da bo za zmeraj,” je zašepetala Iskra, ko sta se skupaj spuščala proti ribniku.

“Bom,” je odvrnil Utrinek. Iskra mu je dala ime in zato morata še kaj skupaj doživeti. Postati prijatelja. Da bo potem to ostalo za vedno. IN Utrinek je v znak prijateljstva zajčico požgečkal za uhljem.

3

***ZAKAJ** se sprašuje,
zakaj je nekaj tako, kot je.*

“Zakaj neki je zajčica sredi noči skakljala naokoli,” se je vprašal Utrinek, preden je zaspal.

Pa saj ni vedel, da je bila pri Zajčevih v zadnjem času velika zmešnjava.

“Trinajst gozdnih jagod iz svojega lončka ti dam za napoved prihoda zajčjega dojenčka,” je tistega dne Iskrin očka Filip rekel zvezdogledu Fridolinu.

“Čisto sem že živčen,” je še dodal in si v gobček zmetal vse preostale jagode iz lončka. Zvečer ga je bolel želodček, da še iz postelje ni mogel.

“Fridolinova pomembnost je velika kot vesolje. V njegovi glavi je za spomin malo prostora. Ko bo minila noč utrinkov, bo pozabil na vse. Ne bo več vedel, kdaj pride dojenček,” je sam pri sebi stokal. Mami Jori o tem

ni upal potožiti. Iz zajčje preje je pletla odejice in prav zdaj se je ukvarjala z ustvarjanjem novega vzorca. Takrat je hotela imeti mir.

Potem se je očka Filip spomnil na Iskro.

“Zvečer greš k Fridolinu!”

“Niti pod razno. Nikamor ne grem,” je rekla Iskra. Kuhala je mulo. Vse se je vrtelo okoli zajčjega dojenčka. Mama ni več poskakovala z njo in očka je bil popolnoma neuporaben za izkopavanje korenčkov. Ves čas je nekaj izumljal ali se šel skrbti. Zdaj pa tole.

A očka Filip je poznal zajčje navade. Treba je izreči le tri prave stavke.

“Ponoči se dogaja vse mogoče,” je bil prvi. Zajci se vedno ujamejo v zan-ko radovednosti.

“Ko bom vedel za napoved, ne bom imel toliko skrbi,” je bil drugi. Kar je pomenilo, da bo z Iskro lahko spet izkopaval korenje.

“Če ne greš, boš morala vsak dan pomivati posodo,” je bil tretji. Zadnji. In odločilen.

“No, prav,” je nazadnje rekla Iskra. Kot da ji je za vse skupaj malo mar. Ko se je zvečerilo, pa je kar stekla proti Fridolinovi koči.

“Vau! Zajčnik ponoči spominja na hišico iz pravljice in staja kozla Perikleja je videti kot prava palača,” je med potjo ugotavljala Iskra. Kar ni prenehala pasti radovednosti.

In radovednost je bila tista, ki je naslednje jutro predramila Iskro. Kaj neki počne Utrinek, je najprej pomislila. In si zastavila vprašanje, na katero je natanko poznala odgovor.

“ZAKAJ ne bi šla pogledat?”

4

*ALI ponuja izbiro. Preden se odločiš,
moraš pošteno razmisliti.
Ali to ali ono.*

“ALI ste slišali ALI niste?” je zahreščala grlica Berta, še preden je Iskra priskakljala do ribnika.

“Ali si prehlajena ali se je zgodilo nekaj hudega?” je vprašal kuža Čarli, ki je ravno prišel mimo.

“Naravnost strašna novica! Prinesli so mi jo komarji, ti pa so jo slišali od Fridolina. Z neba je padel utrinek!”

“Opa,” je osupnil Čarli. Novico o utrinku bo treba objaviti v časopisu. In se je zavlekel v uto, da bi o tem napisal zgodbo.

A kaj bi šele tale pasji poročevalec napisal, če bi najprej odšel do ribnika in si ogledal dogajanje. To bi bila prava bombastična štorijska glavna junakinja Iskra. In Utrinkom, seveda. Saj se je vse skupaj začelo ravno z njegovim prebujanjem.

Sonce je bilo že visoko na nebu, ko je odprl oči. Ob njem je že čepela zajčica.

“A se greva ramprtam?” je rekla namesto pozdrava.

Utrinek se je samo zasmel in skočil naravnost v ribnik.

“Noro rad plavam!” je zavriskal.

“Na pomoč!” je zavreščala Iskra. Mački vendar ne znajo plavati! Povrh tega je bil Utrinek debel in bi lahko zaradi teže potonil na dno ribnika!

*“Vse za osvežitev pravo,
ni čez vodno je zabavo!”*

Takole je prepeval Utrinek, namesto da bi utonil.

“Skoči še ti v vodo! Mega je, boš videla!” je zavpil zajčici.

“Tebi manjka kolesce v glavi! Mama Jora in očka Filip mi vsak dan najmanj desetkrat zabičata, da tega ne smem,” se je zgrozila Iskra.

Ampak mama ji je tudi rekla, da jo po treh kepcah sladoleda lahko boli grlo. Iskre pa ni bolelo, čeprav je na skrivaj pojedla pet kepcev sladoleda. In očka Filip ji je zagotovil, da se njena posteljica ne bo nikoli podrla, a se je. Čeprav je samo nekajkrat poskočila na njej. Komu naj torej verjame?

“Pa saj zajci ne znamo plavati,” je poskusila ugovarjati.

Utrinek je za hip nehal čofotati in visoko dvignil glavo nad vodno gladino.

“Za mačke trdijo isto. Ne verjemi vsemu, kar govorijo drugi. Nič ni nemogoče.”

Iskra je pomislila, da ima maček nemara prav. Poleg tega je sonce pošteno pripekalo. Lahko bi celo postala svetovna prvakinja v plavanju. In je skočila v vodo.

Če bi ob ribniku takrat stal poročevalec Čarli, bi najbrž napisal: *Zajčica skoraj utonila! Žrtev neumnega prigovarjanja! Starši, čuvajte otroke pred mačkami!*

A Čarlija ni bilo. In zajčica niti skoraj ni utonila. Le za hip je njena glava izginila pod vodno gladino, potem pa jo je Utrinek prijel za sprednjo tačko in pomigal z njo.

“Zaplavaj z vsemi štirimi, premikaj tačke, brcaj, čofotaj!” je zavriskal Utrinek.

In Iskra je zaplavala! Čofotala je še bolj divje kot Utrinek. Bilo je več kot mega!

Nazadnje sta imela vodne zabave dovolj in sta zlezla iz vode.

“Tole je bilo čisto utrgano,” se je zahihitala Iskra.

“Čisto,” se je strinjal Utrinek.

“Skoraj tako dobro je kot ramprtam?”

“Aja,” je previdno rekel Utrinek.

“Ramprtam pomeni, da obračaš kozolce, delaš premete in izvedeš salto smrti! Poskusi!” je Iskra razložila presenečenemu mačku.

“Pajade,” je temu izletelo iz gobčka. Kar naj bi pomenilo nekaj takega kot Pa še kaj. Včasih je uporabil to besedo, kadar se mu je zdelo nekaj popolnoma nezamisljivo. On, maček, ki je pred kratkim dobil ime, on, ki je poleg vsega pesnik in v svojem gromozanskem mačjem trebuhu nosi brez števila pesmi, on, ki je spreten v vodi in skače po drevju tako, da nenehno pada z vej, on, ki se v življenju še nikoli niti na glavo ni postavil, naj zdaj...

“Odpade. Mački tega ne znamo! Vsi to vedo!” je nazadnje pribil in si nadel mornarsko majico.

“Aja. Ne verjemi vsemu, kar govorijo drugi. Nič ni nemogoče. In kar velja zame, velja tudi zate,” je rekla Iskra.

“Ti šment! Res si od sile, mala,” je rekel Utrinek. In poskakovanje, ki je sledilo, ga je prepričalo, da tudi mački zmorejo ramprtam. Malo se mu je zataknilo le ob izvedbi salte smrti. Namesto na nogah je pristal na zadnjici. ALI je to kdo videl ALI ne, je pa že druga zgodba.

5

PA je nevarna beseda.

Ne sme se prevečkrat pojaviti.

Papakanje je dolgčas!

PA ni bil nihče drug kot sam kozel Periklej, samooklicani kralj Pelegrinovega vrta, ki je izza grma ogledoval dogajanje ob ribniku. Na plan je skočil šele tedaj, ko je Iskra odskakljala domov.

“Hej, kdo si, kaj si, poklic, starost, dovoljenje za bivanje, s čim se ukvarjaš,” je na presenečenega mačka usul plaz besed. Ta se je ravno čohal po trebuhu, da bi iz njega skočila pesem o prijateljstvu. Za Iskra. Namesto tega je samo kolcnil in debelo pogledal Perikleja. Mački ne prenesejo zaslisevanja, pesniki še posebej.

“Brez panike,” je bilo edino, kar mu je uspelo izustiti.

“Jaz sem kralj Periklej in bom že vedel, kdaj je čas za paniko. Sploh veš, kakšen bi bil naš vrt, če bi v njega sprejeli vsakega pritepenca. Že tako nam

komarji, čebele, ptiči, mušice in muhe brez dovoljenja letajo čez ograjo. Da o krtih, ki se skrivajo pod zemljo, sploh ne govorim,” je zavzdihnil Periklej in se sesedel. Res je bilo peklensko vroče.

“Hm,” je rekel Utrinek.

“Nič hm, z odgovori na plan! Ime. Poklic!”

“Utrinek. Pesnik.”

“Poklic,” je vztrajal Periklej.

“Pesnik! Pesmi ustvarjam.”

“To ni noben poklic. Kje pa imaš pesmi?”

“V trebuhu,” je nazadnje naveličano odvrnil Utrinek. Tega rogatega kralja je imel že malo dovolj.

“V trebuhu? Torej si v Pelegrinov vrt pretihotapil pesmi! Tvoj poklic je ti-ho-ta-pec!” je zmagoslavno ugotovil Periklej.

“Po nenapisanem zakonu kraljev je kazen za tihotapljenje izgon ali zapor.”

“Kakšna neumnost je zdaj to?” je mijavknil Utrinek.

“Kralj nikoli ne govori neumnosti. Tvoja trditev je zame žalitev. Že zaradi tega te bom pri tej priči vtaknil v zapor!” je zavpil Periklej, se sklonil in proti Utrinku usmeril svoja rogova.

“Mamica moja,” je zastokal maček.

“Nikar!” se je zaslišal krik. Zelo glasen. Zelo odmevajoč. Zelo Fridolinov.

“Gre vendar za utrinek, ki je ponoči padel z neba. Jaz sem mu dovolil ostati. Samo nekoliko nenavadno obliko ima,” je puran zadihano hitel razlagati.

“Česa ne poveš,” se je začudil Periklej.

“Natanko tako,” je zatrdil Utrinek.

“V ječi se lahko pokvari. O njem moram napisati znanstveno razpravo,” je poudaril puran.

“Če pa pravi, da je pesnik,” je kljub vsemu protestiral Periklej.

“Pa kaj potem. Pesniški utrinki so najboljši,” je puran postajal nestrpen.

“Naj dokaže, spesni naj pesem o meni in bo lahko ostal,” je zmagoslavno rekel Periklej. Saj je bil kralj in na koncu mora vendar obveljati kraljevska beseda.

In sta se Periklej in Fridolin pričakujoče zastrmela v mačka. Ta se je nervozno počohal po trebuhu, a iz njega se je oglasilo samo kruljenje.

“Na prazen želodec se rime utrinkom ne rojevajo,” je ugotovil Fridolin in odhitel domov, da napiše ugotovitev, preden jo pozabi.

“Pesnik, a zdaj te naj še na kosilo povabim ali kaj,” je zavzdihnil Periklej. To mu ni bilo prav nič všeč. Toda misel, da bo dobil vladarsko pesem, je oboževal.

“Ne bi bilo slabo,” je menil Utrinek. Lakota je spodbuda samo za slabe pesmi.

Pa ni skuhal kosila kralj Periklej. Njegova kuharica je bila grlica Berta.

“Na pomoč! Katastrofa! Utrinek! Vse bo podrl! Razdejal! Uničil! Utrinki na zemlji so katastrofa!” je zakričala, ko ga je zagledala. Komarji so ji ga natančno opisali. Pri priči ga je prepoznala.

“Nehaj hreščati! Raje prinesi borovničevo pito za gosta!” je naročil Periklej in pomigal proti njej z desnim rogom. Berti je bilo v trenutku vse jasno. Utrinek je navaden potepuški mačkon! Na mizo je postavila velik pladenj. Utrinek je zmazal dva kosa borovničeve pite, pošteno rignil, popil še kozarec bezgovega soka, se počohal po trebuhu in zrecital pesem za kralja.

*“Nekoč je živel lep vladar,
po modrosti vsem poznan.
Bitke silne je izbojeval,
kralj naš strašni Periklej.”*

“Lahko ostaneš na našem vrtu, dokler želiš. Uf, kakšna super pesem,” je rekel Periklej. To se mu je dobro zdelo. Pa čeprav ni bil v nobeni bitki. No, vsaj o svoji modrosti in lepoti ni dvomil.

“V njej ni niti zrna resnice,” je Berta šepnila mačku na uho.

“Takšna je večina vladarskih pesmi,” je odvrnil Utrinek, si v nahrbtnik nabasal še tri kose pite in zapustil presrečnega vladarja. Poiskal je Iskro in ji izročil posladek.

“Od samega kralja Perikleja,” je rekel.

“Kako?” je bila Iskra začudena. Nobena skrivnost ni bila, da Periklej še nikoli ni nikogar obdaroval.

“Včasih ni slabo, če si pesnik. Za svobodo si lahko izmisliš tudi kakšno neumnost,” je rekel Utrinek in se znova počohal po trebuhu. Iz njega je izletela pesem za Iskro:

*“Prijateljstvo je nežna roža,
raste le na dnu srca.
Skrite želje v cvetu čuva,
pesmi sanjam šepeta.”*

PA je bila ta pesem čisto resnična.

ČETUDI izraža to, zaradi česar je nekaj kljub temu lahko ali pa ne.

ČETUDI je Čarli še istega dne v Zelenih novicah objavil žlahtno štorijo o Utrinku in veličastni poletni noči, se nihče izmed prebivalcev Pelegrinovega vrta za to ni zmenil.

“Kakšna kozlarija! Fridolin je za utrinek razglasil mačka! Pa še pesnik je,” je Berta razložila komarjem, ki tako ali tako niso znali brati. Komarji so vsepovsod naokoli raztrosili novico. Še v gozdu so se ježi in podlasice norčevali iz zvezdogledove prismojenosti. Ko mu je komarka Vilma med smehom odbrenčala resnico o Utrinku, je puran butnil v jok. Zbogom njegova znanstvena kariera!

“Pa saj ga lahko, mačka, vseeno raziskuješ. Pesnika v Pelegrinovem vrtu še ni bilo,” je predlagala Vilma. Solz nikakor ni prenesla.

“Do konca življenja ti bom hvaležen za ta nasvet,” je rekel puran in si obrisal solze.

“Tako dolgo ne bom čakala. Puranja kri ni slaba. Kar zdaj te bom pičila,” je zabrenčala Vilma in usmerila svoje bodalce v puranov nos.

“Au!” je zatulil Fridolin.

“Reci Utrinku, da o tvojem nosu napiše pesem!” je zabrenčala Vilma in odletela.

Fridolinov nos je postajal vedno večji.

“Fridolin, kakšen pa si?” je zavpil zajčji očka Filip, ki je po poti mimo Fridolinove kočice kotalil voziček, poln travoburgerjev in rokavičk iz zajčje preje. Z Iskro in mamom Joro se je odpravljaj na gozdni sejem.

“Njegov nos je kot hruška!” se je zahihitala Iskra.

Fridolin jo je pri priči pobrisal.

“Iskra! Ne govori takih stvari. Drugič se raje ugrizni v jezik,” je rekla mama Jora.

“Potem bo čisto pogrižen!”

“To se samo tako reče! Ne ugovarjaj! Obljubi, da boš čisto tiho,” se je ujezila mama Jora.

Iskra je prikimala. Iz nje odslej ne bo prišla nobena beseda.

“Kako je tečna! Gotovo zato, ker dojenček razgraja v njenem trebuhu,” se je sama pri sebi namrgodila. Pa še Utrinek ni hotel z njo na sejem.

“Po kosilu bom prisluškoval pesmim v svojem trebuhu. Potrebujem tišino,” je rekel in se zleknil v gugalnik. Iskra mu je obljubila, da mu bo prinesla sladkorno peno.

“Pohitimo! Do večera moramo biti nazaj. Prišel bo dedek Pelegrin. Takrat nihče ne sme manjkati,” je opozarjal očka Filip.

“Stopi hitreje, Iskra,” je zajčico priganjala mama Jora.

Iskra ni rekla nič. Saj ne sme govoriti. Saj je obljubila. Molčala je vso pot do gozdne jase. Na njej so bile postavljene pisane stojnice, živali so menjavale pridelke in izdelke, barantale in trgovale kot za stavo. Ježi so pokupili vse rokavice mame Jore, srne pa so bile totalno navdušene nad travoburgerji.

“To je posel in pol,” si je očka Filip zadovoljno mel roke. Lahko bo nakupil vijakov, steklenih kroglic in vrtni stroj.

“Za Iskro bom naredil vrteče kolo v njenem zajčniku,” je rekel mami Jori, ki je preštevala lešnike in jabolka, ki jih je dobila v zameno za rokavičke.

“Kje pa je Iskra?” je vprašala in se začela ozirati naokoli.

“Hej, Iskra, travoburger imam zate!” jo je poskusil privabiti očka Filip.

A Iskre ni bilo nikjer. Pravzaprav je nekje bila. Na dnu zapuščenega vodnjaka. Skakljala je po sejmu sem in tja, iskala stojnico s sladkorno peno, namesto tega odkrila zapuščeni vodnjak, se nagnila čez njegov rob in padla vanj. Še dobro, da ni bil globok in v njem ni bilo vode. A iz njega vseeno ni mogla zlesti. Lahko bi poklicala na pomoč. Lahko bi. A kaj, ko je mami obljubila, da bo čisto tiho.

“Tako tiho je najbrž Utrinek, ko prisluškuje pesmim,” je pomislila Iskra.

A Utrinek se je hitro naveličal prisluškovanja. Po kosilu se mu je samo kolcalo. Pesmi ni bilo nobene.

“Hik. Sprehodil se bom do sejma. To bo Iskra presenečena. Hik,” si je rekel.

Ko se je približal gozdni jasi, je na njej bučalo kot v čebeljem panju. In še kakšen grozljiv krik je bilo slišati.

“Moj ubogi otrok!” je tulila mama Jora.

“Hik. Mejduney, kakšna blaznica. Kaj dogaja? Hik,” je Utrinek vprašal komarko Vilmo.

“Izgubila se je zajčica Iskra. Vsi jo iščejo, vendar je ne najdejo. A te pičim, da boš nehal hikati,” je rekla Vilma in pripravila bodalce.

“Spelji se, prismoda!” je zavpil Utrinek in zamahnil proti njej. Stvar je bila resna. Zaprl je oči in pričel možganiti. Nič. V njegovi glavi je bila samo črna luknja, ki je zaradi hikanja vsake toliko časa poskočila.

“Hej, komarka, piči me!” se je zadril za Vilmo, ki je še vedno brenčala nad njegovo glavo. Mora se znebiti tega preklicanega kolcanja.

“Vau! Kakšen dan! Dva obroka v eni uri! Živela mačja kri!” je zamlasknila Vilma in zasadila bodalce v njegov rep.

Kako je zatulil Utrinek! Kako je dirjal naokoli! Kako je pri tem podiral stojnice! Še tisto s sladkorno peno je prevrnil in je bil v trenutku ves sladek in penast.

“Hik. Kako boli! Presneta packarija! Hik.”

“Oprosti, sam si hotel. Pomoči rep v vodo. Tamle je vodnjak,” je rekla Vilma. Deljenje nasvetov je bil njej hobi.

Utrinek se je pognal k vodnjaku, sedel na rob in spustil rep proti dnu. Ampak vode ni bilo! Ničesar blagodejno mokrega, kar bi olajšalo njegovo bolečino. Tedaj je začutil, da se je nekaj oprijelo njegovega repa. Ozrl se je čez ramo in zagledal Iskro.

“Iskra! Drži se, potegnem te na plan,” je rekel. In kar je rekel, je tudi naredil. Iskra mu je skočila v objem. Maček je od veselja pozabil na bolečino. In na kolcanje tudi.

“Utrinek je našel Iskro! Maček je rešil utopljenko,” je zabrenčala komarka Vilma. Pridrvela sta mama Jora in očka Filip.

“Si živa? Si zdrava? Kaj se je zgodilo?” je hitela spraševati mama Jora. Iskra pa nič.

“A ti je muca jeziček pojedla?” je vprašal očka Filip in se ugriznil v jezik.

“Takšnega štos pa še ne. Mački ne jemo jezikov. Jezika se ne jé, ne grize in ne žveči. Jezik govori, kajnededa, Iskra,” se je zahahljal Utrinek in porinil zajčico mami Jori v naročje.

“Malo je sladka. Nalezla se je od mene,” je še dodal in si začel lizati dlako.

“Mama,” je dahnila Iskra.

ČETUDI je bila vsa penasta in sladka, se je močno privila k maminemu trebuhu, da je začutila, kako je zajčji dojenček pobrcal od veselja.

Sodobna dramatika

**Tin Grabnar,
Nina Šorak,
Zala Dobovšek,
Asja Kahrmanović**

Nekje drugje

Lutkovna predstava prostorskih projekcij in animiranih video objektov.

Nastanek predstave je navdihnila knjižica Ko je oče postal grm avtorice Joke Van Leeuwen.

1. prizor: V ŠOLI

Smo v majhni učilnici. Tukaj je šolska tabla. Nad njo visi velika oranžna ura. Tukaj je šolski kateder. Za njim po navadi sedi učiteljica, ampak je zdaj še ni v razredu. Na drugi strani so umivalnik, koš za smeti in vrata. Zidovi so polepljeni z otroškimi risbami in zemljevidi. Okna so narahlo priprta. Pravkar je zazvonil šolski zvonec. Učenci sedajo vsak na svoje mesto. Mina je sedla v prvo vrsto, tik zraven šolske table. Šele pred kratkim se je preselila sem in se mora šele navaditi na novo okolje. Mina. Tako jo kličejo tukaj. Ko je učiteljica prvič poskusila izgovoriti njeno pravo ime, si je skoraj polomila jezik. Zato je predlagala, da jo kličejo Mina.

Foto: Mankica Kranjčec

Animatorka sede.

Zvok tiktakanja šolske ure.

MINA: Au! V zadnji vrsti sedijo razredni razgrajači. Mize imajo čisto porisane in v les so na različnih koncih vrezali svoja imena. Au! Danes so se spomnili nove igrice. Kredo lomijo na koščke in jo frcajo po razredu. Fiiiijuuu. To so pravi izstrelki!

Zvok šumenja papirčkov od bombonov.

MINA: Zraven mene sedita dve puncici, ki se neprestano sladkata z bomboni. Ššš!

Zvok šumenja preneha.

MINA: Tam pa sedi moj sošolec, tisti najvišji. Iz papirja zna narediti skoraj vse.

Prelet letala.

Zvok odpiranja vrat.

Zvok učiteljičinih korakov.

MINA: Odprla so se vrata in vstopila je moja nova učiteljica.

MINA: Vedno je tako lepo oblečena. Nosi takšno temno rdečo obleko. Od nje se širi nenavaden vonj po ... Ne vem. Diši po lesu.

Animatorka pobere kredo s tal.

Zvok krede.

MINA: Ne znam prebrat vsega, kar učiteljica napiše na tablo. Njihov jezik je čisto drugačen od mojega. Nisem se ga še naučila. Preden smo se preselili sem, je bilo vse čisto drugače.

Animatorka zavrti mizo.

2. prizor: PES IN PARK (pomlad)

*Miza se ustavi, na njej je narisana deklica.
Nariše nasmeh na obraz.*

MINA: To sem jaz pred dvema letoma! Takrat sem živela še čisto običajno življenje. Vsak dan sem se odpravila na sprehod s svojim psom. Runom.

Povleče ovratnico iz žepa.

MINA: Tudi njegov jezik je drugačen od mojega, pa me vseeno razume.

Stopi za tablo, na mizo obesi ovratnico.

MINA: Runo!

Nariše žvižgajoča usta in zažvižga.

MINA: Runo, kje si?

Zbriše usta in nariše črtico.

MINA: Runo, pridi!

Udarjanje s kredo.

MINA: Ne mara ovratnice.

Gre okrog mize, nariše obrvi.

MINA: Runo, takoj pridi sem!

Mina se še bolj razjezi, nariše oblačke dima iz svoje glave (hkrati s tekstom).

MINA: Če ne prideš takoj sem, te bom vrgla v banjo, te celega poškopila z vodo in te od repa do glave zdrgnila z milom!

*Mina čaka, nobenega odziva.
Pospravi ovratnico z zvončkom.*

*Zbriše obrvi in nariše vesela usta.
Zbriše oblačke dima.*

MINA: Runo, pridi! Nekaj imam zate!

*Animatorka nariše kost.
Zaslišimo lajež.
Zbriše kost.*

MINA: Ta trik vedno vžge.

Animatorka obrne tablo.

MINA: To je Runo.

Nariše Runa.

MINA: Ja, kakšen pa si. Ves si umazan. Takšna ne moreva na sprehod!

*Animatorka se obrne, da bi poiskala krpo.
Medtem ko ožema krpo, Runo oživi – z jezikom si oblizne gobček.
Ko se animatorka obrne, je Runo negiben.
Gre za tablo.*

MINA: Čakaj, bova takoj uredila.

S suho krpo ga animatorka obriše okrog gobca, zbriše nekaj krede.

MINA: Tako. Zdaj pa sva.

Tleskne s prsti, Runo oživi.

MINA: Runo!

Runo pogleda proti animatorki.

MINA: Runo, je bila dobra kost?

Runo zalaja.

MINA: A pokaževa, kaj sva se naučila? Sedi!

Neha mahati z repom. Runo pogleda postrani, ne razume.

MINA: Daj no, sedi! Sedi!

Sede. Nato se začne drsati po riti levo in desno. Leže.

MINA: Runo, ne! Ne delaj tega. Hjoooj ... Ko sva sama, nikoli ni takšen.

Pogleda psička.

MINA: Runo!

Runo pogleda gor.

MINA: Zakaj me ne ubogaš?

Mina ga požgečka.

MINA: Ti lump, ti!

Ga neha žgečkati.

MINA: Rola!

Psiček se vrže na hrbet in maha z repkom.

MINA: Priden!

Animatorka ga čohlja.

Mina iz žepa potegne ovratnico z zvončkom in zacinglja.

MINA: Runo! A greva na sprehod?

Psiček obnemi, vstane, se prihuli in se tiho začne ritensko tihotapiti v drugo smer.

MINA: Dobro veš, da brez ovratnice ne smeva v park.

Mina gre okrog table. Pričaka ga na drugi strani. Mina zacinglja, psiček se presenečeno obrne.

Zvonček potisne v tablo.

Pojavi se na risbi okrog Runovega vratu.

Runo se premakne, zvonček pocinglja.

MINA: Runo, nehaj. Saj ni tako hudo. Ne bodi trmast!

Animatorka gre na drugo stran mize.

Runo poskuša s taco s svojega vratu strgati zvonček. Nato obupa.

MINA: Runo, pusti ovratnico. Pridi! Greva v park!

Runo se obrne.

Animatorka začne risati drevo. Runo spremlja črto, ki se izrisuje na tabli.

Počasi se sprehodi okrog drevesa in zalaja.

Potem gre ob drevo, dvigne taco in se polula. Animatorka poškropi tablo z gobo.

MINA: A ti je všeč? Pridi! Greva.

Animatorka začne hoditi na mestu. Drevesa se premikajo proti levi, psiček hodi.

Runo se ustavi ob drevesu in ga povoha.

Animatorka gre na desno stran mize.

MINA: Runo, pridi, greva!

Potem Runo nadaljuje sprehod. Zasliši se grmenje. Runo in Animatorka se ustavita. Risbo spreletijo vojaška letala. Runo je prestrašen, skriva glavo pod tace.

MINA: Uau! Runo, si videl to? Letala! Koliko jih je bilo!

Kako lepo bi bilo tako leteti! Fijuuuuu!

Z razširjenimi rokami, oponašajoč letalo.

Runa je še vedno strah, skriva se.

Animatorka ga opazi.

MINA: Runo! Daj no, saj ni nič hudega.

*Animatorka iz žepa potegne žogico.
Runo postane vznemirjen, gleda žogico.*

MINA: Runo! Na!

Vrže žogico 'v sliko'. Žogica izgine iz njenih rok in se pojavi na animaciji.

MINA: Prinesi!

Runo steče po žogo in jo prinese nazaj. Maha z repkom. Ko mu jo Animatorka poskuša vzeti, ji izpred prstov žogo ukrade in naredi dva koraka nazaj.

MINA: Runo, vrni žogo ...

Runo jo nagajivo gleda in maha z repkom.

MINA: Runo, vrni žogo! Moja žoga! Če je takoj ne vrneš, ne dobiš več kosti!

*Runo povesi rep, skloni glavo in počasi prinese žogo nazaj.
Animatorka ga poboža.
Frcne žogo.
Runo steče ponjo.
Nekaj časa se ne vrne.*

MINA: Runo? Kje pa si? Kam si šel? Runo!

Čaka.

MINA: Runo, nekaj imam zate.

*Nariše kost.
Čaka.
Zbriše kost.*

MINA: Runo, kje si!?!?

Se obrne k publikli.

MINA: Takrat se je prvič zgodilo, da se ni vrnil, ko sem ga poklicala. Mislila sem, da se je izgubil. On pa je samo brskal po grmovju.

Zasliši se zvonček.

MINA: Runo, kje si bil?

Čez nekaj časa priskaklja Runo. V gobcu drži škorenj.

MINA: Čigav je ta škorenj?

Ati mi je pozneje povedal, da so takšne škornje nosili ljudje, ki so korakali v vojni.

Psiček izgine s slike, se zabriše.

MINA: Takrat sem prvič slišala, da na jugu naše dežele potekajo boji med enimi in drugimi. Ati mi je rekel, da takšnih bojev pri nas še ni. Ampak če se bo tako nadaljevalo, lahko vojna pride tudi sem, v naš park.

3. prizor: ODPELJEJO OČIJA

MINA: Kmalu zatem sem takšne škornje spet videla.

Mina iz škornja nariše noge v vojaški uniformi.

Pogleda to, kar je narisala.

Udari s kredo po tabli, prikaže se puška.

MINA: Nosil jih je eden izmed vojakov, ki je sredi noči prišel k nam domov.

Udari s kredo po tabli, izrišejo se vrata.

Animatorka stopi za tablo in se znajde v poziciji vojaka. Spremeni izraz na obrazu.

Pogleda proti publikli.

Naredi tri korake proti levi.

Pozvoni.

Pavza. Vojak čaka.

Vojak pozvoni.

Čaka.

*Vojak pobuta na vrata trikrat, močnejše.
OBRNEMO MIZO na polovico (v pozicijo zidu).*

MINA: Stiskala sem se k vratom svoje sobe in prisluškovala butanju. Malo je potihnilo, da si lahko preštel do štiri, potem pa je spet začelo. Pomislila sem, kako da tisti, ki buta, ni zaspan ob tej pozni uri. Potem je butanje očitno slišal tudi moj ati.

*OBRNEMO MIZO spet v prvo pozicijo (pozicija table).
Butanje po vratih trikrat (črtice, ki nakazujejo butanje).
Oče v copatih in spalnem plašču od leve proti desni.
Oče pogleda skozi kukalo na desni, se prestraši, stopi dva koraka nazaj.
Vojak razbije vrata, stegne roko in povleče očeta iz kadra.
Vrata se zaloputnejo.*

MINA: Ati je odšel.

*Animatorka zavrti mizo.
Nariše žalostni izraz na Minin obraz.*

MINA: Tudi on je moral obut škornje in it branit ene pred drugimi.

4. prizor: ŽIVLJENJE MED VOJNO

MINA: Z mami sva ostali sami. Tistega dne se je začela zelo čudno obnašati. Njen obraz je bil napet. Zdelo se mi je, kot da ji bo koža popokala, če se bo preveč zasmejala. Na sredo moje sobe je postavila veliko prazno škatlo.

Nariše škatlo.

MINA: Rekla mi je, da šole ni več. Baje so jo zaprli.

Nariše kup knjig v škatlo.

MINA: Tudi v parku se nisem več smela žogati.

Nariše žogo v škatlo.

MINA: Cele dneve sem se potikala po stanovanju in se dolgočasila.

Nariše konzervo.

MINA: Mami je vsak dan iz trgovine prinesla ogromno hrane. Največ je bilo konzerv.

Nariše ležečo konzervo.

MINA: Teh konzerv je bilo res veliko!

Riše kup konzerv.

MINA: Grah.

Koruza.

Grah.

Grah.

Grah.

Vložena paprika. Fuj!

Grah.

Koruza.

Grah.

Grah.

In spet grah.

Mami ima rada grah ...

Nariše moko.

MINA: Prinesla je še moko.

Veliko moke.

Nariše jogurt.

MINA: Pa jogurt! Jogurt sem imela najraje!

Nariše mleko.

MINA: In mleko.

Čakaj ... Kaj? Mleko v prahu?

Gre za tablo, dolgčas.

Spremenimo izraz na obrazu v nasmeh.

MINA: Rada sem se igrala s konzervami.

Iz njih lahko sestaviš grad!

S puščico animiramo Minino potovanje po stvarih, ki smo jih ravnokar izrisali.

MINA: Mleko v prahu! Kako se pa to pije? Jogurt! Njam! Saj nihče ni videl, kajne? Ačih! Ojoj ...

Animatorica zbriše sliko, ki smo jo narisali.

MINA: A ne, učila se pa ne bom! Že vem! Raje grem brskat po omarah. V eni izmed omar sem čisto na dnu, med staro šaro našla veliko škatlo, v kateri je bil zaprašen –

Spodaj se začne izpisovati napis FOTO ALBUM.

MINA: Tukaj notri so naše stare fotografije. To je od takrat, ko so bili naši dnevi še čisto običajni in smo počeli čisto običajne stvari.

Zavrtimo tablo.

MINA: Tukaj smo na taborjenju. Mami in atija ni na tej fotografiji. Rekla sta, da sta utrujena in da gresta počivat v šotor.

Zavrtimo tablo.

Fotografija zasnežene bele pokrajine, njih ni nikjer videti, samo nerazpoznavna bela barva.

MINA: In to so zimske počitnice! A nas vidite? Mi smo tukaj!

Pokaže na neko nerazpoznavno piko.

Zavrtimo tablo.

Naslednja fotografija prikazuje morje z dekličinimi nogami.

MINA: Na tej sliki sem pri stricu na morju. Ati in stric se nikoli nista mogla zmeniti, kateri me je naučil plavati. V resnici sem se naučila sama.

Zavrtilo tablo, spet samo bela površina.

MINA: Tukaj smo visoko v gorah. Najbrž nas ne boste videli, ker smo na drugi strani te megle.

Fotografija ognjemeta, brez zvoka raket.

MINA: Tukaj pa smo praznovali novo leto! Gledali smo ognjemet in čisto nič me ni bilo strah pokanja.

Zasliši se sirena.

Zoom-out.

Deklica stoji med stvarmi, ki jih je prinesla mama. Povsod naokrog so konzerve, škatle ...

Čisto blizu pade bomba.

Animatorka mizo zatrese v tretji smeri, deklica komaj lovi ravnotežje.

Škatle popadajo po tleh.

Velika mamina roka zgrabi deklico in jo povleče iz slike.

Animatorka v roki drži kredo.

5. prizor: KLET

Animatorka začne risati stopnice.

Po stopnicah pride mama, ki vleče Mino za sabo.

MINA: Mami? Mami? Kam me pelješ? Mami? Kam greva?

Obrne tablo.

Nariše stopnice, hkrati mama in Mina že stopata navzdol.

MINA: Mami! Mami, čakaj! Runo! Mami! Runa sva pozabili! Mami ... Runo! Runo!

Mina začne siliti nazaj po stopnicah navzgor. Iztrga se mami iz rok in zbeži po stopnicah navzgor.

Tablo obrnemo nazaj na prejšnjo stran. Mina priteče po stopnicah navzgor.

MINA: Runo! Runo!

Mina stopi v stanovanje.

Mina na povodcu privleče Runa. Vleče ga v klet.

MINA: Daj, no, Runo! Ne bodi trmast! Vojna je prišla k nam! V klet morava! Runo! Pridi!

Animatorka obrne tablo.

Mama čaka in gleda navzgor.

Mina pripelje Runa.

MINA: Sva že tu. Oprosti, mami, Runo ni ubogal.

Slišimo zvok bombe. Slika se spet zatrese. Vsi lovijo ravnotežje.

Žarnica, ki visi na stropu, zaniha, nato zabliska in počí.

Znajdemo se v temi, vidimo samo njihove oči.

Oči "se objamejo" in skupaj korakajo dol po stopnicah, ven iz kadra.

Animatorka sedi na tleh ob plošči mize, kot bi bila stisnjena k steni v kleti.

Ogrnjena je z odejo.

MINA: Prišli smo v klet. Naša klet je bila čisto na koncu hodnika. Bila je temna in hladna. Mami je predstavila nekaj škatel in mi kar na polici naredila posteljo. Takšno, ki me je spominjala na tisto iz spalnega vagona v vlaku. Runo je najprej vohljajal naokoli, potem pa ga je mami dvignila na mojo polico. Zvil se je v klobčič in trdno zaspal. Mami je mislila, da tudi jaz spim. Jaz pa nisem mogla spati, ker me je tako zeblo. In lulat me je tiščalo. Tega ji nisem povedala, da je ne bi še bolj skrbelo. Ponoči se je slišalo samo kapljanje vode, ker je klet vlažna. Tako dolgo sem se delala, da spim, dokler nisem zares zaspala.

Animatorka zavrti tablo.

6. prizor: VOJNA JE TUKAJ

MINA: Ko sem odprla oči ...

Pojavi se projekcija bloka, obrnemo tablo.

MINA: ... me je mami odpeljala nazaj v stanovanje. Rekla je, da se zdaj zunaj dogajajo resne stvari. Od takrat tudi ona ni več hodila ven.

MINA: Večina sosedov je odšla.

Na projekciji nebotičnika se pojavijo deske, zabite čez okna.

MINA: Mislim, da niso marali, ko se je zemlja takole tresla. Ali pa so tudi oni morali obuti škornje in oditi. Mami je rekla, da morava zdaj paziti na stanovanje, dokler se ati ne vrne.

Začne zvočno animirati sceno v bloku.

MINA: Runo, pridi! Danes greva v peto nadstropje.

*Zvok vrat, ki se zaloputnejo.
Koraki po stopnicah.*

MINA: Joj, Runo! Ne tja, tja ne smeva.

Koraki po stopnicah.

MINA: Poglej to, vrata na streho!

Deklica umolkne. Prispela je na streho. Zdaj gledamo Animatorkin obraz.

MINA: Mojega mesta ni bilo več. Nič. Ničesar ni več. Tam je prej stala šola. Zdaj je samo še luknja. Trgovina je porušena do tal. V tisti slaščičarni sva z mami kupovali sladoled. Zdaj je čisto požgana. Tam ... V daljavi je park. Park je še cel. V tistem trenutku sem zaslišala letala. Letela so naravnost proti parku. Ampak jaz se v parku igram! Z Runom se tam vedno sprehajava. Ne morejo nama kar uničiti parka. Začela sem vpiti, naj se ustavijo. Bila sem majhna ... Nisem vedela, da me ne slišijo do tja gor. Ne samo da me niso slišali, začeli so metati bombe. Runo! Nekaj morava narediti!

*Zavrtimo tablo.
Prikaže se načrt nebotičnika.*

MINA: Zdaj sva tukaj.

*Nariše dva križca.
Psiček (črtice) steče naprej po stopnicah.*

MINA: Runo! Stokrat sem ti rekla, da me moraš počakati. Grev! Ampak samo do drugega nadstropja.

Deklica (črtice) steče za njim.

MINA: Previdno! Tukaj morava biti čisto tiho, da naju mami ne sliši!

Nariše luknjo v tleh.

MINA: Čisto tiho! Še malo, še malo. Zdaj pa kar! Hitro, hitro! Tukaj morava paziti, da ne padeva v luknjo.

Črtice preskočijo luknjo.

MINA: Poglej, vrata!

Mina pritisne na vrata.

MINA: Uf, težka so. Še malo!

Miza se zavrti.

Vidimo deklico, kako pada.

Animatorka nariše tla.

MINA: Zdaj pa hitro, preden bodo vse uničili! Runo!

Deklica se pobere in začne teči po površini, ki se premika.

Runo teče za njo.

MINA: Runo, pridi, ustaviti jih morava, preden bo prepozno!

15 x korak (premik navzgor).

MINA: Ustavite se! Nehajte, nehajte! Ustavite se!

17 x korak (premik še bolj navzgor, potem naravnost in nato takoj navzdol).

MINA: Pustite park na miru! Nehajte! Ustavite se!

18 x korak (premik naravnost).

MINA: Runo, Runo!

Obrat mize.

Pade bomba 2 x.

Obrat mize.

Pade bomba 2 x.

Obrat mize.

Bomba zadene Runa.

Zvonček, ki je vse do zdaj cingljaj, potihne.

Slika nam približa Runa in Mino. Runo leži z razparanim trebuščkom, negiben.

Mina počasi stopa proti njemu. Ko pride do psička, pade na kolena in tiho zaihti.

MINA: Runo ...

Zaslišijo se prve dežne kaplje. Začne deževati. Animatorka tablo škropi z mokro gobo, tako da se kreda na njej počasi razmaže in zbriše.

Obrnemo tablo, kjer je že narisana črta. Na levi strani table je odprt prtljažnik.

Mama pride do avta in vanj zlaga kovčke. Mina za seboj vleče škatlo. Mama zapre prtljažnik. Avto se prižge. Od leve proti desni se odpelje avto. Mizo počasi postavimo v pozicijo iz prvega prizora.

7. prizor: NEKJE DRUGJE

Predmeti iz prvega prizora so spet na mizi (pisala, zvezek, lonček).

Animatorka sede za mizo.

MINA: Z mami sva se vozili dva dneva in dve noči. Ati je sporočil, da pride za nama takoj, ko bo lahko. Skozi okno sem videla drevesa, hiše, ulice, mostove, svetilke in zvezde. Nisem vedela, kdaj sva prišli v drugo državo. Še nikoli nisem šla čez mejo, zato nisem vedela, kako je videti. A je to črta, ki so jo potegnili po tleh, ali zid, ki ga je nekdo postavil? Ali ograja iz bodeče žice? Mogoče je samo kažipot, ki ima na obeh straneh puščico. Ali pa so tam ljudje, oblečeni v uniforme, ki govorijo: 'Opa, kam pa kam?' Šele ko sem zaslišala neki drug jezik, mi je postalo jasno, da sva zdaj zares nekje drugje.

Vstane in gre stran od mize.

MINA: V naslednjih dneh je k Mini prisedla ena izmed sošolk. Rekla ji je, da bi rada izvedela njeno pravo ime. In da se ga bo naučila, pa naj še tako dolgo traja in če si bo vmes petkrat polomila jezik. Zdaj sta najboljši prijateljici.

Andreja Sinčič

Upor. Četudi mora zato krava na kolo

Ideja o drugačnem in drznem, neobičajnem in tudi nespodobnem ima v času, ko so težave nadomestili izzivi in debele (ljudi) močni, ko so črnci postali temnopolti (in so belci ostali belci), ko še lovci medvedov več ne ubijejo, ampak odvzamejo, že uhojeno stezo do kulturnih vršacev. Čeprav obstaja tudi stezica, kjer so te markacije družbene progresivnosti veliko manj obljudene. Manj odrabljenih robčkov, praznih ovitkov beljakovinskih tablic in bananinih olupkov je ob poti. Pogled z vrha ne presune nič manj, le pot do tja je nekoliko bolj samotna, manj hrupna, kakšna robida več se razrase.

In vendar je tam mogoče najti nekaj tako vsakdanjega, da daje že občutek obrobnega – slikanice. Najsibodo branja slednjih še tako mnogovrstna, je jasno, da v njih ni mogoče kar počez iskati družbene subverzije: laže je zaslediti tematsko pogledovanje v mračne tabuizirane prostore, spodnašanja oblastnega diskurza pa vseeno ne.

Nasploh v želu zahodne književnosti ni ostalo prav dosti prevratniškega strupa, ki bi se zažiral med močne vezi institucionalne kulturne tradicije. In sporočilnost, večkrat ovita v krep papir kakor v celofan, je razpršena med vso ostalo mnenjsko kramo vsakdana. Nazadnje se zdi, da sta tako političnoafirmativna kot subverzivna moč umetnosti postali nekakšni nadzorovani kategoriji, ki so ju pod svoje okrilje vzeli marketinški oddelki vplivnih korporacij.

Klofute resničnega sveta

Čeprav je mladinska književnost vse manj način upodabljanja sveta kot nekonfliktnega in varnega prostora za samouresničevanje in čeprav se je iz prizorov družinskega sobivanja že prenekatera freska odluščila, je predpostavka o otroku kot nedolžnem, le z dobrim obdarjenim bitjem svetlobe živa kot le malokaj. Tako sta naivnost in nežnost nekakšni stalnici v opisu imaginarnega otroka, ki ga je treba besno varovati pred *neprimernimi* temami in *kvarnimi* podobami, saj lahko ti koncept idealnega otroštva trajno poškodujejo.

Najbrž se tudi zato zdi nekakšna skrajna deviacija trenutek, ko mladoletnik sladostrastno pretepa deklico, v njeni nemoči uživa in to prek vseprisotnega družbenega omrežja ponudi zaprepađeni javnosti v vednost. S tem zada udarec ali dva tudi v trebuh družbe, ki o brezčutnih in agresivnih otrocih sicer ne govori; prej in z vso teatralno srditostjo udriha po učiteljih, ki da nimajo *pravega pristopa* k *nekoliko bolj energičnim* učencem. A ob teh redkih ekscesnih priložnostih, ki dobesedno izsilijo pot v javnost, je mogoče izvedeti tudi naslednje: strokovnjaki, ki se jih v *običajnih* dneh ne sliši (ali ne sme slišati), vedo povedati, da opazno narašča število otrok in mladostnikov s čustvenimi in vedenjskimi motnjami. Sošolci se jih bojijo, učitelji so ob njih nemočni, starši (ki pa bi neredko bili tudi sami potrebni resne strokovne obravnave) jih preklinjajo. Ali bolešno ščitijo. Vrh vsega pa z njimi nimajo kam in nihče jim nič ne more, čeprav so nevarni sebi in drugim. (Dokler ne zagrešijo hujšega kaznivega dejanja, potem šele lahko postopki laže stečejo.)

Tako se resnični svet z groteskno naslado spakuje in klofuta namišljeni svet odraslih, prepričanih, da skozi telo otroka žar zlobe ne najde poti. Provokativno in brezsravno žonglira s poglavarjem nepriznanih stereotipov o fundamentalni dobroti in nežnosti otroškega srca. Še več, resnični svet prav rad pokaže, da je čisto otroško srce slepilo hipokritičnih odraslih in da je otrok, ki čuti z naravo, osamljen mali tujec v neudobnem sedlu časa.

Staranje kot odklon od normalnega

Znano je, da je kakovostna (mladinska) književnost recepcijsko odprta, da ponuja možnost mnogovrstnega branja in nagovarja več naslovnikov hkrati. To velja tudi za slikanico *O kravi, ki je lajala v luno* pisateljice Ide Mlakar in ilustratorja Petra Škerla. Na površinski ravni pripoveduje zgodbo stare krave, ki kmetu ni več prinašala koristi (mleka), s tuljenjem v luno pa

ga je spravljala v precejšnjo zadrego, in konja, ki tudi ni več zmogel slediti pričakovanjem svojih ljudi. Zavladalo je prepričanje, da se pod na videz humornim besedilom bolj nagajivo kakor sramežljivo skriva identitetna zgodba dveh ostarelih protagonistov, ki za seboj potegneta premišljevanje o odnosu sodobne družbe do starejših.

Tema staranja je v času, zavezanemu lepoti in mladosti, obrobna. Še bolj pri robu se drži v mladinski literaturi. O starosti in upadanju življenjske moči, razraščanju bolezni in približevanju smrti pač ne gre razmišljati, ko je človek še tako mlad. *Nov*. Pa čeprav, in zgodba opozori tudi na to, staranje lahko pomeni dobrodejen pomik k sebi, k tistemu, kar posameznika zares osrečuje, celo osmišlja, le da je bilo življenje s svojimi dnevnimi zahtevami premočno, da bi se ta ustvarjalna stran lahko izraziteje razživela.

Zato je dovzetnost literature za takšne teme več kot dobrodošla, nujno potrebna tudi, če bi se nameravali dotakniti tabujске smetane – evtanazije. Ko se *dobra* smrt postavi nasproti nesmiselnemu, predvsem pa nevzdržnemu trpljenju in kolapsu osebnega dostojanstva. A končno, naslovna junakinja se je samo postarala in značajske malce spremenila, nikakor pa ne umira, zato je oziranje za tematiko, ki se odpira nadzorovani smrti, prenačljeno, celo nekoliko špekulativno. Pa tudi svet, v katerega je postavljena, ni prepreden s simboliko minljivosti in konca, temveč s pogumom in močno voljo do življenja.

Nove zgodbe na stara leta

Ko je utrujena stara Mrvica, kakor je kravi ime, v nekem trenutku spoznala, da ji je vse bolj kratena pravica do obstoja, je stopila na pota upornišтва. A to ni bila izbira na podlagi privlačnega življenjskega sloga, trenda, ki bi mu podlegla v svoji radoživosti, kaj šele mladostni zaletavosti. Nje na pot ni vodila častiželjnost, v svojem hlevu ni hlepela po velikih dejanjih in ni sanjala, kako bi (od)rešila svet, spotoma pa še *všečke* zbirala. Niti avanturizma, ki posebej čez poletje obsede ljudi naše dobe, se ni nameravala iti. A če je želela preseči omejenost in krutost ekonomije kmečke pameti, je prijaznost, delavnost in spoštovanje avtoritete morala zamenjati s samostojnostjo, pogumom in spoznanjem, da bo treba življenje sestaviti nanovo.

Tako je, negotova, a vendar odločna, “povezala culo v vozle”, sedla na kolo in se v pomladni noči podala na pot, dolgo in tesnobno. Dogodki, ki so sledili, so bili nenavadni, a dragoceni. Posebej tisti, ko je izčrpana in prestrašena prenočila v zapuščeni stari hiši. Ne pa tudi prazni – zjutraj je

zagledala Van den Hija, konja v zaprašenem fraku, ki ji je ponujal kavo. Bil je cirkuški konj, ki so ga prekvalificirali za vleko vozov. Soočen z očitki, da se mu noge zapletajo, da je star in nekoristen, je naposled ostal brez prihodnosti. Čemur pa se je, prepričan, da lahko kljub temu živi kreativno in polno, uprl. Navdušen plesalec stepa je v Mrvici in njenem nenavadnem glasu prepoznal potencial in jo zato spodbujal, da bi se naučila peti. Čeprav sprva skeptična, je privolila in kmalu sta imela nastop ob morju. On je plesal step, ona pela bluz, ljudje so bili navdušeni. Cilinder se je začel polniti s kovanci, njuni srca z zadovoljstvom.

Interpretacije, ki godijo sistemu

Ker je *stara* krava (sodobnemu) kmetu podobno odveč, kot je (sodobni) družbi odveč *star* človek (ali, konec koncev, *mlad* družboslovec oziroma humanist), ne preseneča, da je z antropocentrizmom gnana osrednja interpretacija izpostavila problematiko staranja oziroma usihanja življenjske moči. Tudi žirija, ki je nagrado Kristine Brenkove za najboljšo izvirno slovensko slikanico leta 2016 podelila prav kravi, ki je lajala v luno, je prepoznala in pohvalila humor zgodbe, ki "pod svojo lupino skriva temo, ki ni prav nič humorna, ampak vredna temeljitega razmisleka: Kaj se zgodi s tistimi, ki so 'odsluženi', se postarajo, ne zmorejo več svojih zadolžitev?"

A če je takšno branje tabujsko, ne gre zamolčati, da je v primeru te slikanice lahko veliko bolj subverzivno – dobesedno branje. Prvo, otroško, *naivno* branje. Ker je književnost, zlasti njena mladinska izpostava, precej marginalizirana in stopica onkraj družbenega vpliva, se zna zdeti stališče, da gre pri tem literarnem delu za subverzivno vsebino, nekoliko lunatično. A stopimo bliže, kratkovidnost je lahko hudo nadležna.

Sistematično izkoriščanje in zloraba živali za potrebe samovoljnega *kralja živali* (človeka; lev, če ste pomislili nanj, je kvečjemu mali princ) je brezkraina. In drobček tega se je ujel tudi v nagrajeno slikanico, ki z neagresivnimi literarnimi sredstvi predstavi pomen sodelovanja in strpnosti, poguma in kreativnosti.

Kmet je svojo žival vseskozi s pridom izkoriščal, ko je zaradi starosti in izčrpanosti ni več mogel, se je namenil znebiti. Jasno, to kar kliče po prenosu na človeški svet: dokler človek koristi družbi oziroma skupnosti, se je že po sili razmer treba ukvarjati tudi z njegovimi osebnostnimi specifikami, ko pa postane njegova koristnost v nekem trenutku opazno zmanjšana, je bolje, da ga ni. (In obnašali se bomo, kot da ga nikoli ni bilo.) Kar

med drugim pomeni, da ta način razmišljanja ni običajen samo za zlobce, ki se potikajo po svetu fantazijskih zgodb, temveč je prevladujoč način človeškega razmišljanja.

A takšno branje, ki odpre prostor za *mainstream* problemsko temo, ga zapre za *alternativno* problemsko temo. S tem pa podpre in reproducira obstoječi družbeni red, v katerem sta krava in konj vredna toliko, kolikor lahko koristita človeku. In v katerem je ignoranca problematike t. i. rejnih živali simptomatična. Od tod moje na videz lunatično prepričanje, da gre za delo z izjemno subverzivnim potencialom, ki pa ostaja zakrit pod plaščem predvidljivih in za ohranjanje sistema izkoriščanja varnih interpretacij.

Podcenjevanje iz ljubezni

Navadili smo se, da problemske tematike mladinske književnosti znajo izzivati utečeni vrednostni sistem odraslih, ko pred otroke postavijo tudi nekoliko temačnejše strani človeške družbe in med platnice pripustijo spolne zlorabe, nasilje v družini, bolezen, tudi umiranje; nič pa o tem, kako so živali povečini zgolj nemočne žrtve zlorab ljudi oziroma nenasitne prehranske industrije. Kar je navsezadnje tudi pričakovano. Nenadzorovano reflektiranje dejanskih procesov bi namreč lahko v družinsko *harmonijo*, ko oče bere s hčerko pravljico, mama pa pripravlja goveji zrezek s krompirjem in mešano solato, vneslo precejšen nemir, ko bi hčerka pokazala na zrezek in užaljeno rekla: "Jaz ne bom jedla Mrvice!"

In bi mama po tem, ko se začudeno spogleda z očetom, ki samo skomigne, odvrnila: "Oh, daj no, to ni Mrvica, a nisi poslušala pravljice? Mrvica poje in pleše s prijateljem konjem. Meso je vendar za jesti. Tudi ti ga moraš jesti, da boš postala velika in lepa punca."

Hčerka pa trmasto in s pogledom, strogo uprtim vanjo: "Ampak meso je iz Mrvice!"

Na kar se mama odzove z že opazno bolj živčnim tonom: "Ni res. Meso je iz trgovine. Tako kot tista čokolada, ki si se je lotila v hipu, ko si jo zagledala."

Nadaljevanje je odvisno od upornosti otroka, a večinoma jih zlomijo. Da so pri tem uspešni, pa jih morajo naučiti ravnodušnosti in navdušiti za otopelost. In jim namesto *problematičnih* knjig, ki dajo slutiti, da svet, ki si ga je prilastil človek, ni toliko prijazen, topel in lep, kolikor je poln represije in izkoriščanja, drugič v roke raje potisnejo *pametne* telefone. Da bo mir.

A če skušamo krilatico, da si otrok ne zasluži nič manj obzirnega in odgovornega sporazumevanja kakor odrasel človek, prenesti v resničnost, potem bi bilo dobro prekiniti takšne manipulacije, ki igraje prečijo prostrano polje laži.

Vešče na amfetaminih vedo vse

Vse dotlej bo triumfirala praksa, da bo otrok v trenutku, ko ga pripoved postavi na idejno čistino, kjer se sooči z odporom do ravnanja človeka in se zazre k sublimnemu, zasut z dopovedovanjem, da ni prav razumel. Da usoda Mrvice ni usoda ostarele krave, marveč ostarelega človeka, živečega v družbi, ki si zatiska oči pred starostjo in nemočjo. Pred boleznijo in osamljenostjo. Pred smrtjo. In da Mrvica v resnici sploh ne šteje, da jo je avtorica uporabila samo zato, da bi povedala nekaj univerzalnega za človeški svet. Krava pa s človeškim svetom nima nič.

In to navkljub stereotipnemu zaklinjanju, da je pluralizem različnih interpretacij neločljivo vpet v branje (mladinske) književnosti.

Pri čemer književnost niti ni glavna talka: ob ogledu filma ali gledališke predstave kot vešče na amfetaminih silijo v otroka in njegovo stališče do videnega. Čeprav je mogoče domnevati, da bi brez nadležne intervencije odraslega, prepričanega, da se je tisočletno znanje človeštva po nekem čudnem naključju skoncentriralo prav v njegovem umu, lahko zaznal in občutil precej več, kot mu je v tem nadzorovanem okolju odmerjenih misli dovoljeno.

Od tod vprašanje, za katero se bo morda zdelo, da je božjastnega izvora: Ali ne bi mladinsko branje, če bi le imeli ti mladi ljudje več svobode v procesu literarne recepcije, nastopalo kot nekakšen manifest družbene prihodnosti?

Nara Petrovič

Ladja norcev na slovenski način

Večne teme potrebujejo vedno znova sveže preobleke, posebej v prelomnih časih. Nastavki prihodnosti so vir upanja, zlasti takrat, kadar kriza pritiska z vseh strani in je norost že dobesedno norma. Kako se torej ne bi ob branju knjige *Alica v nori deželi* navduševal nad preprostimi svežimi prisposodobami vseprisotne norosti, ki v deželi Poteruniji bode v oči morda le malo bolj kot v deželi Sloveniji. Nevsiljivo nas knjiga opominja na našo lastno norost, ki ji tako radi dajemo vedno nove odpustke, saj tako ali tako ničesar ni mogoče spremeniti, kajne? Sploh pa norosti!

Čeprav je *Alica v nori deželi* originalno delo in ne kopija, vse aluzije nosi na dlani. Od dlani naprej je, tako je tudi prav, vse drugače: rokavi in čevlji so drugačni, prav tako liki in postave, da o Alicinih črnih laseh niti ne govorimo! Nihilizem je pogoltnil radost, a tako pač je. Evald Flisar postavlja Alico v čas, v kakršnem na najgloblji ravni živimo danes: kronično siv in krhek.

Morda bi poetično bitje z drugega planeta točno tako doživelo utrip Ljubljane na povprečen jesenski dan. Mar je narobe reči bobu bob, tako kot to stori Maček Režnja v knjigi *Alica v čudežni deželi*: "Tukaj smo vsi nori. Jaz sem nor. Ti si nora." "Kako veš, da sem nora?" želi vedeti Alica. "Moraš biti," odvrne maček. "Če ne, ne bi prišla sem."

Ali je narobe dodati, da ste tudi vi, bralci, nori? Če ne bi bili, ne bi tega brali. In jaz sem nor, sicer ne bi z vami izgubljal časa. Dobra knjiga se bralca dotakne drugače kot povprečna, podobe mu vtisne tako globoko v zavest in

podzavest, da ga zaznamujejo in spremenijo. Če berete o norosti, morate v sebi zaznati kanček norosti in se nanj odzvati.

Norost je za literaturo lahka tema. Norost je težka tema, hočem reči. Objavljenih del o norosti, neumnosti in skrajni čudaškosti je na pretek, pomislimo samo na *Hamleta*, *Don Kihota*, *Mojstra in Margareto*, *Živalsko farmo*, *Godota*, *Plešasto pevko*, *Brianovo življenje*, *Butalce ...*, da Alice v čudežni in nori deželi niti ne omenjam. Koliko jih je šele neobjavljenih?

Pri delih o norcih je težko vedeti, ali jih bodo bralci popljuvali ali se bodo vanje zaljubili. Norost je najlažje preprosto živeti. Posebej v sanjah, tam jo poznamo prav vsi. V življenju je norost kaotična, v literaturi mora imeti smisel, smiselna norost pa je bistroumni nesmisel. Ali lahko norcu, ki se zaveda svoje norosti, še rečemo norec?

Neizogibna posledica družbene entropije je upadanje najnižjega skupnega imenovalca skupne pameti. Na to namiguje vrsta prizorov iz *Alice v nori deželi*, pri čemer je treba pripomniti, da je knjiga na voljo tudi kot strip in drama, zato ne čudi, da so liki s tem imensko, značajske in grafično usklajeni.

Slišal sem modrega človeka reči, da je nevarno podcenjevati neumnost dovolj velike skupine ljudi. Posebej če je nepregledni množici prepuščeno, da sama izbere svojega poglavarja. Tepci bodo sodili po sebi in bodo nedvomno izbrali norca. Nič lažjega kot norcu prepričati druge, naj mu sledijo! Bolj ko je nor, bolj bo uspešen.

Ko se v Poteruniji Poter Pots in Poterspot pehata za oblast, je očitno, da jima ne manjka ključne sestavine za politični uspeh: norosti. Imena junakov zgovorno sporočajo, da je politika mešanje megle in da so družbeni položaji poceni roba, s katero najvplivnejši nagrajujejo manj vplivne. Le slepci ne vidijo tovrstne blaznosti tudi v vrhu svetovne politike.

Nič drugače ni s pisatelji: nori izberejo najbolj norega in se zgledujejo po njem. Najbolj brani so tako nori, da so že pametni (ali tako pametni, da so že nori). Kdor se ima med norci za zelo pametnega – a še naprej ostaja med norci z upanjem, da bo lahko kaj spremenil, naj samemu sebi stokrat ponovi, *da so neumnosti zelo pametnih sorazmerno večje kot neumnost manj pametnih ali celo nespametnih*.

Biti noro dober pisatelj je v bistvu edino smiselno, kar je možno početi med norci. Pisatelj ničesar ne poskuša spremeniti, samo podaja zgodbo črno na belem (lahko tudi bolj sivo na malo manj sivem), in če se na podlagi njegovega pisanja vendarle kaj spremeni, lahko vedno reče, da so ga narobe razumeli. Pisatelju ni treba poskrbeti niti za to, da bi bilo njegovo delo smiselno in razumljivo. Se bodo že našli prepametni kritiki,

ki bodo napisali, kaj je v resnici hotel povedati. Kar napišejo, je navadno noro in nesmiselno, a z norcem se je nespametno kregati, bolje je biti tiho.

Indijski modrec Vemana svetuje: Nikoli ne glej norcev. Če se temu, da bi jih gledal, ne moreš izogniti, se vsaj ne pomešaj mednje. Če se že moraš pomešati mednje, vsaj ne govori z njimi. In če se tudi temu ne moreš izogniti, potem govori kot norec.

Če gledamo na norost skozi to prizmo, ima Alica prav, ko želi proč od norosti, stric Skočir pa je tisti, ki goji nora upanja. Knjiga nas sooči z vprašanjem: *Ali je strahopetno pobegniti od neumnosti?* in popelje do neizogibnega odgovora, da bežati od neumnosti ni strahopetno, ampak kratko malo neumno. Uiti ji je tako ali tako nemogoče. Bežati od neumnosti je bežati od sebe. Treba je preprosto stisniti zobe in potrpeti. Samo ozrite se okrog sebe, *kaj vse je človek sposoben prenesti, če nima izbire.*

Norca, ki je na napačni poti, o tem najlaže prepričamo tako, da se prav nič ne vmešavamo in ga pustimo, da nadaljuje svojo pot. V nasprotnem primeru bo na svoji poti vztrajal še bolj zagrizeno. Če se vmešamo, bomo kvečjemu pospešili in poglobili njegov (in s tem tudi naš!) končni fiasko, ki bo tako še mnogo večji in temeljitejši. Tu ne pomagajo niti najbolj izdelani alarmi. *V jamo zgrmimo kljub alarmu, in morda še hitreje zaradi njega.*

Norec nazadnje vedno zmaga. Vse druge z vleče v svoje noro polje razmišljanja in jih potem premaga z izkušnjami. In zadeve postajajo vse hujše! Noro polje razmišljanja je postalo norma. Treba je poudariti, da norci niso nujno neumni, kakor tudi neumneži niso nujno nori. Zares nevarni so nori neumneži in neumni norci. Takih pa v Poteruniji mrgoli!

In kaj je njihova naloga? Vse vztrajneje si prizadevajo *vse hitreje izdelovati vse tisto, kar je treba vse hitreje uničevati.* Zgražajo se, kadar *preveč izdelkov predolgo služi svojemu namenu.* Izmišljajo si *budilke, ki eksplodirajo, da nas zbudijo.* Kakšna prisposoba načrtovane odvečnosti! Budilka, ki eksplodira, da nas zbudi. Da nas zbudi, seveda ne pomeni, da nas *zbudi!* Pomeni le, da nas "zbudi". Mar je kaj drugače z vsem cenanim blagom v supermarketih, na katere smo navlečeni kot na heroin?

Kako strašansko uničevalni so norci, se peščica bistrournih zares zave *po* volitvah. Množica norcev se nikoli ne zaveda ničesar bistvenega, kar je v temelju destrukcije. Tudi ko nasprotuje vladajočemu norcu, mu nasprotuje na podlagi neke druge, lastne norosti. Ko med norci izbruhne vojna, je to končni dokaz zmage norosti, pri kateri so vsi poraženci. Če med Poterunijo in Slovenijo obstaja kakšna izrazita podobnost, je to zagotovo puhlost demokracije. Ni dovolj opaziti, kako neumen je povprečen predstavnik naše družbe, treba se je zavedeti, da jih je pol še neumnejših. In ko

k temu dodamo dejstvo, da vsi ti ljudje volijo, potem je burleska, kakršni smo priča v svetovni politiki, popolnoma samoumevna.

V politiki in gospodarstvu so psihopatija, sociopatija, dogmatizem in mnoge druge oblike norosti preživetveni minimum. Tisti najboljši, ki zmagujejo na volitvah in bogatijo na borzah, so ljudje skrajno izmuzljivega značaja, nezmožni samozavedanja, kaj šele samokritike, nerazsodni, podli, zamerljivi, rinejo z glavo skozi zid ne glede na vse. Po Charlesu Bukowskem je problem v tem, da so inteligentni ljudje polni dvomov, norci pa so povsem prepričani vase. Norec lahko vlada tako neumnim kot inteligentnim, nihče pa ne more vladati norcu. Če z vašim življenjem že v majhni meri upravlja nekdo drug, si lahko oddahnete. Niste nori, le neumni ste. Če ste na vplivnem položaju, je to že razlog za zaskrbljenost.

Vprašanje je, ali so današnji voditelji res tako nori, kot se zdi, ali se samo pretvarjajo, da so. Kot je rekel Laurence J. Peter: "Včasih se sprašujem, ali svet vodijo pametni ljudje, ki se šalijo z nami, ali imbecili, ki mislijo povsem resno." Ne vem, ali je bolj skrb vzbujajoče, če norosti počno iz gole imbecilnosti ali kar tako, za štos. Rezultat je sicer v vsakem primeru enak: spodkopavajo temelje preživetja civilizacije. Prav srhljivo je, ko spoznamo, da nekdo to počne dobro vedoč, kakšne bodo posledice – in to z nasmehom na obrazu.

Ko dvanajstletna Alica vse to vidi, je prav, da zavpije: To ni noro, to je vendar blazno! Seveda je nihče ne sliši, niti njen pametni (?) stric Skočir, ki se nadeja, da lahko te ljudi *ohrani vsaj pri življenju, če ne pri pameti, za kar je tako ali tako že prepozno*. Ob tem je umestno vprašanje: Čemu bi ohranjali pri življenju družbo, ki se tako trdovratno upira zdravi pameti?

Cervantes je zapisal, da je najbolj noro od vsega videti življenje takšno, kakršno je, in ne takšno, kot naj bi bilo. V Poteruniji ni nič drugače kot v Sloveniji: življenje je velika skleda (z)mešane solate samoumevnosti, tako samoumevnih, da jih goltamo kot kača, brez žvečenja. Ker nimamo referenčne točke, na podlagi katere bi razumeli, kako bi (lahko) bilo, če ne bi bilo tako, kot je, je pač tako, kot je.

Zato nas je tako strah obiskovalcev z drugega planeta. Ne, ker bi utegnili z nami podeliti kaj zelo pametnega, ampak, ker bi vpricho njih naša vsakdanja norost naenkrat preveč bodla v oči. Nemogoče bi bilo zanikati, kako nori smo. Brez skrbi, tudi gosti z drugega planeta bi ob stiku z nami odkrili svojo norost. Kontrastno nori se neradi vzajemno obiskujejo. Ker ga ni inteligentnega bitja v vesolju, ki ne bi bilo tudi noro, se tisti, ki so tehnološko naprednejši kot mi in bi nas lahko obiskali, za kaj takega zagotovo ne bodo odločili.

K sreči v dolgoročnem smislu nič, kar stori norec, ni tragično, naj gre za “posledice rezultatov ali rezultate posledic”, kar je vloga nesrečnega Potsy-wotsyja, karikature norosti še med norci. Ni čudno, da prav on srečno preživi kataklizmo, a seveda ne za dolgo, to je neizogibna posledica rezultata ... ali rezultat posledic.

Končni rezultat kronične norosti je brez izjeme tragičen za norce in za vse tisto, kar je količkaj vredno njim po njihovih zmešanih vrednotah, naj so to Poterunci ali Slovenci ali kar Zemljani. Ko norcev (se pravi ljudi) ne bo več, se bo Zemlja tako kot prej veselo vrtela okrog Sonca ter gostila nekaj starih in gotovo tudi nekaj novih življenjskih vrst, vključno z norci s tega ali kakšnega drugega planeta, nikakor ne obojih. Norci drugačne norce bodisi iztrebijo bodisi izolirajo ali pa normirajo v svojo obliko norosti, drugače ne gre. Evolucija človeštva je eliminiranje manjših norosti zavoljo združevanja pod zastavo večjih norosti vse do točke, ko najbolj komolčarska norost izpodrine vse ostale.

A ne smemo obupavati! Na Zemlji so naključja ključ do evolucije in celo najgrozovitejša norost iztisne iz naključij genialno inovacijo. George Carlin se sprašuje, ali ni morda plastika odgovor na tisočletno uganko o smislu in pomenu človeškega obstoja. Morda je Zemlja dopustila, da postanemo to, kar smo, samo zato, da bi ustvarili plastiko! Zemlja tega ni zmoгла sama. Zdaj, ko ima plastiko, je čas, da mi, norci, spakiramo in gremo. Zemlja si ne deli z nami predsodkov do plastike. Zanj je plastika enakovredna njenim preostalim otrokom. In v desetisočih letih bo plastika povsem prepletena z novo paradigmo življenja, ki jo spretno vključuje. Zemlja ima to srečo, da je brez pameti, in ker je brez pameti, je tudi brez nespameti.

Plastiko lahko zamenjam s *poti*, iz katerega je narejeno prav vse v Poteruniji, poti s plastiko, iz katere je narejeno vse v našem svetu. Razumen bralec bo morda menil, da je plastika trpežnejša kot poti, a samo zato, ker ni dovolj nor, da bi razumel, kaj poti sploh je. Poti je tisto, iz česar je Bog naredil človeka in mu potem prepovedal iz tega povratno narediti Njega. Človek sme Boga narediti samo iz poti. No, lahko tudi iz plastike. Pomembno je le, da neguje enoboštvo. Drugi bogovi nikakor niso dopustni! Bog je eden in edini. *Pogoje postavlja on. Če vsi postavljamo pogoje, ne pridemo nikamor.*

Te besede Poterpotsa povedo, da je avtokracija ugrabila demokracijo. Tudi ljudje so že siti tega, da se nič ne spremeni, in si želijo, da bi nekdo preprosto vzal odločanje v svoje roke, udaril po mizi in jih vodil. Če je za odločanje zadolžen en sam človek, se vsaj kaj zgodi. Tudi če je posledica nekaj tako strašno neumnega, kot je *poti* – snov, iz katere je narejeno popolnoma vse v Poteruniji.

Poti smo, v poti se povrnemo. Nastali smo iz poti svojega dela in v poti bomo nazadnje tudi pokopani. Antropotičen bo ostal zabeležen v plasteh zemlje kot bežna črta, nič debelejša kot plast alufolije. Ostanki poti civilizacije bodo nerazpoznavni zmazki, kulturna driska, iz katere se ne bo dalo razbrati niti simptomov bolezni, za katero je umrla, niti svaril zanamcem. V globini Zemlje bodo ostala črna poti jezera, ki bodo čez milijon let hranila samouničenje neke druge nore civilizacije. In tako naprej, večno.

Večnost je neločljivo prepletena z minljivostjo in prav zato neresnična. O večnosti ni mogoče pisati knjig. Z besedami je ni mogoče res dobro ponazoriti, najboljši približek je nekajkratna ponovitev identičnega kratkega prizora, ki mu sledi tropičje ... Več ponovitev je dolgočasnih, preveč ponovovovovovitev pa že mučnih in neokusnih, zato na odru ali v knjigi ne smejo trajati predolgo. Norost se najbolje obnese *pol minute pred dvanajsto*. Ta časovni okvir, v katerega je postavljena *Alica v nori deželi*, prinaša napete zaplete in razplete. Pol minute pred dvanajsto lahko tudi v nesmislih prepoznamo iskrico genialnosti. V zoženih kontekstih je maloumje vir drznih rešitev po načelu obliž na obliž – dokler obližev ne zmanjka. In če jih zmanjka, jih vedno lahko nabavimo še. In še. In še. V takem okviru je izvirnost norosti zanimiva, tudi ko je bizarna.

Plastika, poti, nafta ... Ni pomembno, kaj je temeljna substanca naše ustvarjalnosti. Pomembno je imeti moč lepiti nanjo raznolike etikete. V Poteruniji, tako kot v Sloveniji, ima vrhovno moč tisti, ki si izmišlja in lepi etikete, tako na izdelke kot na ljudi. Dati stvari ime pomeni vliti ji smisel, čeprav nesmiseln. Nesmiseln smisel je najboljši smisel! Ker ga ni mogoče utemeljiti, stoji sam zase preprosto na avtoriteti tistega, ki ga je postavil. V Poteruniji je boj za moč v resnici boj za avtoriteto podeljevati nesmiselne nazive v hermetični hierarhiji, povsem odrezani od ključnega problema – kataklizme, ki trka na vrata.

Kadar se z nesmiselno etiketo strinja več kot pol volivcev, ji nihče ne more ugovarjati. In še to: če zmagovalcu volitev upade priljubljenost, kot se to zgodi Poterpotsu, vseeno ostane zmagovalec na podlagi tistega enega dne, ko so ga volivci podprli. Tako pač je. Treba je le poskrbeti, da ljudstva ne vprašamo, kaj si zares želi, in mu damo vso svobodo, da se izrazi. Na listu smeta biti dve možnosti, med katerima je dovoljeno izbrati le eno. Lahko je tudi samo ena možnost in glasovanje za ali proti. Zmagovalna izbira tako zanesljivo preseže petdeset odstotkov, uspeh volitev je zagotovljen! V Poteruniji je, tako kot v Sloveniji (in povsod drugod) zagotovljen uspeh vseh volitev. Jokati po volitvah je še bolj neumno, kot smejeti se. *A smejeti se ne smemo, ker ti ljudje niso le smešni, ampak tudi nesrečni.*

Alica v nori deželi nas uči, naj nikar ne prevzemamo odgovornosti za globalne težave. Prevzemati odgovornost je ravno prav noro in še dovolj inteligentno, da nas pripelje do položaja ministra, kar se zgodi stricu Skočirju, nikakor pa ne do položaja predsednika. Minister je tisti, ki mora najti vse rešitve za vse težave, in ker je to absolutno nemogoče, je nazadnje še razglašen za krivca za propad države ali kar civilizacije. Zato mu nihče ne bo postavil spomenika. Spomenik bo dobil predsednik. Tako bo lahko stal, medtem ko drugi stojijo in zijajo, kako stoji, brez skrbi, da bi utegnil izreči še kakšno neumnost.

Spomeniki morda res niso večni, vendar imajo več možnosti kot predsedniki, da preživijo propad civilizacije. Tudi če vse predsedniške spomenike po zgledu Poteruncev predelamo v nekaj tako koristnega, kot so nemi podporni stebri v votlinah naše lastne blaznosti, da se nam ne bi usula tla pod nogami in da ne bi utonili v morju nesmisla, smo opleli. Da bi dosegli položaj res visoke moči, s katerega bi lahko kaj rešili, bi morali povišati svojo norost do neznanskih višav, pri taki meri norosti pa je nemogoče rešiti kar koli.

Reši se nas lahko le toliko, kolikor rešilnih jopičev imamo. In če se jih spomnimo uporabiti. In če odbor za zmanjševanje kakovosti izdelkov ne prepove neprebojnih jopičev. In tudi če se rešimo, za kako dolgo bomo "rešeni"? Ob še tako ugodnih tokovih in vetrovih se ne bi želel za več dni oklepati le napihnjene rešilnega jopiča nekje sredi južnega Atlantika. In nazadnje pristati na Antarktiki. Včasih se je bolje rešiti pred rešitvijo, prebosti rešilni jopič in nasmejano utoniti, kot to stori Potsy-wotsy. Pa kaj, če je takšna smrt blazna? Mar je dostojanstvena smrt kaj drugačna, ko pa tako ali tako ni nikogar več, da bi primerjal eno in drugo?

Ko razmišljam o dolgoročnih obetih za preživetje človeštva, razlogov za navdušenje ni prav veliko. In ti obeti bodo iz leta v leto slabši. Upam, da bom takrat, ko bo res grozno, že tako star in debel, da ne bom več zmožem plavati ali teči. Bežati je neumno. In če mi telesne zmogljivosti tega niti ne dopuščajo, sem v najboljšem možnem položaju.

Nekoč sem si v Nikaragvi ogledal vulkansko žrelo, do katerega se je mogoče pripeljati kar z avtomobilom. Na parkirišču tik nad grozečim vulkanom, iz katerega so se kadili strupeni hlapi, je bila vrsta znakov: *Parkirajte vzvratno! V primeru izbruha čim prej pobegnite! Ali pa se zavlecite pod avto! Ne vdihujte hlapov več kot 30 minut!* itd. Nazaj grede sem se ustavil v muzeju, posvečenem vulkanom, in spoznal, da obstaja več vrst izbruhov. V primeru vsakega resnega izbruha so možnosti za preživetje sila majhne – v krogu več kilometrov! Vsa navodila so se mi naenkrat zazdela bizarna – kot če

bi mi gasilci svetovali, naj se v primeru požara zavlečem v hladilnik. V Nikaragvi ni nič drugače kot v Poteruniji.

Vse bolj se mi zdi, da je edina možna osvoboditev notranja – tako pred norostjo kot pred propadom civilizacije. Svet se ne bo spremenil. Vse, kar lahko naredim, je, da spremenim svoj odnos do njega. Ali me do tega pripelje brca v rit ali klofuta, niti ni bistveno. Bistveno je, da objamem lastno norost in našo skupno norost. Nikos Kazantzakis je lepo dejal, da človek potrebuje malo norosti, sicer si ne bo nikoli drznil prerezati vrvi in se osvoboditi. Norost me osvobodi norosti.

Konec knjige *Alica v nori deželi* prinaša popolno odrešitev od norosti norcev iz nore dežele. Odrešitev je lepa, tudi če za sabo potegne oklepanje rešilnega jopiča in čakanje na ugoden veter. Morda pa je to najboljša strategija? Namesto da se borimo proti norosti, ji samo pustimo, da se čim prej razmahne in tudi samouniči – na to se lahko povsem zanesemo! Potem potrebujemo le trpežnost in potrpežljivost, da dočakamo svetlejše, modrejše čase. Alica in stric Skočir zmoreta skočiti v nore svetove, verjetno bi prav tako zmogla skočiti iz njih. Tudi mi imamo to možnost, a morda bi s tem priklicali še več težav. Bo že držalo: najbolje se je zlekniti na napihljivo blazino in počakati.

Norost je težka tema, da. Rek *Klin se s klinom izbija* pri norosti v resnici ne zaleže. To je preveč tvegan pristop. Ne zaleže niti politika, kot trdi Poter Pots. Morda, morda lahko kaj doseže ženska, a ne kakršna koli. Za rešitev je potrebna blondinka, ki ne ve, česa ni mogoče narediti, neumna kot zemlja, preprosta kot prst, sproščena kot prod, do dna nespametna in zato imuna na norost.

V razmislek pisatelju naj povem le še to, da menim, da je Poterunija propadla samo zato, ker je šla Alica v noro deželo črnolasa. Rešitev civilizacije je že na samem začetku preprečil pisatelj sam. Če bi si resnično želel rešiti Poterunijo, bi naredil Alico blondinko. Črnolaska nima šans! Zdaj veste: pisatelj je naklepno potopil celotno civilizacijo, čeprav je imel rešitev ves čas na dlani. Noro, noro noro, vam rečem! Ne dvomim, da je to storil naklepno in zlovesče! Tudi če je s katastrofičnim koncem hotel bralcem sporočiti kaj zelo pomenljivega, mu težko oprostim takšno raven prikrivanja in manipulacije. Ena beseda bi lahko spremenila vse. *Ne cherchez la femme, cherchez la blonde!*

Vse, kar sem napisal, je skoraj gotovo noro in nesmiselno, a z norcem se je nespametno kregati, bolje je biti tiho. Bodite torej tiho in ukrepajte! Urite se v trpežnosti in potrpežljivosti. Najprej do norcev, potem do hladnega morja, v katerem bomo nekoč plavali tisti, ki bomo znali uporabljati

rešilne jopiče. Zdaj veste, kaj je treba narediti. Da se zares prepričate in prav razumete moje izjave, pa nujno preberite knjigo *Alica v nori deželi!*

Poleg tega, prosim, pišite Evaldu Flisarju, da popravi to edino napako in Alico v naslednji knjigi ob vrnitvi v Slovenijo pobarva na blond. V njegovih rokah je usoda dežele na sončni strani Alp, svoje odgovornosti za našo prihodnost nikakor ne sme jemati na lahko. Poterunija je morda morala utoniti, da se mi iz tega nekaj naučimo, ali mora propasti tudi Slovenija? Z vso gotovostjo si upam trditi, da bi trinajstletna plavalasa kraljična upravljala s Slovenijo stokrat bolje kot zmešana gruča sivolasih norcev.

Edward Lear

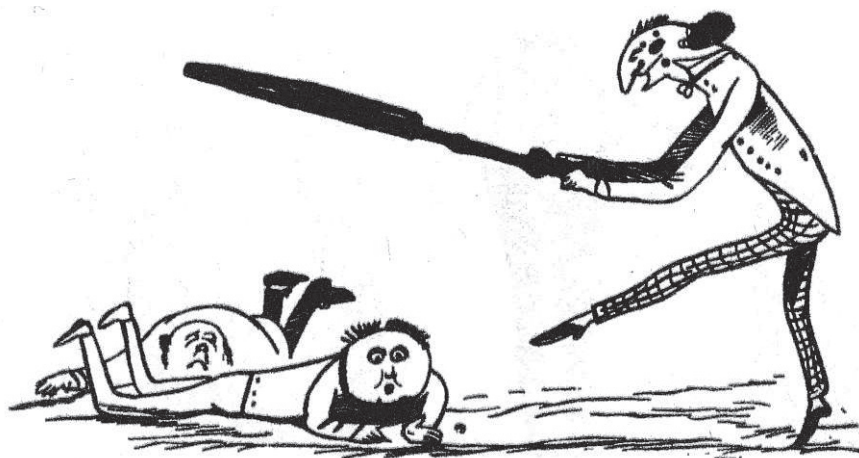
Limeriki

Bila je dama krasnooka:
oči smaragda, dva oboka;
če se je v ljudi ozrla,
jih je četica ucvrla
presenečena v zavetje bloka.

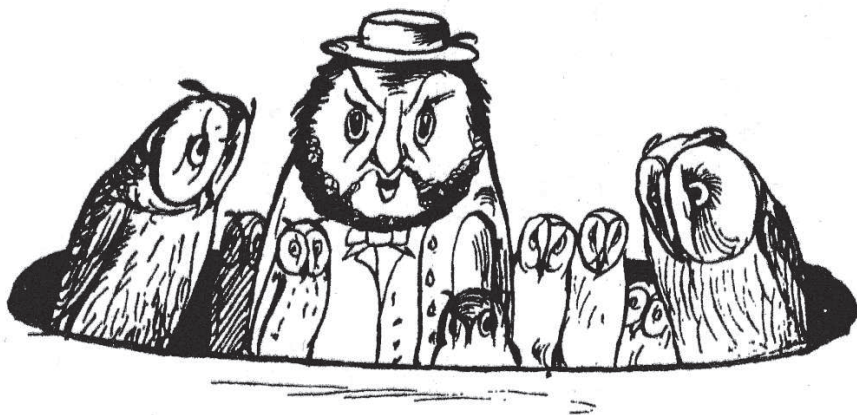
Edward Lear (1812–1888), angleški umetnik, sijajni stvarni ilustrator, glasbenik, pisatelj in pesnik, še danes slovi kot mojstrski ustvarjalec nonsensa: pesmi, kratkih zgodb, botaničnih risb, humornih receptov in abeced. Posebej znani so njegovi limeriki. Nekaj časa je veljalo, da je to enokitično petvrstično pesniško obliko, ki jo na vsebinski ravni zaznamuje humor, včasih pa je tudi erotično žgečkljiva, iznašel prav Lear. Čeprav je forma obstajala že prej, je limerik prav z Learom dobil kanonično obliko, in sicer z njegovo ilustrirano knjigo *A Book of Nonsense* (1846).

Z grebljico mož kolovrati,
šik naličen, v nadpodplatih.
Rečejo mu: Nisi dec?
A možakar ni za hec –
z grebljico jih vse namlati.

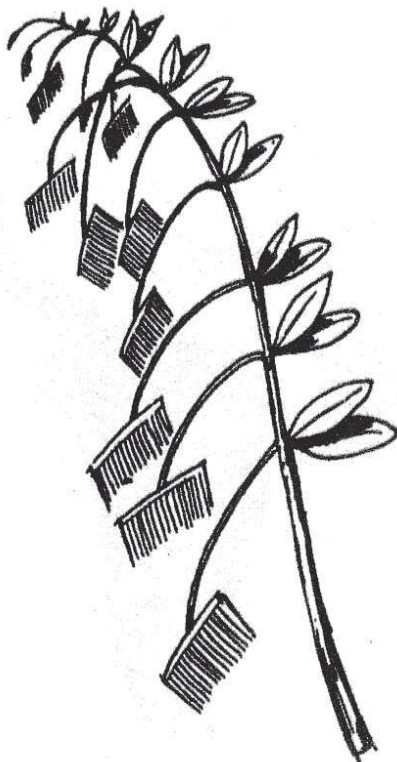
Dedek vzklika: Glej hudička!
Sredi grma vidim ptička!
Déjo: Droben je, seveda?
Dedek pa: Kje pa, soseda!
Trikrat večji je od grmička!

Bil je Žale iz Mojstrane,
v gnezdju sov prebival je.
Ko skovikale so male,
z njimi je skovikal Žale.
Res prismuknjen dedec, ne?

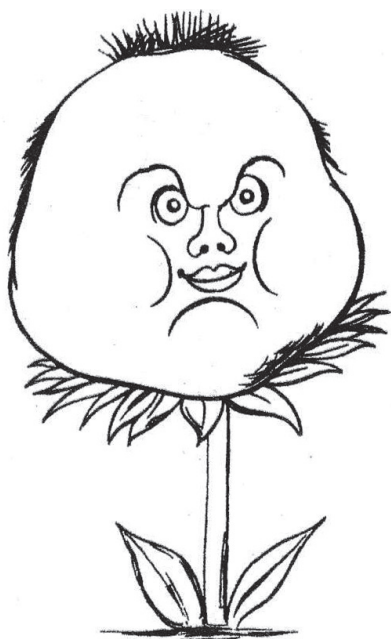
Nonsens botanika (Čudaška botanika)

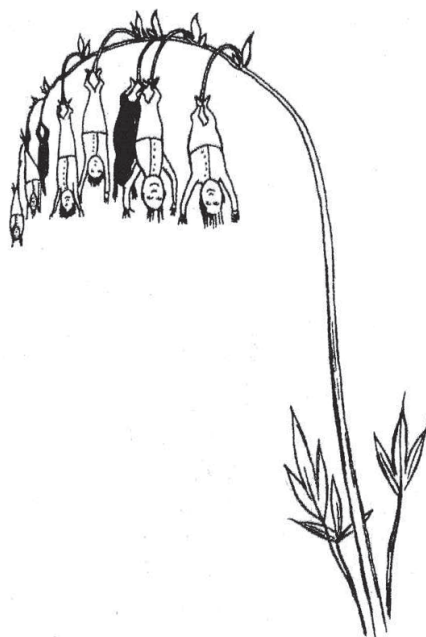
domača ščetkača

monocvetni političar

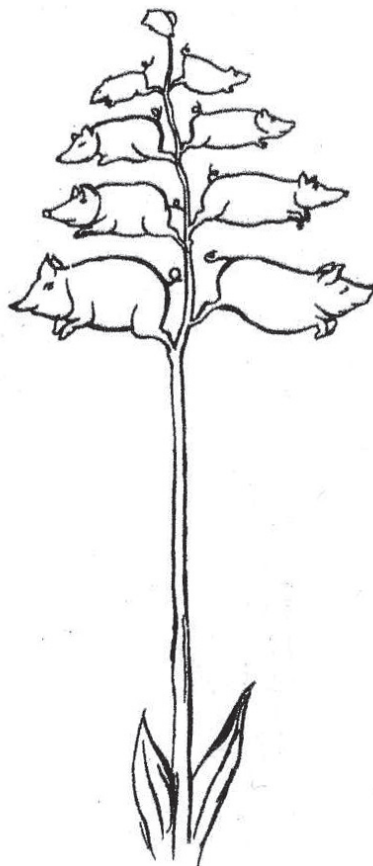
bebovinasta ksihtulja

zeloljudna naglavnica

dražestna fajfčica

piramidni čunkodojk

Prevedel Peter Svetina

Kate DiCamillo (1964) je večino otroštva preživela na jugu Združenih držav, študirala pa je na Floridski univerzi. Piše za odrasle in mladino. Je ena izmed šestih ustvarjalcev, ki so kar dvakrat prejeli nagrado The John Newbery Medal, in sicer v letih 2004 in 2014 za knjigi *The Tale of Despereaux in Flora and Ulysses*. Za knjigo *Because of Winn-Dixie*, po kateri je bil leta 2005 posnet tudi istoimenski igrani celovečerni film, je leta 2000 prejela nagrado Josette Frank Award in leta 2003 Mark Twain Award. *Čudežno potovanje Edwarda Tulana* se je leta 2007 povzpelo na lestvico stotih najboljših otroških knjig po izboru učiteljev, ki jo pripravlja National Education Association ZDA. Sledilo je več pomembnih nagrad in nominacij, med njimi eno najprestižnejših priznanj za mladinsko literaturo v ZDA, Boston Globe-Horn Book Award za otroško leposlovje. V letih 2014 in 2015 je bila Kate DiCamillo nacionalna ambasadorica za mladinsko literaturo.

Kate DiCamillo

Čudežno potovanje Edwarda Tulana

Prvo poglavje

Nekoč je v hiši na Egiptovski ulici živel zajec, ki je bil skoraj ves iz porcelana. Imel je porcelanaste roke in noge, šapice in glavo, porcelanast trup in smrček. Na rokah in nogah je imel sklepe, sklopljene z žico, da je bilo njegove porcelanaste komolce in porcelanasta kolena moč upogibati in se je lahko čim bolj svobodno gibal.

Ušesa je imel iz pravega zajčjega krzna in pod krznom so bile močne žice, ki se jih je dalo ukriviti. Tako so se ušesa lahko postavila v poze, ki so kazale njegovo razpoloženje – gizdav, utrujen, navdan z malo-dušjem. Tudi njegov rep je bil iz pravega zajčjega krzna in bil je puhast in mehak in lepo oblikovan.

Zajcu je bilo ime Edward Tulane in bil je visok. Od konic ušes do podplatov je meril skoraj cel meter. Pomisleke je imel le glede svojih brkov. Bili so dolgi in elegantni (kot je bilo tudi edino pravilno), toda bili so negotovega izvora. Edward je bil povsem

prepričan, da brki niso zajčji. Komu so pripadali poprej – kateri odvrtni živali – pa je bilo vprašanje, v katero se Edward ni zmozel poglobljati predolgo. In zato se tudi ni. Neprijetnim mislim ni bil naklonjen, iz principa.

Edwardova gospodarica je bila desetletna, temnolasa deklica, ki ji je bilo ime Abilene Tulane, in Edwarda je cenila skoraj tako zelo, kot se je Edward sam. Potem ko se je vsako jutro, preden je odšla v šolo, oblekla, je oblekla tudi Edwarda.

Porcelanasti zajec je imel izredno garderobo, v kateri so bile ročno sešite svilene obleke, čevlji, izdelani iz najboljšega usnja, posebej za zajčje tačice, in širok izbor klobukov, premišljeno naluknjanih, da jih je bilo mogoče brez vsakršne težave povezniti prek Edwardovih velikih in tako povednih ušes. Vsak par izvrstno urezanih hlač je imel majhen žep za Edwardovo zlato žepno uro. Abilene mu je uro vsako jutro skrbno navila.

“Tako, Edward,” je rekla, ko je opravila. “Ko se bo veliki kazalec pomaknil na številko dvanajst, mali pa na številko tri, se bom vrnila k tebi domov.”

Edwarda je posadila na stol v obednici ter ga zasukala tako, da je bil obrnjen proti oknu in je lahko videl stezo, ki je vodila k vhodnim vratom Tulanovih. Abilene mu je uro previdno položila na levo nogo. Poljubila ga je na konice ušes, nato pa odšla in Edward je ves dan zrl na Egiptovsko ulico, poslušal tiktakanje svoje ure ter čakal.

Izmed vseh letnih časov je bila zajcu najbolj pri srcu zima, kajti takrat je sonce zašlo zgodaj in okna obednice so potemnela in Edward je v steklu ugledal lastni odsev. In kakšen odsev je to bil! Kakšna elegantna postava! Edward se nikdar ni mogel načuditi njeni izjemnosti.

Zvečer je zajec sedel za mizo v obednici, skupaj z drugimi člani družine Tulane: Abilene, njeno mamo in očetom ter Abilenino babico, ki ji je bilo ime Pellegrina. Res, Edwardova ušesa so komaj kukala izpod mize, in res, celotni obed je gledal naravnost v nič žarke, zaslepljujoče beline prta. A bil je tam, zajec, sedeč za jedilno mizo.

Abileninim staršem se je zdelo tako očarljivo, da je Edward zanj kot resnična oseba, tako očarljivo, ko je včasih prosila, ali bi lahko ponovili kakšen stavek ali zgodbo, češ da tega Edward ni dobro slišal.

“Papa,” se je oglasila Abilene, “bojim se, da je Edwardu ušlo, kar si povedal čisto nazadnje.”

Njen oče se je nagnil proti Edwardovim ušesom in porcelanastemu zajcu počasi ponovil, kar je pravkar rekel. Edward se je, iz vljudnosti do Abilene, pretvarjal, da posluša. A v resnici mu ni bilo kaj dosti mar za to, kaj imajo povedati ljudje. Poleg tega tudi ni kaj dosti cenil Abileninih

staršev, ki so se do njega vedli tako pokroviteljsko. Pravzaprav so bili do njega pokroviteljski prav vsi odrasli.

Le Abilenina babica je govorila z njim, kot je z njim govorila Abilene, kakor s sebi enakovrednim. Pellegrina je bila zelo stara. Imela je velik, zašiljen nos in blešččeče, črne oči, ki so se lesketale kakor temne zvezde. Pellegrina je bila tista, zaradi katere je Edward sploh obstajal. Ona je naročila, naj ga izdelajo, ona je naročila, naj izdelajo njegove svilene obleke in njegovo žepno uro, njegove gizdalinske klobuke, ušesa, ki jih je bilo moč kriviti, čevlje iz izbranega usnja in roke in noge s pregibi, vse to pri mojstrih obrti v svoji rodni Franciji. Pellegrina je bila tista, ki ga je podarila Abilene za njen sedmi rojstni dan.

In Pellegrina je vsak večer prišla pokrit Abilene, ki jo je čakala v svoji postelji, in Edwarda, ki jo je čakal v svoji.

“Nama boš povedala pravljico, Pellegrina?” je Abilene vsak večer vprašala babico.

“Ne nocoj, mlada dama,” jo je zavrnila Pellegrina.

“Kdaj pa?” ni odnehala Abilene. “Kmalu?”

“Kmalu,” je pritrdila Pellegrina. “Kmalu ti jo bom povedala.”

Nato je ugasnila luč in Edwarda in Abilene je zagrnila tema.

“Rada te imam, Edward,” je rekla Abilene vsak večer, potem ko je Pellegrina odšla. Te besede je izrekla, nato pa čakala, kot bi pričakovala, da se bo Edward nanje nekako odzval.

Edward ni rekel ničesar. Ničesar ni rekel, seveda, ker ni mogel govoriti. Ležal je v svoji mali postelji ob Abilenini veliki. Gledal je v strop in poslušal, kako diha, in vedel je, da bo kmalu zaspala. Ker so bile Edwardove oči naslikane in jih ni mogel zapreti, je bil vedno buden.

Včasih, kadar ga je Abilene v posteljo položila na bok namesto na hrbet, je lahko skozi razporek v zavesah zrl v temo noči. Če neba niso prekrivali oblaki, so z njega sijale zvezde in njihove drobne lučke so bile Edwardu nekako v uteho, čeprav ni razumel, zakaj. Zvezde je največkrat opazoval celo noč, vse dokler se tema ni končno umaknila jutranji zarji.

Drugo poglavje

Tako so minevali Edwardovi dnevi, en se je zlival v drugega. Zgodilo se ni nič izjemnega. Oh, sem ter tja je prišlo do kake male družinske drame. Nekoč, ko je bila Abilene v šoli, je sosedov progasti bokser, samec, ki so

ga kdove zakaj klicali Rosie, nepovabljen in brez poprejšnjega naznanila vstopil v hišo. Ob jedilni mizi je privzdignil zadnjo taco, da je beli prt zamazal z urinom. Nato se je prizibal k Edwardu in ga ovohal in še preden je Edward pomislil, kaj bi lahko temu sledilo, je bil že v Rosiejinem gobcu in Rosie ga je divje stresala sem in tja, renčala je in se slinila.

Na srečo je mimo obednice prišla Abilenina mama in bila priča Edwardovemu trpljenju.

“Spusti tisto!” je zavpila na Rosie.

Rosie, od presenečenja vsa krotka, je to tudi storila.

Edwardova svilena obleka je bila zamazana s slino in še nekaj dni po tistem ga je bolela glava, toda največ škode je utrpel njegov ponos. Abilenina mama ga je označila za ‘tisto’ in je bila bolj ogorčena nad urinom na svojem prtu kot nad ponižanjem, ki ga je Edward utrpel v pasjih čeljustih.

Podobno neprijeten incident se je pripetil tistega dne, ko je služabnica, novinka pod streho Tulanovih, želela s svojo marljivostjo nanje napraviti čim boljši vtis. Sredi jedilnice je zapazila Edwarda, ki je sedel na svojem stolu.

“Kaj pa tukaj počne tale zajček?” se je glasno vprašala.

Edward oznake zajček nikakor ni cenil. Zdela se mu je do skrajnosti ponižujoča.

Služabnica se je sklonila k njemu in se mu zazrla v oči.

“Mnja,” je rekla. Spet se je vzravnila. Roke je uprla ob boke. “Najbrž je s tabo tako kot z vsemi drugimi rečmi v hiši: treba te je očediti in s tebe obrisati prah.”

Tako je služabnica Edwarda Tulana posesala. Dolgi ušesi mu je vtaknila v cev sesalca, in to vse do glave. Stepla mu je oblačila in rep. Obraz mu je nasilno in natančno obrisala z vlažno krpo. In ko je bila tako goreče odločena, da ga očisti, mu je zlato žepno uro preprosto posesala iz naročja. Uro je v čeljusti sesalnika potegnilo z vznemirjajočim klenk, ki pa ga je služabnica enostavno preslišala.

Ko je opravila svoje, je stol pristavila nazaj k mizi, in ker ni bila prepričana, kam Edward sodi, ga je nazadnje potlačila med punčke na polici v Abilenini spalnici.

“Tako je prav,” je rekla služabnica. “Pa sva opravila.”

Edwarda je na polici pustila v nadvse neudobni in čudaški pozi – s smrčkom se je dejansko dotikal kolena. In tu je čakal, punčke so ščebetale in se mu hihitale kakor jata trčenih in neprijaznih ptic, dokler se Abilene ni vrnila iz šole, ga pogrešila ter je vpijoč njegovo ime pritekla v sobo.

“Edward!” je klicala. “Edward!”

Seveda ji z ničimer ni mogel pokazati, kje je, z ničimer se ni mogel odzvati njenim klicem. Lahko je le sedel in čakal.

Ko ga je našla, ga je stisnila tesno k sebi, tako tesno, da je začutil, kako ji bije srce, ki bi se ji od obupa skoraj pognalo iz prsi.

“Edward,” je rekla, “o, Edward. Tako te imam rada. Nikoli več se ne smeva ločiti.”

Tudi zajca je obhajalo močno čustvo. A ni šlo za ljubezen. Šlo je za nejevoljo nad tem, da je moral prestati toliko grobosti, da je služabnica z njim ravnala tako brezčutno, kot bi bil brezdušen predmet – jušnik, na primer, ali pladenj. Pri celotni zadevi mu je bilo v zadoščenje lahko edino to, da so služabnico nemudoma odpustili.

Edwardovo žepno uro so našli šele precej pozneje, globoko v črevesju sesalnika, bila je nekoliko opraskana, a še vedno je delovala; vrnil mu jo je Abilenin oče, ki mu jo je predal z izumetničenim priklonom.

“Sir Edward,” je dejal, “če me spomin ne vara, je ta časomer vaša last?”

Afera Rosie in incident s sesalnikom sta bili največji drami Edwardovega življenja vse do Abileninega enajstega rojstnega dne, ko so zvečer za jedilno mizo postregli s torto, ko so omenili ladjo.

Tretje poglavje

“Imenuje se *Queen Mary*,” je povedal Abilenin oče, “in ti, mama in jaz bomo na njej odpluli vse do Londona.”

“Kaj pa Pellegrina?” je vprašala Abilene.

“Jaz ne bom šla v London,” je odkimala Pellegrina. “Ostala bom tu.”

Edward seveda ni poslušal pogovora. Kar so imeli povedati za mizo, se mu je od nekdanj zdelo sila dolgočasno; pravzaprav se je pogovor vedno potrudil preslišati. A takrat je Abilene napravila nekaj nenavadnega, nekaj, kar ga je prisililo, da je postal pozoren. Ko so še naprej govorili o ladji, je Abilene segla po njem, ga potegnila z njegovega stola in si ga posadila v naročje.

“Kaj pa Edward?” je vprašala z visokim, negotovim glasom.

“Kako to misliš, ljubica?” se je odzvala njena mama.

“Bo z nami odplul tudi on?”

“No, seveda, če si tega res želiš. Čeprav za takšne reči, kot so porcelanasti zajci, postajaš že nekoliko prevelika.”

“Nesmisel,” jo je veselo zavrnil Abilenin oče. “Kdo pa bo branil Abilene, če ob njej ne bo Edwarda?”

Iz Abileninega naročja se je Edward lahko razgledal po mizi, kot se s svojega stola ni mogel nikoli. Videl je lesket natančno razporejenih kozarcev, krožnikov in pribora. Videl je Abilenine starše, ki so se pokroviteljsko muzali. In takrat se je njegov pogled staknil s Pellegrininim.

Vanj je zrla kakor sokol, ki lenobno lebdi v zraku in pod sabo opazuje miš. Morda so brki okoli Edwardovega smrčka in zajčji kožuh njegovih ušes ter repa ohranili zbledel spomin na čas, ko so bili plen, kajti Edward je ves vzdrgetal.

“Da,” je dejala Pellegrina, ne da bi pogled odmaknila z Edwarda, “le kdo bo pazil na Abilene, če zajec ne bo šel z njo?”

Tistega večera, ko je Abilene kot po navadi prosila za pravljico, je Pellegrina dejala: “Nocoj, mlada dama, ti jo bom povedala.”

Abilene se je vzravnala.

“Mislim, da bi moral Edward sesti k meni,” je rekla, “da bo pravljico slišal tudi on.”

“Mislim, da bi bilo tako najbolje,” je prikimala Pellegrina. “Da, mislim, da zajec mora slišati to pravljico.”

Abilene je segla po Edwardu, ga posadila k sebi v posteljo in ju oba lepo pokrila. Nato je Pellegrini rekla: “Zdaj sva nared.”

“Tako,” je pokimala Pellegrina. Pokašljala je. “Tako, tako. Pravljica se začne s princeso.”

“Je bila lepa?” je vprašala Abilene.

“Bila je zelo lepa.”

“Kako zelo?”

“Tiho poslušaj,” je dejala Pellegrina, “pa boš izvedela.”

Četrto poglavje

“Nekoč, davno tega, je živela princesa, ki je bila zelo lepa. Njena lepota je sijala žarko kakor zvezde v noči brez meseca. Pa je to, da je bila lepa, sploh kaj štelo? Nič. Prav nič.”

“Zakaj ne?”

“Zato,” je pojasnila Pellegrina, “ker princesa ni ljubila nikogar in ji je bilo vseeno za ljubezen, čeprav je bilo mnogo tistih, ki so ljubili njo.”

Ob tem je Pellegrina premolknila in se zazrla naravnost v Edwarda. Zazrla se mu je globoko v naslikane oči in Edward je znova ves vzdrgetal.

“Tako,” je rekla Pellegrina, ki je še vedno zrla v Edwarda.

“Kaj se je zgodilo s princeso?” je vprašala Abilene.

“Tako, tako,” je rekla Pellegrina in se zasukala nazaj k Abilene. “Kralj, njen oče, se je odločil, da se mora poročiti. Kmalu zatem je iz sosednjega kraljestva prispel kraljevič, in takoj ko je zagledal princeso, se je zaljubil vanjo. Podaril ji je prstan iz čistega zlata. Nataknil ji ga je na prst. In izrekel besedi: ‘Ljubim te.’ Pa veš, kako se je na to odzvala princesa?”

Abilene je odkimala.

“Prstan je pogoltnila. Snela si ga je s prsta in ga pogoltnila. Rekla je: ‘To si mislim o ljubezni.’ In stekla stran od princa. Stekla je iz gradu in globoko v gozd. Tako, tako.”

“In potem?” je vprašala Abilene. “Kaj se je zgodilo potem?”

“Princesa se je izgubila. Več dni je tavalala po gozdu. Končno je prispela do majhne kočice. Potrkala je na vrata. Rekla je: ‘Spustite me naprej; zebe me.’

V koči je bilo vse tiho.

Spet je potrkala. Rekla je: ‘Spustite me naprej; lačna sem.’

Takrat se je iz kočice razlegel strašen glas. Dejal je: ‘Vstopi, če moraš.’

Lepa princesa je vstopila in za mizo je zagledala čarovnico, ki je preštevala zlatnike.

‘Tri tisoč šeststo dvaindvajset,’ je rekla čarovnica.

‘Izgubila sem se,’ je povedala lepa princesa.

‘Pa?’ je odvrnila čarovnica. ‘Tri tisoč šeststo triindvajset.’

‘Lačna sem,’ je povedala princesa.

‘To se mene ne tiče,’ jo je zavrnila čarovnica. ‘Tri tisoč šeststo štiriindvajset.’

‘Ampak lepa princesa sem,’ je rekla princesa.

‘Tri tisoč šeststo petindvajset,’ je rekla čarovnica.

‘Moj oče,’ je princesa povzdignila glas, ‘je mogočen kralj. Morate mi pomagati. Če mi ne boste, si sploh ne morete predstavljati, kako hude bodo posledice.’

‘Posledice?’ je ponovila čarovnica. ‘Drzneš si groziti s posledicami? Meni? Tudi prav. Torej se bova pomenili o posledicah: povej mi ime tistega, ki ga ljubiš.’

‘Ki ga ljubim?!’ je vzkliknila princesa. Z nogo je udarila ob tla. ‘Zakaj vsi kar naprej in vedno govorite o ljubezni?’

‘Koga ljubiš?’ ni odnehala čarovnica. ‘Povedati mi moraš njegovo ime.’

‘Nikogar ne ljubim,’ je ponosno odvrnila princesa.

‘Razočarala si me,’ je dejala čarovnica. Dvignila je dlan in izrekla eno samo besedo: ‘Leglolazi.’

In lepa princesa se je spremenila v svinjo.

‘Kaj si mi storila?’ je zacvilila princesa.

‘Bi se še pogovarjala o posledicah?’ se ji je posmehnila čarovnica in preštevala naprej svoje zlatnike. ‘Tri tisoč šeststo šestindvajset,’ je rekla, ko je princesa v telesu svinje pobegnila iz kočice in se pognala nazaj v gozd.

V gozdu so bili tudi kraljevi možje. In kaj so iskali? Lepo princeso. Ko so tako naleteli na grdo svinjo, so jo nemudoma ustrelili. Pok!’

‘Ne,’ je dahnila Abilene.

‘Da,’ je odvrnila Pellegrina. ‘Možje so svinjo odnesli v grad in kuharica ji je razparala trebuh in v njem je našla prstan iz čistega zlata. Tistega večera je bilo v gradu veliko lačnih ljudi in vsi so pričakovali, da jih bodo nahranili. Zato si je kuharica nataknila prstan na prst in razkosala svinjo do konca. Ko je kuharica opravljala svoje delo, se ji je tako na roki ves čas lesketal prstan, ki ga je pogoltnila lepa princesa. Konec.’

‘Konec?’ je ogorčeno ponovila Abilene.

‘Da,’ je pritrdila Pellegrina, ‘konec.’

‘Ampak to ni mogoče.’

‘Zakaj ni mogoče?’

‘Ker se je pravljica končala tako na hitro. Ker nihče ni živel srečno do konca svojih dni, zato.’

‘Ah, tako, tako,’ je pokimala Pellegrina. Za trenutek je premolknila. ‘Povej mi: kako bi se pravljica lahko končala srečno, če v princesi ni bilo niti trohice ljubezni? No, tako. Vidiš. In pozno je. In ti se moraš naspati.’

Pellegrina je Abilene vzela Edwarda. Položila ga je v njegovo posteljo in ga pokrila vse do brkov. Sklonila se je tik k njemu. In zašepetala: ‘Razočaral si me.’

Ko je stara gospa odšla, je Edward obležal v postelji in se zazrl v strop. Pravljica, si je rekel, je bila en sam nesmisel. A po drugi strani je takšna večina pravljič. Pomislil je na princeso in na to, kako se je spremenila v svinjo. Kako odurno! Kako groteskno! Kakšna strašna usoda jo je doletela!

‘Edward,’ je rekla Abilene, ‘rada te imam. Povsem nepomembno je, koliko sem stara in koliko bom stara, vedno te bom imela rada.’

Ja, no, je rekel Edward sam pri sebi.

Še naprej je zrl v strop. Bil je pretresen, a ni vedel, zakaj. Želel si je, da bi ga Pellegrina položila v posteljo na bok, da bi lahko opazoval zvezde.

Takrat se je spomnil Pellegrininega opisa lepe princese. Njena lepota je sijala žarko kakor zvezde v noči brez meseca. Te besede so mu bile iz neznanega razloga v uteho in sam pri sebi jih je ponavljal – žarko kakor zvezde v noči brez meseca, žarko kakor zvezde v noči brez meseca – znova in znova, vse do prve svetlobe jutranje zarje.

Peto poglavje

Koliko opravkov so imeli vsi v hiši na Egiptovski ulici, preden se je družina Tulane odpravila na potovanje v Anglijo! Edward je imel svoj potovalni zaboj in Abilene je vanj zložila njegove najboljše obleke, nekatere izmed njegovih najelegantnejših klobukov, tri pare čevljev, vse to, da bi v Londonu požel občudovanje. Preden je vsak kos oblačila spravila v zaboj, mu ga je pokazala.

“Se ti ta srajca zdi primerna za k tej obleki?” ga je vprašala.

Ali pa: “Bi rad vzela s sabo tudi črni polcilinder? V njem si tako čeden, ga spraviva v zaboj?”

Potem, končno, nekega sončnega sobotnega dopoldneva v maju, so bili Edward in Abilene in gospod in gospa Tulane na krovu ladje. Stali so ob ograji. Pellegrina je stala na pomolu. Na glavi je imela star klobuček, obdan z rožami. Zrla je naravnost v Edwarda. Njene temne oči so se lesketale.

“Nasvidenje!” je Abilene zavpila babici. “Rada te imam!”

Ladja se je odmaknila od pomola. Pellegrina je pomahala Abilene.

“Nasvidenje, mlada dama!” je zaklicala. “Nasvidenje!”

Edward je na ušesih začutil nekaj mokrega. Domneval je, da gre za Abilenine solze. Želel si je, da ga ne bi tako močno stiskala k sebi. Če se te tako divje oklenejo, ti vendar povsem pomečkajo obleko. Končno so vsi ljudje na kopnem, vključno z Pellegrino, izginili v daljavi. Edwardu je kar odleglo, ko za njo ni bilo več niti sledu.

Kot je bilo pričakovati, je Edward Tulane na ladji vzbujal veliko pozornosti.

“Kako edinstven zajec,” je dejala ostarela gospa, ki se ji je okoli vratu pela trojna ogrlica biserov. Sklonila se je, da bi si ga podrobneje ogledala.

“Hvala,” je rekla Abilene.

Oči vseh deklic na krovu je ob pogledu na Edwarda napolnilo hrepenenje. Abilene so prosile, ali bi ga lahko malo popestovale.

“Ne,” jih je zavrnila. “Bojim se, da Edward ni tiste vrste zajec, ki bi mu bilo všeč, da se ga dotikajo neznanci.”

Dvema fantoma, bratoma Martinu in Amosu, se je Edward zdel še posebej zanimiv.

“A kaj dela?” je Martin vprašal drugega dne plovbe. Pokazal je na Edwarda, ki je sedel na ležalniku, tako da so bile njegove dolge noge udobno zleknjene.

“Ne,” je odgovorila Abilene.

“A se ga kje navije?” je vprašal Amos.

“Ne,” je odvrnila Abilene. “Ne navije se ga.”

“Zakaj ga potem sploh imaš?” je rekel Martin.

“Zato, ker je Edward,” je rekla Abilene.

“To pa ni kaj prida razlog,” je menil Amos.

“Res ni,” se je strinjal Martin. In potem, po temeljitem premisleku, je dodal: “Jaz že ne bi nobenemu pustil, da bi me takole oblačil.”

“Jaz tudi ne,” je rekel Amos.

“A ga sploh lahko slečeš?” je vprašal Martin.

“Seveda ga lahko,” je rekla Abilene. “Številna oblačila ima. Celo pižame. In vsa so svilena.”

Edward se, kot običajno, ni menil za pogovor. Z morja je vel veter in srebrni šal, ki ga je imel ovitega okoli vratu, je plapolal za njim. Na glavi je imel čeden slamnik. Zajec je menil, da je nedvomno videti nadvse eleganten.

Tako ga je popolnoma presenetilo, ko ga je nekdo pograbil in z njega strgal najprej šal, nato pa še jopič in hlače. Slišal je, kako je njegova žepna ura padla na tla, potem, obrnjen na glavo, pa je opazoval, kako se je ura veselo odkotalila proti Abileninim nogam.

“Glej to,” je rekel Martin. “Še spodnjice ima.” Edwarda je dvignil višje, da bi si ga Amos lahko ogledal.

“Sleci ga do konca!” je vzkliknil Amos.

“NE!” je zavpila Abilene.

Martin je potegnil z Edwarda tudi spodnje perilo.

Edward je bil zdaj še kako pozoren na dogajanje okoli sebe. Tako ga še nikdar niso ponižali. Bil je povsem gol, le na glavi je imel klobuk in drugi potniki so to videli; radovedno so se ozrli k njemu, ob pogledu nanj pa jim je postalo nerodno.

“Vrni mi ga!” je zavpila Abilene. “Moj je!”

“Ne!” je Amos zaklical Martinu. “Vrzi ga meni!” Plosknil je in nato razprl roke. “Vrzi ga!” je rekel.

“Prosim, ne!” je kriknila Abilene. “Ne meči ga! Iz porcelana je! Poškodoval se bo!”

Martin ga je zalučal.

In Edward je gol poletel po zraku. Zajec je še pred trenutkom mislil, da se mu kaj hujšega ne more zgoditi, saj so ga vendar do golega slekli vpricho cele ladje neznancev. Toda motil se je. Mnogo huje je bilo, če si poletel po zraku, še vedno slečen, iz lepljivih dlani enega krohotajočega se fanta v roke drugega.

Amos ga je ujel in ga dvignil nad glavo, zmagoslavno razkazal svoj plen.

“Vrzi ga nazaj!” je zaklical Martin.

Amos je že zamahnil z roko, a tik preden je Edwarda spustil, se je Abilene pognala v fanta in mu z glavo treščila v trebuh, da je met povsem spremenil smer.

Edward tako ni poletel nazaj proti Martinovim umazanim dlanem.

Edward je namesto tega poletel z ladje.

Prevedel Jakob J. Kenda

Čudežno potovanje Edwarda Tulana Kate DiCamillo bo v začetku leta 2018 izšlo pri KUD Sodobnost International.

Barbara Zorman

Čustvena nalezljivost

Analiza na primerih izbranih slovenskih slikanic

“Tedaj se je Glal spomnil, da je kosovir pametna žival. In ker je bil pametna žival, se je spomnil, da je zehanje nalezljivo. Zato je začel sam na vsa usta zehati; zehnil je enkrat, dvakrat, trikrat, aaahaaaoo ... in glej, oblak je tudi zehnil, tokrat samo na enem koncu, in reklo je ‘aaahaaaoo’ in ravno pri ‘ao’ je kosovir smuknil noter. [...] ‘Zehaj tudi ti, kolikor moreš,’ je šepnil Glili in tudi Glili je na vso moč zazehala. Oblak je spačil gobec, da bi zadržal zehanje, in od navora so mu prišle solze v izbuljene oči, potem pa ni mogel več. Na široko je odprl gobec in rekel ‘aaahaaaoo’. V steni je zazijala luknja, skozi jo je pogledalo modro nebo – kosovirja sta odbrcnila cunje megle, ki so se stegovala po njiju. – Smuk! – frk! – sta bila zunaj in sta letela letela letela stran, hitro, čim prej daleč stran!”

Zehanje je nalezljivo, to ve vsak otrok, kaj pa čustva? V vrtcu se ob prvih oziroma uvajalnih dneh brez staršev strah in jokavost z otroka na otroka prenašata z bliskovito naglico. Uspešni motivatorji nas lahko prežamejo s svojim navdušenjem. Ljudi v depresivnih razpoloženjih se velikokrat izogibamo, kot bi se bali okužbe. Ti primeri nakazujejo pojav, ki bo v ospredju pričujočega besedila in je znan pod imenom čustvena nalezljivost. Tega je, se zdi, podobno kot druga področja čustvene dejavnosti, mogoče s spoznavanjem in ozaveščanjem uspešno regulirati – tako bom vsaj na podlagi

sporočil nekaterih slovenskih slikanic poskušala dokazati v pričujočem besedilu. Poleg estetske funkcije, ki je nedvomno temelj kvalitetne komunikacije z bralcem, imajo slikanice lahko tudi uporabno funkcijo pri usvajanju čustvene pismenosti, tj. sposobnosti, da oseba prepozna in razume svoja in tuja čustva, jih primerno izraža ter nadzoruje. Ta funkcija izhaja iz sporočilnosti slikanic, ki nastaja iz interakcije med slikovnim in verbalnim kodom. Postopek vstopanja v tuje misli in čustva, ki je pri branju literarnih besedil pogosto krajši, konciznejši in manj naporen od tistega, ki ga zahteva medosebna komunikacija, se v slikanici nadgrajuje prek slik, torej z vizualno predstavitvijo človeške interakcije. V vsakdanjem življenju se devetdeset odstotkov čustvenih sporočil prenese neverbalno, od tega večina prek obraza, pri čemer je, kot ugotavlja Ian McGilchrist v knjigi *The Master and his Emissary* (2009), za izražanje čustvenih nians ključni zgornji del obraza. Slikaniška sporočilnost se torej zdi uporaben medij za razvijanje čustvene inteligence ter socialnih veščin, kot sta empatija ter teorija uma.

Na verbalni ravni lahko opredelimo vsaj štiri pogoste načine reprezentacije čustev:

1. Z neposrednimi denotacijami, ki sporočajo, da je lik vesel, žalosten, jezen itd.;
2. Z opisi vedenja oziroma dejanj, na primer smehljanja, poskakovanja, ihtenja, cepetanja, stokanja ..., ki posredno nakazujejo razpoloženje lika;
3. Z opisi telesnih občutkov lika. Pri takem načinu reprezentacije se za razliko od zgornjih dveh kategorij, ki posredujeta čustva lika "od zunaj", gledišče premakne v notranjost, tj. doživljanje lika. Bralec zaznava zgodbo prek informacij o telesnih občutkih likov, na primer o pospešenem utripanju srca, o srhu, ki oblije telo, o občutku, da "v trebuhu gori ogenj". Pogosto se v teh opisih pojavlja srce, na primer "V obupu mu je srce začelo utripati, kakor bi hotelo iz prsi. Tesno se je oklenil jarbola in ves jarbol je nenadoma zadrgetal od utripanja dečkovega srca." (*Deček Jarbol*); "Srce mu je skakalo v prsnem košu kot zajec v praznem sodu ..." (*Kako je Jaromir iskal srečo*);
4. Pripovedovalec lahko čustva lika bralcu predstavi tudi prek opisov/ atributov okolice likov; predmetnost tako metaforično izraža občutke lika. Tako denimo na mesto, nad katerim leti Jelka v slikanici *Moj dežnik je lahko balon*, sije sonce, ki izraža deključino veselo, "sončno" razpoloženje. V slikanici *Kako sta Bibi in Gusti preganjala žalost* pujska Bibi pove, da se je občutje, ki jo je najprej "zaskelilo v smrčku" in v očeh, preselilo navzven: "In naenkrat je bilo vse čisto megleno in deževno. Pa temno in mrzlo tudi," ter nato znova navznoter: "Prav v srce me je zazeblo."

Primeri iz zadnjih dveh kategorij kažejo, da je kompleksno naravo čustev v jeziku laže podajati posredno, z metaforami, kot pa z neposrednimi oznakami. Zdi se namreč, da jezik spričo svoje abstraktne narave oziroma arbitrarne povezave med označencem in označevalcem ne izraža najustrežnejše večpomenskosti in spremenljivosti čustev, zlasti pa ne dejstva, da čustva pogosto nastajajo v območju intersubjektivnosti, v medosebnem odnosu. Kot ugotavljajo kognitivni znanstveniki, so metafore vseprisotne v dojemanju in ubesedovanju sveta, pa tudi v filozofskem in znanstvenem mišljenju (Lakoff in Johnson 1999: 129). Ian McGilchrist meni, da vse metafore izhajajo iz dejstev, da svet doživljamo prek teles ter da je jezik utelešena večšina (McGilchrist 2009: 119–20).

Dodano vrednost slikanic pri čustvenem opismenjevanju otrok predstavlja interakcija besed s slikami, v katerih otrok, ki še ne zna (ali ne mara) brati, prepozna čustva z opazovanjem telesnega izražanja likov oziroma njihovega položaja v okolju. Med načini slikovnega upodabljanja čustev v slikanicah velja izpostaviti naslednje:

Zlasti v filmu ali stripu je konvencionalni način za prikaz čustev likov bližnji posnetek obraza. Maria Nikolajeva v knjigi *Reading for Learning. Cognitive Approaches to Children's Literature* (2014) med drugim navaja naslednje konvencije prikaza obraznih potez za branje čustev: začetek žalosti naj bi se na obrazu najpogosteje prikazal z dvigom notranjega dela obrvi. To čustvo izražajo tudi navzdol obrnjeni kotički ust. Široko odprte oči naj bi izražale bodisi strah ali presenečenje. Jezo lahko kažejo stisnjene ustnice.

1. Pomembnejša kot opisano izvzemanje obraza iz njegove okolice v velikem planu, ki je značilno za film in strip, je v slikanicah telesna izraznost. Nemara je vzrok za to dejstvo, da otroci svet doživljajo in čustva izražajo predvsem prek čutov in gibanja, kar zajema celotno telo. V slikanicah sta torej močni čustveni izrazili gestikulacija rok (v ilustracijah Marije Lucije Stupica je ta posebej pogosto izpostavljena) in položaj celotnega telesa: povešena glava, ramena in roke izražajo žalost, nasprotno telo, ki sili navzgor, izraža veselje.

2. Pomemben je tudi položaj nasproti drugim osebam v zgodbi. Vizualni del slikanice podaja informacije o čustvenem stanju lika tudi prek "mizenscene" in upoštevanja kompozicijskih konvencij. Tako na primer v slikanici Mojiceje Podgoršek in Polone Lovšin *O dečku, ki se je bal vode* (2009) fizična ločenost romskega dečka Venita od skupine njegovih (neromskih) sošolcev pri kosilu ter izraz na obrazu dečka, ki je obrnjen proti Venitu, izražajo zavračanje in socialno izključenost. Podobno informacijo posreduje

kompozicija; Venito je “stlačen” v kot slike in od skupine ločen z ostrimi oblikami in linijami mize ter dveh praznih stolov.

3. Kot pri besednem metaforičnem prenosu tudi vizualna reprezentacija za posredovanje čustev likov uporablja barve, oblike oziroma kompozicijo, prisotne v okolju, ki like obdaja. Razrešitev problema je samo v slikanicah lahko izražena s prehajanjem od temnejše, hladnejše barvne skale na začetku zgodbe do svetlejša, toplejša v njenem izteku. Tak primer je moč najti v slikanici Ide Mlakar in Petra Škerla *O kravi, ki je lajala v luno* (2016).

Filmski teoretiki ugotavljajo, da je obraz, upodobljen v velikem planu, v poznanjanju čustev vselej nekoliko skrivnosten. Podobno Maria Nikolajeva trdi, da so vizualno upodobljeni liki manj transparentni od njihovih verbalnih reprezentacij in da je verbalni del slikanice primarno odgovoren za “artikulacijo” oziroma natančno opredelitev čustev (Nikolajeva 2014: 96). Naloga verbalnega dela, če sledimo tej misli, je torej tudi precizno poimenovanje čustev, ki jih slika poda bolj enigmatično oziroma večpomensko. Tako nam na primer tri vizualne upodobitve protagonistke, ki so postavljene pred začetek teksta v slikanici *Čudežni prstan* Petra Svetine in Damijana Štepančiča (2010), njena čustva odprejo v številne interpretacijske smeri. Verbalni opis v začetku zgodbe nam preprosto pove, da je osamljena. Ker je osamljenost kompleksno socialno čustvo, ga je seveda nemogoče enostransko razbrati iz upodobitve telesa protagonistke oziroma njenega položaja v prostoru. Ko sem študentom Pedagoške fakultete Univerze na Primorskem pokazala omenjene slike (ne da bi prej spoznali besedilo), so zaradi vrtnice, ki je zatakajena ob Ljudmilino prvo upodobitev (fotografski portret), ugibali, ali je zaljubljena, medtem ko sta jih ura in zrcalo za njenim hrbtom na tretji upodobitvi navedli na misel, da se boji staranja. Le druga upodobitev, ki Ljudmilino telo pomanjša znotraj velikanskega okenskega okvira, jih je napeljala na misli o osamljenosti. Prek razbiranja upodobitev čustev v obraznih in telesnih izrazih likov se torej bralci slikanic učijo sprejemati in vrednotiti večpomenskost. Zanimivo bi bilo podrobneje raziskati tudi, kakšnih strategij se poslužujejo otroci pri usklajevanju pomenskih trenj med (včasih nasprotujočimi si) informacijami, ki jih podajajo slike in besede.

Čustvena nalezljivost in njena reprezentacija v slikanicah

Dejstvo, da so čustva nalezljiva, je izčrpno obravnavala Elaine Hatfield s sodelavci v knjigi *Emotional Contagion* leta 1994. Ta čustveno nalezljivost

opiše kot preplet psihofizioloških, vedenjskih in socialnih pojavov. Dražljaj čustvene nalezljivosti izhaja iz posameznika in deluje na drugega posameznika ali na skupino ljudi, ki izražajo ustrezna ali komplementarna čustva – te se kažejo v obrazni, telesni ali vokalni izraznosti oziroma dejavnosti, nevropsiholoških odzivih ter avtonomnih odzivih živčnega sistema. Nalezljivost navadno poteka v treh fazah. Posnemanju sledi odziv in nazadnje “okužba”. Ko z obrazom/telesom posnemamo sogovornikove izraze gnusa, jeze ali veselja, je zelo verjetno, da se bodo v nas vzbudila čustva, ki so skladna z izrazom, ki smo si ga nadedli; posledica tega je, da se posameznik “naleze” čustev človeka, s katerim je v stiku. Čustvena nalezljivost, meni Hatfield, pa se ne izraža nujno z odzivi, ki so dražljaju identični (na primer smehljaj, ki izzove smehljaj), temveč tudi s komplementarnimi; dvignjena pest, ki označuje jezo, lahko na plašnega človeka vpliva tako, da se v strahu umakne. Elaine Hatfield zaključuje, da je pomembna posledica čustvene nalezljivosti sinhroniciteta na ravni čustev, pozornosti in vedenja, ki ima za skupine enako prilagoditveno uporabnost, pa tudi pomanjkljivosti, kot jih imajo čustva za posameznike (Hatfield 1994: 4–5). Ian McGilchrist na podlagi empiričnih preizkusov o izražanju empatije zaključuje, da se iskrena in ne zgolj deklarativna empatija najpogosteje kaže v nezavedni mimikriji obraznih izrazov človeka, s katerim smo v stiku. Mimikrija oziroma imitacija naj bi bila torej v procesu empatije zelo pomembna. Dojenčki in majhni otroci uživajo v imitaciji. Ker je proces imitacije bistven za človeški razvoj, je vgrajen v naše možgane. Zato so otroci le petinštirideset minut po rojstvu že sposobni posnemati obrazno gestikulacijo ljudi, ki jih obdajajo, obenem pa izkazujejo sinhroniciteto tudi z gibi (McGilchrist 2009: 248–249). Dejstvo je, da so čustveni nalezljivosti posebej izpostavljeni otroci, ki se nadzora in regulacije čustev še učijo.

Za nas so zanimiva predvsem odkritja v zvezi z delovanjem avtonomnega živčnega sistema in zrcalnih nevronov pri sprejemanju fikcije. Ko na primer gledamo filmski posnetek nekoga, ki stopa po ozki polici nad prepadom, se lahko naše mišice nehote napnejo, kot bi bili sami v tem položaju. Podobno lahko razložimo krike ob spremljanju grozljivih filmskih prizorov ali solze, ki jih potočimo spričo nesreče fiktivskega protagonista. Teoretiki ugotavljajo, da so v tem pogledu posebej sugestibilni bližnji posnetki oziroma veliki plani obrazov na ekranih. Ko torej gledamo in včasih nehote posnemamo izraze obrazov v velikih planih, naši zrcalni nevroni delujejo podobno, kot če bi čustvo, ki ga imitiramo, doživljali sami. Maria Nikolajeva ugotavlja, da je v primerih, ko otroci ob branju slikanice pridejo v stik s čustvom, ki ga še niso izkusili, njihovo doživljanje primerljivo s procesom spoznavanja

tega/novega čustva v socialni interakciji (Nikolajeva 2014: 23). Slikanice so lahko torej pomemben medij, s pomočjo katerega otroci varno eksperimentirajo na področju spoznavanja in regulacije čustev ter empatije. Ta proces je pravzaprav inherenten vsaki recepciji slikanice, ob kateri otrok imitira oziroma se odziva na čustva, ki so predstavljena v večkodnem tekstu. Slikanica je pogosto predstavljena v kombinaciji glasnega branja, ki posreduje tekst s pomočjo intonacije, mimike in gestikulacije idr., ter opazovanja informacij, ki jih posredujejo slike.

Toda osrednje pozornosti tokrat ne bom namenila čustveni nalezljivosti, ki jo izkuša otrok v procesu recepcije slikanice, temveč slikaniškim besedilom, v katerih je tematizirana čustvena nalezljivost. Preden preidem na interpretacijo, bi rada opozorila na dve metafori, ki sta pomembni pri reprezentaciji čustvene nalezljivosti v obravnavanih slikanicah. Prva je metafora zrcala. Kot sem že omenila, so za prenašanje čustev ključnega pomena telesa in posebej obrazi. Teoretiki filma obraz v bližnjem planu pogosto interpretirajo kot zrcalo. Thomas Elsaesser v knjigi *Teorija filma: uvod skozi čute* (2014) metaforo filma kot zrcala med drugim naveže na "zrcalno podobo drugega, ki so jo antropologi opredelili kot sestavni del človeške identitete, sposobnosti za delovanje in medosebno komuniciranje. V tem pogledu lahko film igra pomembno vlogo v človeški kognitivni evoluciji v zvezi z izvori empatije, naklonjenosti in čustvene interakcije z drugimi." (Elsaesser 2014: 80.) V nadaljevanju bom torej opazovala, v kolikšni meri telesa in posebej obrazi delujejo kot zrcala, ki prek empatije, intersubjektivnosti, posnemanja ali projekcije opredeljujejo čustva likov.

Druga metafora, ki je pomembna za predstavljanje čustvene nalezljivosti v obravnavanih slikanicah, je podajanje čustva tako, da se nanj metaforično prenesejo atributi bolezni. V izbranih slikanicah je predmet čustvene nalezljivosti najpogosteje negativno čustvo, njegov razvoj pa je prikazan po analogiji z boleznijo. To se kaže na naslednje načine: a) čustvo liku povzroča neprijetne telesne občutke, npr. utrujenost, bolečino, skelenje, dušenje, stiskanje v želodcu, vročino, kašljanje itd.; b) čustvo je nalezljivo; c) ko čustvo zapusti telo (številne slikanice prikažejo, kako se metaforično iz njega izloči), se lik počuti boljše. Poglejmo nekaj konkretnih primerov.

Interpretacija izbranih slikanic

Eden od prvih izrazitejših prikazov čustvene nalezljivosti se pojavi v slikanici *Deček Jarbol* Bena Zupančiča in Jožeta Ciuhe, ki je v zbirki Čebelica

prvič izšla leta 1959. Podaja zgodbo dečka, ki se uči za mornarja in je najmanjši član posadke. Dečkovo usodo bistveno opredeljuje strah pred ladijskim kuharjem. Tudi ta je ob prvi omembi v tekstu podan prek atributa strahu: "Kuhar ni nosil brade. Bil je z vsemi žavbami namazan hrust, ki pa se je bal morja in morske bolezni. Dostikrat se je namreč zgodilo, da je divjal vihar. Vrvni na jarbolu so žvižgale, morje je jezno pljusalo čez krov. Kuhar pa se je zmeraj skrtil, kolikor se je najbolj mogel, in jokal od strahu in morske bolezni." Takoj na začetku torej izvemo, da kuhar trpi zaradi strahu pred morjem. Ker ga večino življenja obdaja morje, se torej boji vsega izven svoje neposredne okolice. Kuharjevo čustvo je podano prek konotacije bolezni (neposredna povezava strahu in morske bolezni), ki se v nadaljevanju širi na njegovo okolico. Pravkar citiranemu opisu v slikanici na desni sledi celostranska ilustracija, na kateri kuhar, ki gleda proti bralcem, proti njim dviguje desni laket, kot bi jim želel pokazati tetovažo. To prikazuje naslednja celostranska ilustracija. Na povečani tetovaži je upodobljena morska deklica, ki jo požira velikanski morski pes. Deklica dviguje roke in z objokanimi očmi zre v bralca. V nadaljevanju se dečkova občutja uskladijo s čustvom, ki ga izraža tetovaža: "Deklica je imela velike plave oči in je bridko jokala. Kadarkoli jo je deček pogledal, bi najrajši zajokal še sam." Mornarček se torej na kuharjev strah sprva odziva z empatično identifikacijo oziroma z imitacijo njegove bolečine. Zanimivo je, da kuharjevega strahu deček ne prepozna na njegovem obrazu, temveč v obrazu lika, ki je upodobljen na tetovaži.

Kuhar pa dečka ustrahuje; ker ga jezi njegovo igranje na orglice, fanta večkrat "potunka" v tisto, česar se sam najbolj boji: kadar le more, dečka vrže v morje. Drugi mornarji in celo kapitan se kuharjevemu početju ne uprejo in tako izkazujejo pomanjkanje poguma. Deček se na kapitanov nasvet pred kuharjem zateče v košaro na jamboru. Tam je svoboden in srečen, ker ve, da si kuhar kljub jezi ne upa splezati na vrh jambora: "Od zgoraj je bil videti klavrn in prav nič nevaren. Deček se ni menil več zanj. Dobival je pogum, ker je vedel, da si kuhar ne upa na jambor. Bil je predebel, preneroden in prestrahopeten." V nadaljevanju kuhar postavi zasedo in deček, ki si ne upa spustiti na palubo, si močno želi, da bi sam postal jambor in da se mu ne bi bilo treba bati hudobnega kuharja. Za narativno dinamiko in razvoj teme v slikanici je torej bistveno zrcaljenje strahu; kuhar svoj strah širi na okolico in naposled iz njega ni izvzet nihče. Občutje strahu, ki se preliva skozi slikanico, bi lahko interpretirali tudi kot posledico medvojnega nasilja oziroma strahu in trpljenja, ki sta obvladovala določene vidike življenja na Slovenskem po drugi svetovni vojni.

Žalost, ki je predstavljena v knjigi Ide Mlakar in Kristine Krhin *Kako sta Bibi in Gusti preganjala žalost* (2004), je prikazana z izrazitimi atributi bolezn: kihanjem, brezvoljnostjo, bolečino, prehladom, z enega protagonista na drugega pa se prenaša z imitacijo telesnega izraza. Zanimivo je tudi zrcaljenje atmosfere iz okolja, ki obdaja protagonista, v njuno notranjost. Slikovno je žalost upodobljena v gibanju navzdol, ki zaznamuje obrazne poteze pujske Bibi (obrvi, oči, smrček, ušesa) in njeno telo (sklonjena glava, roke, ramena, trup). Čustvo se iz pujske prezrcali na njenega prijatelja Gustija. Na ilustraciji, ki sledi slikovnemu prikazu žalostne Bibi, je tudi Gusti prikazan s povešenimi ušesi in glavo ter navzdol usmerjenimi očmi in obrvmi. Tudi verbalna predstavitev kaže, da Gusti zrcali Bibijino občutje: “Ali te boli?” je sočutno vprašal Gusti. Bibi se je rilček nevarno zatresel, da sploh ni mogla odgovoriti. Samo pokimala je. Gusti je pogoltnil cmok, nabral rilček v šobo in napeto razmišljal ... Gustija je malo zaskrbelo.” Pozneje se Gusti “naleze” občutja, ki vlada na drugi strani okna: “Zunaj je pihal veter – rahel in topel – in Gustiju se je zazibalo srce kakor češnjeve veje pred hišo.” Gusti z domiselno igro pomaga Bibi, da žalost izloči iz telesa, knjiga se konča v veselem razpoloženju.

Enega najbolj dovršenih izrazov zrcaljenja čustev je mogoče najti v slikanici *Punčka in velikani* Neli Kodrič Filipić in Tomislava Torjanca iz leta 2009. Jeza očka velikana v njegovi majčkini hčerki izzove komplementarne dražljaje – strah in beg. Jeza velikana “pozunanji” oziroma jo metaforično projicira v skalo, ki jo zaluča v drevo, kjer se skriva deklica. Ko “spravi jezo iz telesa”, velikanu odleže, majhen košček tega čustva pa prileti v dekličino srce in v njem raste. Tako se deklica “naleze” velikanove jeze in jo pozneje kot mati sama naperi proti svojemu otroku. Na tej točki pa se v zgodbi zgodi preobrat: mati velikanka, ki je pripravljena, da skalo svoje jeze iznad glave spusti naravnost na sinka, se zagleda v njegove oči. Tu slikanica bralcu na ilustraciji, ki zavzema dve strani, posreduje sinkov obraz – fantič s široko razprtimi očmi zre v bralca. Obraz je obdan z intenzivnimi nanosi mahagonijevo rdeče barve in prekrit s senco matere velikanke. V žarku poševne svetlobe so osvetljene samo v strahu široko razprte dečkove oči. Dodaten pomen pridaja senca, ki bi jo lahko razumeli tudi kot opozarjanje na zrcalno naravo podobe; gre za aluzijo na dvojno prisotnost odsotnega v sliki. Po eni strani senca označuje dečkovo interakcijo s fikcijskim likom, tj. z mamo, po drugi strani pa v slikanico vpisuje tudi prisotnost bralca, ki dečka gleda z istega stališča kot njegova mati. Slikanica torej apelira na bralca, naj vstopi v zgodbeni svet in se prek empatične identifikacije poveže z občutji velikanke oziroma z njenim sočutjem do strahu otroka. Gre torej za prikaz

kompleksne teorije uma, tj. “branja misli”, saj bralec “bere” misli velikanke, ki “bere” čustva otroka, posredno pa si predstavlja še čustva velikankinih prednikov. Na naslednji strani so v podobi slik v milnih mehurčkih upodobljeni spomini, ki “v dolgem zaporedju zrcal odsevajo strah in bolečino”. V očeh sina, ki zažarijo “kot zrcalo z dna temnega tolmuna”, velikanka namreč zagleda “prestrašene oči majhne punčke, v katero je očka velikan zalučal kamen, pa tudi oči očeta velikana, ki so pod jezo skrivale bolečino”. V dolgi seriji zrcal se velikanki razkrijeta tudi bolečina in jeza prednikov. Pogled v sinkove oči, ki so hkrati zrcalo, je za velikanko torej “pogled v nezavedno in kaže na presežek oziroma prebitek jaza, ki ga je sposobno razkriti zrcalo” (Elsaesser 2014: 80). Velikanka torej z regresijo v preteklost sprosti nadzor nad sabo in stopi v stik z nekdanjimi občutji. Obenem se zave, da so njena občutja strahu, jeze in bolečine zgolj imitacije čustev, ki so zaznamovale njene prednike. Ko velikanka prepozna svoje mesto v “dolgem zaporedju zrcal, ki so odsevala le strah in bolečino”, naredi prvi korak k spremembi, ki ji omogoči, da s sinom vzpostavi kvalitetnejši odnos.

Osrednja tema slikanice *Zelena pošast* Mihe Mazzinija in Tanje Komadina iz leta 2017 je nalezljivost zavisti. To na prvi pogled nasprotuje teoriji, ki sta jo v svoji študiji leta 2008 predstavila James Fowler in Nicholas Christakis. Njun članek o širjenju sreče v velikih družbenih mrežah se je opiral na izsledke raziskave, ki je potekala med letoma 1983 ter 2003 in v katero je bilo vključenih 4739 posameznikov. Študija se je osredinila na skupine srečnih in nesrečnih ljudi v mreži in ugotovila, da imajo ljudje, ki so obdani s srečnimi ljudmi, več možnosti, da tudi sami postanejo srečni. Kot zaključujeta avtorja, longitudinalni statistični modeli kažejo, da skupine srečnih ljudi izhajajo iz širjenja sreče in ne le iz dejstva, da se posamezniki družijo s sebi podobnimi. Iz tega izhaja, da v bližini živeči prijatelji, zakonci, starši/bratje/sestre oziroma sosedi, ki so srečni, povečajo našo možnost, da sami postanemo srečni. Avtorja torej ugotavljata, da je sreča posameznika odvisna od sreče ljudi, s katerimi je povezan, zaradi česar menita, da bi morali srečo, podobno kot zdravje, obravnavati kot kolektivni fenomen.

Zgodba, ki jo prikazuje slikanica *Zelena pošast*, pa kaže, kako se liki v knjigi na srečo, ki sledi uspehu soljudi, sorodnikov, prijateljev, sošolcev, sosedov, odzovejo z zavistjo. Za to dejstvo bi lahko našli več vzrokov, lahko bi na primer opozorili na kulturno pogojenost socialnih čustev oziroma na pregovorno slovensko zavist. Večkrat slišimo, da v ZDA uspeh drugih posameznike spodbudi, češ, “tudi jaz zmorem”, medtem ko se v Sloveniji ob tujem uspehu raje predajamo negativnim čustvom, ki izhajajo iz frustracije. To nakaže tudi vsebina slikanice: stimulacijo, ki izvira iz (so)občutenja

uspeha in sreče bližnjega, protagonistka obrne v svoj prid takrat, ko jo namesto v negativna čustva usmeri v ustvarjalnost. Lahko pa bi tudi ugotovili, da je sreča, ki jo občuti večina likov v zgodbi *Zelena pošast*, izrazito individualistične, celo tekmovalne narave: srečen je tisti, ki je izbran kot najboljši v razredu ali ki uspeh lahko demonstrira z dragimi nakupi. Takšna sreča je težko deljiva, saj okolico frustrira ali pa požene v tekmovalnost. Izjema, na konec knjige postavljena kot zgled, so ustvarjalna dejanja, s katerimi premaga zavist Lucijina družina.

V slikanici je zavist predstavljena z atributi bolezni; pripovedovalec Lucijino čustvo opiše prek telesnih občutij: želodec se ji stiska, postaja vedno bolj vroča, kašlja, iz ust ji puhti zelen dim. Rentgen, na katerega jo napoti zdravnik, v Lucijinem telesu zazna “zeleni ogenj” in ji pojasni, da “zavist gori v želodcu in se hrani s telesom. Zato se pacient počuti slabotnega, omotičnega, čudne misli ga napadajo, rad bi ga podtaknil komu drugemu, da bi nagajal, se prepiral. Ljudje, ki se nalezejo zavisti, glasno stokajo in negodujejo nad svojim počutjem.” Pisatelj in ilustratorica Lucijino obsedenost s tujim uspehom posredujeta tudi prek dejanj, ki si jih deklica zamišlja: rada bi strgala Alenkino sliko, pljunila nanjo, deklici bi v torbo znila barvo ... V nadaljevanju se zavisti nalezejo številni ljudje v Lucijini bližini: sošolci, mama in oče. Zgodba doseže vrhunec v slikovni interpretaciji dogajanja v veleblagovnici, ki pokaže, da je “zeleno čustvo” preželo celotno stavbo in okužilo večino nakupovalcev.

Nasploh ilustracije Tanje Komadine verbalnemu prikazu zavisti, ki je osredinjen na Lucijo in njeno družino, dodajo številne narativne situacije, ki opisujejo, kako se čustvo zrcali in širi med ljudmi. Nakazujejo tudi nadaljevanje zgodbe izven srečnega konca, ki si ga ustvari Lucijina družina. Ilustracije, ki otroka spodbujajo k opazovanju in pripovedovanju, ponekod nekoliko spominjajo na velikoformatne slikanice Rotraut Susanne Berner.

Pravkar obravnavane slikanice tematizirajo nalezljivost negativnih čustev, kako pa se ta proces odvija, kadar liki občutijo pozitivna čustva? V slikanici *Moj dežnik je lahko balon* Ele Peroci in Marlenke Stupice (1955) protagonistka Jelka pred jezo staršev pobegne v svet domišljije in prijateljstva, kjer se otrese strahu. Ko se vrne k staršem, te “okuži” s svojim veseljem. Slikanica *Kako sta se gospod in gospa pomirila* Miklavža Komelja in Zvonka Čoha (2009) opozarja tudi na kulturno pogojenost čustev, ki jih doživljamo. Protagonista se skušata sprostiti od nemira, ki izvira iz gnusa, jeze in strahu – močna čustva v njima izzivajo golobi, ki obletavajo njun balkon –, zato odpotujeta v Benetke. Tam se ob kopici turistov, ki so golobom očitno naklonjeni, njuna negativna čustva do teh ptic hipoma spremenijo

v pozitivna. Spremenjeni odnos nato preneseta tudi v domače okolje, za katero lahko domnevamo, da golobom sicer ni naklonjeno.

Naležljivost čustev je torej v slovenskih slikanicah večkrat tematizirana in nabor tovrstnih besedil z obravnavanimi primeri zagotovo ni izčrpan. Z njimi pa sem, upam, odprla nekaj vprašanj o tem, kako lahko z ustreznim posredovanjem slikanic mladim bralcem pomagamo pri spoznavanju, obvladovanju in vrednotenju čustev.

Primarni viri:

Kodrič Filipič, N. (2009): *Punčka in velikan*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2009 .

Komelj, M. (2009): *Kako sta se gospod in gospa pomirila*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Makarovič, S. (1974): *Kosovirja na leteči žlici*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Mazzini, M. (2017): *Zelena pošast*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Mlakar, I. (2007): *Kako sta Bibi in Gusti preganjala žalost*. Radovljica: Didakta.

Mlakar, I. (2015): *O kravi, ki je lajala v luno*. Dob pri Domžalah: Miš.

Peroci, E. (2016): *Moj dežnik je lahko balon*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Podgoršek, M. (2008): *O dečku, ki se je bal vode*. Palu čchau, so daralahi le panjistar. Ljubljana: Damodar.

Svetina, P. (2010): *Kako je Jaromir iskal srečo*. Celovec: Mohorjeva.

Svetina, P. (2011): *Čudežni prstan*. Ljubljana: Vodnikova založba (DSKG): KUD Sodobnost International.

Zupančič, B. (1959): *Deček Jarbol*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Sekundarni viri:

Elsaesser, T., in Hagener, M. (2015): *Teorija filma: uvod skozi čute*. Ljubljana: Slovenska kinoteka.

Fowler, J., in Christakis, N. (2008): Dynamic spread of happiness in a large social network: longitudinal analysis over 20 years in the Framingham Heart Study. Dostopno na: <https://doi.org/10.1136/bmj.a2338>. Objavljeno 5. decembra 2008, Pridobljeno 30. oktobra 2017.

Hatfield, E., Cacioppo, J. T., in Rapson, R. L. (1994): *Emotional Contagion*. Pariz: Cambridge University Press.

Lakoff, G., in Johnson, M. (1999): *Philosophy in the Flesh: the Embodied Mind and its Challenge to Western Thought*. New York: Basic Books.

McGilchrist, Iain (2009): *The Master and His Emissary*. New Haven in London: Yale University Press.

Nikolajeva, M. (2014): *Reading for Learning. Cognitive Approaches to Children's Literature*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

Gaja Kos

Polona Kovač:
Kaj se komu sanja.
Izbrane zgodbe.

Več ilustratorjev. Uvodna beseda Nika Kovač.

Spremna beseda: Marjana Kobe.

Ljubljana: Mladinska knjiga

(Zbirka Sončnica), 2017.

O tem, da se ni niti smotrno niti pravično – v kolikor ima prste pri izboru vmes tudi avtor sam, pa bi bilo to sploh nespodobno – ukvarjati z izbiri samimi, sem pisala že večkrat, še prav posebej pa to velja za Polonco Kovač, kajti ob rojeni pripovedovalki, kot jo v spremni besedi označi Marjana Kobe, res ni možnosti, da bi bil izbor neposrečen. In seveda je oznaka “rojena pripovedovalka” povsem na mestu, kajti Polonca Kovač je ena tistih avtoric, ki je dobra tako v pisanju besedil za najmlajše kot za najstnike, ki se odlično znajde tako v pravljicah oziroma iracionalnih besedilih kot v realističnih delih, tako v leposlovju kot v poučnem leposlovju, to pa je nekaj, kar se tudi najboljšim ne posreči vedno.

Knjigo uvodoma spremlja zapis avtoričine vnukinje Nike Kovač, soavtorice izbora, ki izpostavi predvsem bogato sporočilnost babičinih besedil; in res, ta bralcu na povsem nevsiljiv način nenehno pripovedujejo o svetu in o nas samih v njem. Knjigo sestavljajo trije deli (naslovljeni *Pravljice? Hmmm ...*, *Uporabno? Hmmm ...* in *Resnično? Hmmm ...*), predstavljajoč tri

ustvarjalne sklope, ki se jim pisateljica posveča – pravljice oziroma iracionalna proza, poučno leposlovje in realistična prozna dela. Knjiga *Kaj se komu sanja* obsega izbor besedil iz petnajstih avtoričinih knjig (od skupno triintridesetih), začenši z besedili iz istoimenske knjige *Kaj se komu sanja*; mimogrede, morda je malenkost škoda, da antologija ni dobila lastnega oziroma novega naslova, čeprav je po drugi strani Mančkova naslovna ilustracija k temu naslovu tako silno simpatična, da bi bila velika škoda, ko je ne bi dobili. V omenjeni knjigi Polonca Kovač enakovredno popisuje tako sanje ljudi kot sanje predmetov – kape s cofom, ki za lastni špas bere pravljice, so se na primer le-te tako prijele, da “/.../ sanja same pravljične stvari”. Tudi v besedilih iz knjige *Jakec in stric hladilnik* se predmeti kratko malo izenačijo z ljudmi: medtem ko Jakec čaka na prihod sestre iz porodnišnice, vlogo njegove varuške povsem naravno prevzame hladilnik Lojze, družbo pa jima dela sesalnik – pes Reti. Vsi trije dobijo glavne vloge tudi v knjigi *Deževen dan je krasen dan. Zverinice z Večne poti* so, kot da slutiti že naslov, zgodbe o živalih, v katerih pa je povedanega več o človeku kot v marsikateri “človeški”. *Pet kužkov išče pravega* predstavlja pet (pasjih) otrok, s tem pa tudi pet popolnoma različnih značajev, bolj in manj priljudnih; a materinske ljubezni je dovolj za vse in za vsakega se pravi (človek) najde. Pes ima glavno vlogo tudi v besedilu *Težave in sporočila psička Pafija*, kjer med drugim pride do izraza sposobnost Polonce Kovač, da zelo otipljivo opisuje razpoloženja: “Pafi je sedel na predpražniku pred svojo kočico in se počutil sladko, kot da je pes iz marcipana.” Zadnji so v “pravljični del” izbora uvrščeni *Palčki na Smovskem Griču*; avtorica poleg klasičnih pravljičnih bitij, kot so na primer palčki in škrati, v zgodbo uvede tudi povsem izviren lik lunino živalco, ki mila in prijazna na Zemljo med palčke pade naravnost z Lune. Tudi Luna ima v tem besedilu posebno, izvorno vlogo, je namreč prostor, kjer so spravljene vse reči, ki jih nihče ne potrebuje, na primer nesrečne ljubezni, prazne obljube, kakšen župan in kakšna vlada, tudi doktorati se najdejo vmes. Kot sem že omenila, so modrosti in nasveti, ki si jih izmenjujejo literarni liki Polonce Kovač, pa najsi gre za živali, predmete ali palčke, daleč od tega, da bi bili (za ljudi) za odmet in prav neverjetno je, s kakšnim poslušom pisateljica oživlja predmete in popisuje živali in druga bitja ter kako pristne in žive dialoge kreše. Zaradi tega je njeno pisanje karseda simpatično, k čemur svoje nedvomno doda avtoričina duhovitost, pa še nekaj ima, kar v spremni besedi izpostavi tudi Marjana Kobe: “Z vedrino in s specifičnimi otenki humorja /.../ se ujame blaga ironija, kot podton, včasih že kar kot podtekst; ob njej pa se muza življenjsko izkušeno odraslo bralstvo.”

Prvemu sklopu sledi sklop poučno leposlovnih besedil; *Vesoljsko jajce ali $1 + 1 = 5$* krasno, zelo nazorno prikaže dva diametralno različna pristopa k svetu in življenju, ki ju predstavljata krokodila Vladimir in Mojmir, prvi zavezan znanosti, učenju in zbiranju podatkov, drugi predan poeziji. Družbo v živalskem vrtu jima dela še en izviren lik, modra vesoljska kokoška, prava zakladnica znanja. Z besedili iz knjige *Zelišča male čarovnice* nas avtorica skozi zgodbo o čarovnici in mišji družinici popelje v skrivnosti (uporabnega) rastlinstva; k slednjemu se povrne tudi v knjigi *Gorski vrt, za vse odprt*, kjer rastlinam delajo družbo še živali in vrsta pravljčnih bitij. V vseh omenjenih besedilih se Polonca Kovač izkaže kot natančna, tankočutna opazovalka in opisovalka narave. V besedilih iz knjige *Hrabroslav preplašeni – pravljčna potepanja po slovenskih mestih* imamo opraviti s kombinacijo koščka zgodovine oziroma geografije oziroma neke značilnosti/znamenitosti, okoli katere avtorica splete sodobno pravljico, podobno velja tudi za *Eno medvedjo – pravljčna potepanja po slovenskih pokrajinah*.

Tretji sklop predstavljajo realistična besedila, začenši z deli iz knjige *Andrejev ni nikoli preveč*, v katerih Polonca Kovač hudomušno popisuje prigode iz šolskega in obšolskega življenja čredice Andrejev, ki tu in tam o življenju spoznajo tudi kaj bolj resnega. Podobno velja tudi za *Urške so brez napak*, od koder navajam tudi dva primera še ene razsežnosti pisanja Polonce Kovač – ne samo da zna ustvariti izvirne like, izvirna je tudi v opisih. Urškine klavrne smučarske poskuse na primer opiše takole: “Kar naprej je iskala nafto, se pravi, da je na preizkusni vožnji padala in delala luknje v tla.” V zvezi s hinavsko učiteljico kemije pa očka Urški razloži: “/.../ na svetu so ljudje, ki jim pravimo biciklisti. Navzgor krivijo hrbet, navzdol pa pritiskajo. Niso vredni, da se žalostiš zaradi njih.” Naposled sledijo še odlomki iz knjige *Špelce*, ki se od zgoraj naštetih precej razlikuje. Gre za bolj resno intonirano, trotirno pripoved o treh dekletih, rojenih v Ljubljani v različnih časovnih obdobjih.

Kot sem že omenila, sledi še spremna beseda velike poznavalke avtoričnega opusa in mladinske književnosti nasploh, zapis o avtorici, ki ga je prav tako pripravila Marjana Kobe in v katerem opozori še na nekatere druge razsežnosti dela Polonce Kovač, predvsem na njen prevajalski opus, temu pa še navedba knjig, vključenih v pričujoči izbor, in celotna bibliografija. Menda je iz vsega zapisanega razvidno, da so pisateljske kvalitete jubilantke Polonce Kovač (antologija je namreč nastala ob njeni osemdesetletnici) nesporne; zalotila sem se, da sem hotela skoraj vsak naveden naslov pospremiti s “kulten” ali “legendaren”, kar priča o tem, kako močno

so njena besedila zaznamovala polje domače mladinske književnosti in bralčev/bralski spomin, vsaj določenih generacij.

Čeprav absolutno pomembni, so ilustratorji v celoti gledano tule vendarle vsaj nekoliko v drugem planu, a naštetih jih je vsekakor nujno: Marjanca Jemec Božič, Jelka Godec Schmidt, Ančka Gošnik Godec, Ana Košir, Marjan Manček, Aco Mavec, Matjaž Schmidt, Melita Vovk, Alojz Zorman Fojž. Izbor *Kaj se komu sanja* bo zagotovo marsikoga spodbudil, da si bo zaželel še in v roke vzel tudi druga avtoričina dela, bodisi iz nostalgije bodisi zato, da bi odkril kaj novega.

**Sprehodi po
knjižnem trgu**

Ivana Zajc

Igor Karlovšek: Teci!

Dob pri Domžalah: Miš, 2016.

Nov mladinski roman Igorja Karlovška *Teci!* je zgodba o petnajstletni tekačici Barbari iz Celja. Gre za dekle, ki se v življenju zelo žene, tako v teku, v katerem dosega briljantne rezultate, kot tudi sicer. Dneve preživlja med šolsko klopjo na športni gimnaziji in tekaško stezo. Barbara je odlična športnica, ki se spogleduje z možnostjo vstopa v reprezentanco; roman jo naslika kot izjemno odločno in močno osebnost. Oče ji je preminil, živi z mamo, bratom in sestro. Vendar njen svet razburka epizoda nasilja: lokalni politični pomembnež Planinc, celo kandidat za predsednika države, za katerega opravlja manjša dela prek študentske napotnice, jo v svojem avtu prisili v spolni stik. Odtlej njen vsakdan ni več isti. Toda Barbara za razliko od drugih deklet, nad katerimi se je nasilnež znesel, ne molči. Takrat še ni stara petnajst let in njena mama ne odlaša s prijavo na policijo. Vendar se kmalu izkaže delovanje pokvarjenega kolesja sistema: v njem sicer vztrajajo pravični posamezniki, vendar so pritiski politike zelo izraziti. Planinc pokaže svoje manipulativne mišice. Začne se boj. Na eni strani je resnica, na drugi laž, na eni strani je želja po svobodi, na drugi manipulacija s podkupovanjem in močjo.

Roman ima tudi socialno plat: Barbarina mama, ki je zaposlena pri Planincu, izgubi službo in je kot samohranilka s tremi otroki soočena z ekonomsko

stisko. Za sodni boj proti nasilnežu je pripravljena žrtvovati vse svoje prihranke. Glavna tema romana je delovanje posameznika proti sistemu, Barbara in njena družina prestajata težke psihološke preizkušnje, ki pa so poudarjene z Barbarinim načinom spopadanja s stisko – tek je njeno pribežališče. Motiv teka je poudarjen skozi celoten tekst, je protagonistkin kanal za preusmerjanje temnih misli, je vir njene motivacije, način za ohranjanje stabilnosti, pa tudi izvor spominov na očeta, ki je bil prav tako tekač. Tek je korektno izpeljana metafora, ki se skozi zgodbo poglobi. Boj proti sistemu je tek na dolge proge, ki se šele po izjemno napornih pripetljajih konča srečno.

Napetost je v zgodbi dobro presejana, igra suspenzov učinkovita. Vsako poglavje premišljeno prinaša nekakšen zasuk v zgodbi. Kljub nekaterim predvidljivim zgodbenim zasukom, romaneskno dogajanje večkrat prese- neti. Pripoved poteka v enakomernih sunkih, ki so dozirani z jasnim vzroč- no-posledičnim potekom. Tretjeosebni pripovedovalec pri opisih likov ob- časno vključi dobesedna ponavljanja informacij, ki nimajo estetske vloge.

Roman *Teci!* brez zadržkov obravnava temo boja za prevlado v javnem življenju. Učinkovito prikaže manipulacije, ki so jih nemoralni posamez- niki pripravljene izvajati za pridobivanje ali ohranjanje svojega družbenega statusa. Zelo dobro pokaže neusmiljeno tekmo za politično ali družbeno moč, prikrivanje dejstev in nezadržne laži. Družbeni sistem je predstavljen kompleksno: sestavljen je iz poštenih ljudi, ki se trudijo za pravičnost, in iz nepoštenih ali zgolj bojazljivih posameznikov. Konkreten, oprijemljiv prikaz boja za oblast in njegova problematizacija ter primer znanega po- litičnega obraza, ki skriva svojo pokvarjenost, ima za mlade bralce tudi spoznavno vrednost, pri čemer je k verodostojnemu in natančnemu pri- kazu delovanja policije in sodišča nedvomno pripomogel Karlovškov od- vetniški poklic. Roman je lahko dobro izhodišče za nadaljnje problemske razprave, zato je lahko uporaben tudi v šoli. *Teci!* namreč načenna občut- ljive teme: spolno nasilje, družbena moč in manipulacija, prijateljstvo na preizkušnji, izguba službe, podkupovanje.

V prvi polovici romana je Barbara popolnoma pokončno dekle; skoraj nikoli je ni strah, ne mučijo je dvomi, vendar se prav zaradi “popolne osebnosti” bralca manj dotakne. Oblikovanje tega lika bi bilo učinkovitejše, če bi se večkrat razodela tudi njena “temnejša” stran, če bi pogosteje brali o njenih povsem človeških dvomih, če bi bili soočeni z njenimi pomisleki in s potekom njenega notranjega monologa (ta je le občasno nanizan v ležečem tisku). S tem bi besedilo v večji meri razgalilo boje v Barbarini notranjosti, ki se odkrijejo le v kratkih bliskih. Roman je zasnovan razvoj- no, vendar protagonistkine osebnostne spremembe niso v prvem planu.

Tega zasedajo zunanji dogodki, najbolj iskanje pravičnega zadoščenja v družbi in dokazovanje resnice. Natančnejši vpogled v dijakinjino notranjost bi lahko zunanje dogajanje tesneje povezal s protagonistkino osebno stisko, kar bi poglobilo dimenzijo njenega razvoja. Ta je sicer v zgodbi mestoma prisoten, denimo ob Barbarinem stiku z najboljšo prijateljico, sestro, mamo, dedkom – vsi ti odnosi pridobijo iskrenost, kar se sklada z osrednjo temo romana, tj. iskanje pravice v javnem prostoru.

Skozi celotno zgodbo je lik promiskuitetnega predsedniškega kandidata Planinca izključno negativen. Niti kančka človeške dobrote nima, nenehno laže in zavaja, ob tem pa ohranja samozavestno držo. Med svojo predsedniško kampanjo mora v javnosti vzbujati dober vtis, ki ga dosega za vsako ceno. Je brez milosti in redko ga je strah. Najstnici prepove nastop na ključnem tekaškem tekmovanju, prepriča deset kolegov, da na sodišču lažno pričajo in potrdijo njegov alibi. Njegova demoničnost meji že na karikaturu zlobnega politika, zaradi česar ta lik izgubi individualne poteze.

Zaradi izrazito temačnega antagonista na eni strani in poudarjeno pozitivne protagonistke na drugi se v zgodbi oblikuje veliko nasprotje med “dobrimi” in “zlimi”, med skrajno moralnimi in skrajno nemoralnimi, s črno-belimi kontrastiranjem pa zgodba izgubi del prepričljivosti. V romanu Igorja Karlovška so sicer uspešno vzpostavljeni temeljni kamni problemskosti, ker pa je notranje dogajanje v romaneskni osebni poenostavljeno (liki redko pokažejo večdimenzionalnost svoje osebnosti), se njihova življenja bralca ne dotaknejo vselej. Slavoj Žižek je izjavil, da se človek v nekoga zaljubi šele, ko spozna njegove napake, da se torej ne zaljubimo v osebe, ki delujejo popolne. Enako je po mojem mnenju z odnosom med bralci in literarnimi liki, ki stojijo pred nami iz “mesa in krvi” šele tedaj, ko poleg njihovih vrlin spoznamo tudi njihove skušnjave in “male grehe”, zaradi katerih postanejo zares človeški. Prav zato je drugi del romana *Teci!* mnogo prepričljivejši. Šele ko junakinja dvomi in ko jo je strah, ko spoznavamo njene notranje boje (npr. ko jo zamika, da bi ponaredila rojstni list in z lažnim imenom nastopila na tekmi), bralec začuti njen notranji svet, zato njena perspektiva postane prepričljivejša.

Sabina Burkeljca

Maša Ogrizek: *Krasna zgodba.*

Dob pri Domžalah: Miš, 2017.

Maša Ogrizek, diplomirana sociologinja kulture in filozofinja, recenzentka in pisateljica, je letos izdala dve knjižni deli za otroke/mlade: *Gospo s klobukom* spremljajo podobe Tanje Komadina, ki je za svoje delo prejela Levstikovo nagrado za izvirne ilustracije, *Krasno zgodbo* pa je ilustriral Igor Šinkovec.

Naj se za začetek nekoliko pomudimo pri *Gospo s klobukom*. Glavna junakinja Ljudmila, upokojena učiteljica šivanja, se odloči, da ima dovolj ležernega (in dolgočasnega) vsakdana, ter se poda raziskovat svet. Je drugačna, unikatna, izstopajoča; ne samo po zunanjem videzu, na katerega ne da prav nič, temveč tudi po značaju – je topla, duhovita, rada pomaga in osrečuje. Ljudmila se pač ne pusti zmesi in sledi sami sebi, igro večine pa prepusti – večini. V zgodbi se pojavita dva pomembna predmeta – kovček in klobuk, slednji že v samem naslovu knjige –, ki na neki način predstavljata glavne ideje obeh avtoričinih knjig: pogum, drznost, drugačnost, svobodo, odštekanost, sprejetost, neodvisnost, unikatnost, samosvojost.

Klobuki igrajo nadvse pomembno vlogo tudi v slikanici *Krasna zgodba*, ki nosi zanimiv podnaslov: *Ampak zares krasna zgodba o kavi, krofih, doktorju Knjigci, Kodru Klobučniku in ostalih prebivalcih Krasnograda*. V Krasnogradu živi družina Klobučnikovih: mama, izdelovalka klobukov, oče kuhar

in njuna sinova, dvojčka, Klavdij (imenovan dr. Knjigca) in Klement (po domače dr. Koder). Mama Klobučnik ima poseben dar: za vsakogar zna izdelati poseben klobuk, takšnega, da z njim sporoča, kdo je. Ideja v ozadju je jasna: spoštovanje človekove unikatnosti in edinstvenosti ter s tem povezano sprejemanje vsakega takšnega, kakršen je. Prav tako uspešen je pri delu gospod Klobučnik, saj vselej točno ve, kaj ponuditi gostom, da jim bo najbolj teknilo. Oba izjemno uživata v svojih poklicih in s tem največ dasta zadovoljnim strankam oziroma gostom. Prav tako edinstvena sta njuna sinova, ki imata popolnoma različni zanimanji: Klavdij je učenjak in pesnik, Klement pa vrtnar, ki se še posebej zavzeto posveča gojenju in kuhanju odlične kave v svoji znameniti kavarnici. Gospod in gospa Klobučnik obema otrokoma izkazujeta enako mero naklonjenosti in spoštovanja, kar je zelo pomembno za njuno uspešnost. Mama je tudi njima izdelala različna cilindra, pod katerima nosita eden zvezek, črnilo in pero, drugi pa ročko s kavo in skodelice. Povezanost družine, sprejetost otrok ter toplino njihovih medsebojnih odnosov pisateljica prikaže duhovito, toplo in nevsiljivo – kot skupnost različnih, ki se med seboj spoštujejo, svoj prostor naklonjenosti in sprejemanja pa delijo tudi z drugimi. Ni čudno, da imajo družino Klobučnik Krasnograjčani zelo radi, saj izžareva ljubezen in toplino. Tako kot oni imajo posebna pokrivala tudi preostali prebivalci tega mesta: učitelj Klicaj na primer nosi rdeč polcilinder z majhnim dimnikom, iz katerega se divje kadi, kadar učenci napišejo *gdaj* ali *gdo*.

Pisateljica se v *Krasni zgodbi* ter v *Gospe s klobukom* na tak ali drugačen način dotakne besed in besedne umetnosti, v slednji prek slovarja tujk, ki ga gospe Ljudmili pokloni ravnatelj ob odhodu v pokoj in iz katerega Ljudmila citira tujke in jih razlaga. Avtorica tudi sicer večkrat opozori na pomen branja in knjig. Posebej okusni zalogaji besed se na primer skrivajo v slastnih krofih, ki jih cvre gospod Klobučnik – vsak krof namreč v sredici skriva posebno besedo, ki prinaša srečo in lahko preroško napove, kakšen dan bo imel tisti, ki jo v krofu najde; nekatere besede pa celo korenito preobrnejo življenje njihovih najditeljev. V knjigi so nanizane aliteracije, ki jih sestavljata Koder in Knjigca, npr.: “Kosmata krastača klofuta krilatega krokodila”, pa “Kumrn klovn kepa kodrasto kravo”. To jasno kaže, kako se z besedami lahko igramo, prinašajo nam zabavo, smeh, igrivost – dneve (p)obarvajo, iz njih lahko sestavimo zanimive zgodbe. Besede pa imajo tudi neznansko moč, kot vidimo v primeru nedolžne besede *komar*, ki jo v svojem krofu najde Koder. Po piku komarja namreč nepričakovano umre – ena sama beseda (in njena posledica) preobrne celo mesto, ki žaluje za Kodrom in njegovo kavarnico najboljše kave. Potem se življenje

v mestu za nekaj časa ustavi, kajti treba je odžalovati in pustiti času čas, preden se zgodba lahko nadaljuje. Tu nastopi magična moč pisateljčine domišljije, ki pripoved nadaljuje, tudi ko se zdi, da je prispela na svoj konec. In na koncu (ki je hkrati tudi nov začetek) seveda zmaga ljubezen, ki vse postavi na svoje mesto. Koder namreč iz oblakov zliva omamno dišečo kavo, da po njej diši celo mesto. Kavna nevihta znova sproži življenje v mestu. Življenje zdaj sicer steče drugače, a mesto kljub vsemu znova zaživi, saj začnejo spričo Kodrove odsotnosti tudi usode prebivalcev Krasnograda spletati drugačne vezi.

Umetnikovo svobodo pooseblja kiparka Kipasso, ki ji je prav malo mar, kaj si drugi mislijo o njenem klobuku, enkrat sestavljenem iz ptic, drugič iz različne zelenjave – umetnik pač sledi sebi in svojim impulzom, všečnost zunanjemu svetu ga ne zanima. Če bi ga, seveda ne bi mogel ustvariti umetniškega izdelka, kvečjemu bolj ali manj všečen konfekcijski izdelek. Maša Ogrizek vsekakor spada med pisateljice, ki svojo unikatnost prelivajo v besede in odštekane, še ne slišane zgodbe, za katere verjamem, da jih ima v svojem klobuku (morda tudi kovčku) še dosti. Zagotovo je s *Krasno zgodbo* izpovedala tudi svojo avtopoetiko in svoj odnos do lastnega ustvarjanja in umetnosti nasploh.

Krasna zgodba je izvorna slovenska slikanica; poleg zgodbe razplamtevajo domišljijo tudi ilustracije Igorja Šinkovca, ki v svetu umetnosti prepoznajo bralčevo edinstvenost, posebnost in mu pričarajo klobuk po njegovi meri. Če dobra zgodba bere bralca in ne bere le bralec zgodbe, potem je skrajni čas, da se s svojim klobukom in kovčkom podamo raziskovat svet umetnosti in literature. S skodelico dišeče kave in krofom, v katerem je prav posebna (preroška) beseda za vsakega izmed nas.

Milena Mileva Blažič

Monika Kropelj
Telban, Roberto
Dapit: Čudežne
pravljice slovenskih
pokrajin: čarobni
svet princev in
vilincev.

Radovljica: Didakta, 2017 (elektronski vir).

Izbor pravljic *Čudežne pravljice slovenskih pokrajin* je izšel v tematski zbirki *Zakladnica slovenskih pripovedi*, ki izhaja od leta 1999. Do leta 2017 je izšlo petnajst (ilustriranih) monografij, ki so nastale pri založbi Didakta s strokovnim sodelovanjem Inštituta za slovensko narodopisje ZRC SAZU. Pri nastanku monografij so sodelovali priznani strokovnjaki in raziskovalci ljudskega pripovedništva v Sloveniji: vodilna avtorica in znanstvena svetnica na ISN Monika Kropelj Telban je sodelovala pri pripravi šestnajstih enot (če štejemo še *A treasury of Slovenian folklore: 101 folk tales from Slovenia*, ki predstavlja izbor relevantnih slovenskih pravljic v angleščini), sourednik,

Roberto Dapit pri desetih, Zmago Šmitek pa je pripravil pet samostojnih in eno soavtorsko zbirko. Šest knjig iz zbirke je izšlo v elektronski obliki, od tega jih ima pet tudi klasično knjižno različico, medtem ko je tokratni izbor izšel izključno v e-obliki. Predhodne knjige iz zbirke so ilustrirali različni ilustratorji (A. Čufer, V. Dolenc, M. Erič, A. Janežič, A. Pertoci, M. Schmidt, M. Sekulič Fo, U. Sobočan, D. Stepančič in M. M. Szmatala), pričujočo pa krasi zgolj naslovna ilustracija.

Knjiga, v kateri je zbranih štirinajst čudežnih pravljic, je namenjena dvojnemu naslovniku oziroma je večnaslovniško odprta. Avtorica spremne besede Monika Kropelj Telban je naredila izbor iz bogate zbirke Inštituta za slovensko narodopisje ZRC SAZU v Ljubljani in arhivskega gradiva, ki sta ga poleg drugih zbirala K. Štrekelj (1859–1912) in M. Matičetov (1919–2014). Inštitut gradivo postopoma objavlja v obliki znanstvenih in poljudno strokovnih monografij ali izborov, kot je pričujoči. Pomemben del zbirke Zakladnica slovenskih pripovedi predstavljajo spremne besede ali študije, saj definirajo elemente slovenskega ljudskega izročila, jih klasificirajo in postavljajo v mednarodni kontekst. Pričakovati je, da bo odlična zbirka, ki je namenjena vsem v vzgojno-izobraževalnem sistemu, od vrtca, osnovne in srednje šole, pa tudi ljubiteljem in raziskovalcem, nadaljevala svoje poslanstvo tiskanih in elektronskih zbirk z ilustracijami, ki mladim bralcem približajo npr. slovenska bajeslovna bitja. V primerjavi z drugimi pravljničnimi korpusi, npr. s korpusom bratov Grimm, je razvidno, da je slovensko ljudsko izročilo zelo bogato in izraža specifične kulturne značilnosti slovenskega etničnega ozemlja (npr. Rezija). V sodobnem času globalizacije sta strateškega pomena ohranjanje in razvoj nacionalne kulturne dediščine in identitete, vpete v mednarodni prostor, kar je še posebej pomembno v izobraževanju – to poslanstvo zbirka *Zakladnica slovenskih pripovedi* vsekakor dobro opravlja.

Spremna beseda obravnava značilnosti ljudskega pripovedništva, zaznamovanega z antičnimi, indoevropskimi, orientalskimi ter pozneje srednjeveškimi in novoveškimi motivi. Avtorica poda distinkcijo med pravljicami oziroma *pravcami*, *lažmi*, *basnimi* ali *storjicami*, kot so jih poimenovali v različnih krajih po Sloveniji, in povedkami, krajšimi oblikami, ki izhajajo iz nečesa zgodovinsko ali izkustveno znanega. Zanje je značilna (ne)posredna časovno-krajevna določljivost, ki je precej drugačna od ahistorične narave pravljic. V obeh oblikah najdemo bajeslovna oziroma pravljična bitja *vilince*, v rod katerih ne spadajo le vile (ženska bajeslovna bitja), temveč tudi razni duhovi, palčki in škrti. Pomembna je tudi definirana razlika med ljudskimi (ustno izročilo) in literarnimi (avtorsko izročilo) pravljicami.

Avtorica kot najstarejšo na papirusu zapisano pravljico navaja staroegipčansko – *Anubis in Bati* (2000 pr. n. št.). V nadaljevanju oriše zgodovino pravljič od G. Straparole, G. Basila in pravljičark (M. C. d'Aulnoy in Mme de Villeneuve). Literarnozgodovinski oris zaključí s t. i. zlatim stoletjem pravljič, 19. stoletjem, in znano zbirko bratov Grimm (J. Zipes *The Golden Age of Folk and Fairy Tales: From the Brothers Grimm to Andrew Lang*).

Za nadaljnje raziskovanje pravljič bodo bralcu v pomoč ATU¹ oznake, s katerimi avtorica opremi vsako izmed štirinajstih enot, kar je presežek knjige, ker omogoča folkloristično in literarno analizo tipov/motivov, motivnih drobcev in slepih motivov (M. Lüthi, *Evropska pravljica: forma in narava*) ter postavitev slovenskih (čarobnih) pravljič v mednarodni prostor. Tukajle za ilustracijo navajamo le nekaj primerov:

Po omenjeni tipološki klasifikaciji je Slovenska pravljica *Sirota* skladna z dvema mednarodnima tipoma ATU 480 (*Kind and the Unkind Girls*) in ATU 510A (*Cinderella* oziroma *Pepelka*). Motiv *Pepelke* je eden najstarejših motivov (od egipčanske *Rhodopis*) in je znan v domala vseh kulturah. Poznamo ga v treh variantah ATU 510A, ATU 510B in ATU 510C. Zanimiva je zbirka *Pepelka* Mariane Roalfe Cox iz leta 1893, v kateri je avtorica zbrala 345 variant *Pepelke*.

Pravljica *Trije sinovi* (ATU 671 – *The Three Languages*) je vpeta v literarnozgodovinski kontekst poznavanja živalske govornice, takšni liki so bili na primer Terezij, Salomon, Sigurd ... Pravljico lahko povežemo tudi z Andersenovo pravljico *Cesar in slavec* ali Wildovo *Slavec in vrtnica*. Zanimiva je interpretacija tovrstnih pravljič s stališča ekokritike: le tisti, ki živi v skladu z notranjo/zunanjo naravo ali s seboj, živi polno življenje. Ravno pravljica o *Treh jezikih* je deležna številnih interpretacij o poslušanju intuicije, lastnega jaza in ravnovesja med notranjim in zunanjim. *Trije sinovi* se intertekstualno navezujejo tudi na sufijsko besedilo *Zborovanje ptic* iz 12. stoletja Farida ud-Din Attarja.

Pravljica *Od šuštarja* se tipološko gledano umešča v ATU 330 (*The Smith and the Devil*) in je etiološka pravljica, v kateri kot osrednja lika nastopata iznajdljivi čevljar in hudič. V slovenskih ljudskih pravljičah ne najdemo višjega plemstva (cesar, cesarica, kralj, kraljica ...), temveč le srednje plemstvo (npr. grof), ki je lahko tudi ironično pojmovano (na primer grofič

¹ ATU je mednarodna oznaka oziroma akronim na osnovi priimkov treh folkloristov Aarne, Thompson, Uther, ki so objavili mednarodno klasificiran indeks pravljičnih tipov (Uther 2004, ponatis 2011). Uther, Hans-Jorg, 2011: *The Types of International Folktales, a Classification and Bibliography, Based on the System of Antti Aarne and Stith Thompson*. Helsinki Suomalainen Tiedekatemia /Academia Scientiarum Fennica.

v pravljici *Grofič prašič*). Pravljica *Od šuštarja* se intertekstualno navezuje na motiv kovača in hudiča, kar jo uvršča med pravljice s prvimi legende (bog, hudič, sv. Peter, župnik ipd.). Besedilo, ki vsebuje humoristične prvine in/ali epizode, opisuje tipično situacijo, kako nižji sloj (obrtnik/čevljar) z različnimi domiselnimi načini poskuša preložiti smrt. (Podoben primer je tudi pravljica *Skrb in smrt* (v: *Slovenske legende*, 1910).)

Zadnje besedilo v zbirki nosi naslov *O dečku, ki je grah pobiral* (ATU 704 – *The Princess on the Pea*) ter se, vsaj v začetku, medbesedilno povezuje z Andersenovo *Kraljično na zrnu graha*. V nadaljevanju se pravljica oddalji od izhodiščne povezave in se poveže s Perrautovo pravljico *Obuti maček*, ki govori o ekonomski in socialni promociji (makiavelizmu). V pravljici *O dečku, ki je grah pobiral*, dečku pri ekonomski in socialni promociji pomaga pravljичno bitje – *beloglavec*, ki se želi polastiti dečkove duše, kar se povezuje z že omenjenim motivom ATU 330 (*The Smith and the Devil*). Ker je *Deček, ki je pobiral grah* namenjena otrokom, do srečnega zaključka z nasvetom pomaga stara mati – arhetip modre ženske.

Čudežne pravljice tokrat izključno v elektronski obliki prinašajo kakovosten izbor besedil, namenjen mladim in vsem, ki jih zanima slovensko ljudsko izročilo. Poglobljena spremna beseda in umestitev slovenskih pravljic v mednarodni kontekst sta raziskovalska dosežka, ki poleg informacijskega bogastva predstavljata dobro podlago za nadaljnje raziskovanje.

Alenka Urh

Zlata paličica čara, pričara in – očara

V prvem tednu oktobra je pod organizacijsko taktirko Lutkovnega gledališča Ljubljana, Cankarjevega doma in Slovenskega gledališkega inštituta potekal 17. festival uprizoritvenih umetnosti za otroke in mlade Zlata paličica. Festival je bil prvič organiziran leta 1993 v okviru Mojega gledališča v Kulturnem domu Španski borci, leta 2005 je bil prenesen pod okrilje tedaj novoustanovljenega Gledališča za otroke in mlade Ljubljana, od leta 2009, ko je bil slednji pripojen Lutkovnemu gledališču Ljubljana (LGL), pa sodi v okvir programske enote LGL Dramski oder za mlade. Festival, ki je bil sprva organiziran vsako leto, pozneje pa bienalno, se je v letih od svojega začetka razvil v osrednji nacionalni pregledni festival gledališke produkcije za mlado občinstvo.

Oder gledališča za mlade pri nas tudi sicer ponuja pestro festivalsko dogajanje – LGL namreč poleg Zlate paličice prireja še mednarodni bienalni festival Lutke, osrednjo manifestacijo sodobnega lutkarstva, ki je leta 2016 potekala že trinajstič. Potem je tu še mariborski bienale lutkovnih ustvarjalcev Slovenije, namenjen izpostavitvi najboljših slovenskih lutkovnih predstav preteklih dveh let, ki je letos septembra v soorganizaciji Ustanove lutkovnih ustvarjalcev in Lutkovnega gledališča Maribor beležil svojo deveto ponovitev. Slednji že vrsto let prireja tudi mednarodni festival Poletni lutkovni pristan, ki s svojim brezplačnim programom predstavlja odlično okno v svet lutk, lutkarstva in gledališke dejavnosti nasploh.

Zlata paličica je tudi tokrat pričarala izbor najboljših slovenskih predstav za otroke in mlade, ki so vrhunec tovrstne gledališke ustvarjalnosti in so bile premierno uprizorjene med 31. marcem 2015 in 28. februarjem 2017. Od triinšestdesetih se je v festivalski program uvrstilo dvajset uprizoritev, ki po mnenju tričlanske strokovne komisije (Nika Arhar, Martina Peštaj in Milena Mileva Blažič) “omogočajo celovito in kompleksno umetniško doživetje” ter zaradi estetske, vsebinske, formalne in žanrske raznolikosti uspešno nagovarjajo različne starostne skupine naslovnikov, od tistih najmlajših, starih nad šest mesecev, do starejših, predšolskih, osnovnošolskih in ne nazadnje srednješolskih otrok. Od leta 2015 ob zaključku festivala podeljujejo nagradi za najboljšo otroško in najboljšo mladinsko predstavo po izboru otroške in mladinske žirije, prej pa so nagrade podeljevali v različnih kategorijah (za predstavo v celoti, za žensko in moško vlogo, za igralsko upodobitev ter za oblikovanje giba in kostumov). Letos je otroško žirijo najbolj prepričala „lutkovna spletenka“ *Medved in mali* režiserke Ivane Djilas v produkciji Lutkovnega gledališča Ljubljanskega, pod okriljem katerega je luč gledališča ugledala tudi najboljša mladinska predstava *Nekoč, ko nas ni bilo več* v režiji Anje Suša.

Če naj uvodoma festival vzamemo kot celoto in si jo ogledamo z različnih strani (pri tem se seveda zavedamo neizogibne površnosti takšnega početja, a po drugi strani se vendarle spodobi povedati besedo ali dve o “splošnem vtisu”), lahko izpostavimo nekaj osnovnih dejstev. (Mladi) gledalec ima v tednu festivalskega dogajanja priložnost spoznati različne oblike gledališkega izraza, od povsem dramskega/igranega, do lutkovnega, plesno-glasbenega ali interaktivnega načina podajanja vsebine. Vsaka izmed dvajsetih predstav: *Krickrac, to sem jaz; Kakec – Kakeve dogodivščine; Medved in mali; Srce in popek; mali modri in mali rumeni; Jutri je bila zabava; Pobalinska pujsa; Andrej Nspanec; Kaj pa če...; Pekarna Mišmaš; Ostržek; Gledališče od Ž do A; 20 000 milj pod morjem; Živalske novice; Želim si...; Romeo in Julija; Peter Kušter; Nekoč, ko nas ni bilo več; Neli ni več in Hamlet pa pol* v povsem svojem in svojevrstnem gledališkem jeziku predstavlja domiselno skonstruiran, umetniško dovršen, vsebinsko in žanrsko raznolik ter notranje koherenten domišljjski svet, ki nas preprosto posrka vase. Pester festivalski nabor pokriva široko snovno-vsebinsko polje – nekatere predstave s temami, kot so sprejemanje drugačnosti, prijateljstvo, ljubezen, družinski ali medvrstniški odnosi, sodijo v območje aktualnega ali izkustvenega, druge z opiranjem na že znana snovna jedra vdihujejo novo, sveže življenje v ustvarjalna dela klasikov, tretje se ponujajo v obliki svobodne plesne/glasbene igre domišljije, interaktivne dogodivščine ali poučnega pogleda v gledališko zaodrje. Pretežni del uprizoritev gradi

na predhodni literarni oziroma, natančneje, prozni predlogi, bodisi v slikaniški bodisi v romaneskni obliki (na dramski le izjemoma), najdemo pa tudi avtorske projekte, ki so bili ustvarjeni izključno za odrski obstoj. Posebne omembe je pri tem vreden projekt *Želim si ...* (režija Juš A. Zidar), zasnovan kot adaptacija dramskih prizorov in besedil, ki so jih na natečaj ljubljanske Drame poslali najstniki, stari od deset do petnajst let.

Načini obdelave tem so raznovrstni, od realistično-problemske naravnosti do povsem domišljijjskih in pravljicnih inkarnacij, pri čemer vsakokratno spremembo optike dosledno spremlja ustrezen in skrbno izbran uprizoritveni pristop, ki je posledica kreativne distance do (morebitnih) književnih predlog. Če po Barthesu gledališče kot območje s posebno "gostoto znakov" predstavlja svojevrstno "informacijsko polifonijo", ki z množtvom semiotičnih dimenzij presega monodijo literature, potem je določena razdalja neizbežna že z izkustvenega vidika, dojemanje gledališke realnosti se namreč precej razlikuje od dojemanja literarne. Ravno zato ne smemo pozabiti na nesporno kultivacijsko moč gledališča, ki znotraj človekove semiosfere (če si izposodimo Lotmanov izraz) ustvarja specifično kombinacijo kompleksnega sistema znakov in njihovih pomenov, ta pa v naslednjem koraku v gledalcu razvija in ohranja povsem drugačno senzibilnost kot drugi načini podajanja (umetniške) vsebine. Morda so tudi s tem v mislih v okviru letošnjega festivala Zlata paličica premierno predstavili istoimensko spletno platformo, katere poslanstvo je poskrbeti za kontinuiran in sistematično urejen zbir relevantnih informacij s področja gledališča za otroke in mlade ter vzpostaviti referenčno bazo za iskanje kakovostnih predstav, ovrednotenih s strani tričlanske komisije. Platforma je del nacionalnega projekta kulturno-umetnostne vzgoje *Gleda(l)išče*, ki je namenjen razvijanju ustvarjalnosti in gledališke pismenosti otrok.

V nadaljevanju bomo zaradi omejenega prostora, namenjenega pričujočemu besedilu, predstavili nekaj naključno izbranih uprizoritev, ob zavedanju, da s tem preostalim delamo krivico. Tudi zato je vzpostavitev omenjene spletne platforme zares smiselna, saj bo zagotovila kontinuirane ocene, priporočila in splošne informacije s področja gledališča za otroke in mlade.

Katja Gehrman: *Medved in mali*. Premiera 21. april 2016. Lutkovno gledališče Ljubljana. Režiserka Ivana Djilas.

Zgodba o pripadniku določene živalske vrste, ki se pomotoma izvali v naročju druge vrste, je stara, poznamo jo v različnih variacijah in obdelavah. Običajno gre za pernate živali, saj je jajce idealna oblika, ki na zgodbeni

ravni do neke mere nevtralizira neposredno vez med materjo in potomcem ter posledično ublaži vprašanje odgovornosti v zvezi z zapuščenim (?), izgubljenim (?) ali osirotelim (?) mladičem. To je sicer tehnično gledano stvar predzgodbe, a vendarle. Pri tem seveda ne gre za morebitno emocionalno vez, temveč za preprosto biološko dejstvo – srnica se recimo ne more skotiti drugi materi, medtem ko se kokošji, račji, gosji ali labodji mladič lahko izvali v trenutku njene odsotnosti. Jajce se kaže kot primerna oblika tudi s fizikalnega vidika, saj se lahko kaj hitro kam odkotali, hkrati pa je dovolj trdno, da to stori brez večjih posledic (po nekaterih teorijah je ravno nesimetrična ovalnost jajca zaslužna za evolucijsko obstojnost ptic, ki gnezdiijo na tleh, saj se jajce tudi po klancu navzdol kotali v cikcakastih zavojih, zaradi česar teže doseže nevarno hitrost). Ne nazadnje lahko jajce zadiši lisici, in natanko to predstavlja začetno gibalo predstave *Medved in mali*, dramatizacije istoimenske slikanice nemške slikarke Katje Gehrmann. Lisica namreč jajce izgubi, najde pa ga velik, rjav in nekoliko godrnjav medved. A glej no glej, iz jajca se ravno tedaj izvali majhen, rumen in zvedav gosak, pozneje imenovan mali. Medved zagleda malega in mali zagleda medveda – gledata se, a rezultat je asimetričen – medtem ko mali v medvedu prepozna mamo, saj je njegov obraz prvo, kar mu je padlo v oči, je izkušeni medved v takšnih ocenah precej bolj zadržan in malega gosaka ne more kar meni nič tebi nič sprejeti za medveda, kaj šele, da bi takole nenadoma in nenapovedano postal mama. Seveda je takšna situacija in z njo povezana dinamika med naslovnima likoma nadvse plodna za različne komične dovtipe in duhovitosti. Tako se na primer izjalovijo vsi kosmatinčevi poskusi, da bi malemu dokazal, da ni medved, pravzaprav mu vselej uspe ravno nasprotno – na podlagi njegovega sklepanja in kriterijev “medvedjosti” se vselej izkaže, da mali gosak pač je medved. Lahko je velik, zna teči, priti na drevesno vejo in uloviti ribo. Medvedova metoda dokazovanja je kot neuspela majevtika, kosmatinec pa kot nekakšen “na glavo obrnjeni Sokrat”, ki ob koncu dialoga v aporijo vsakič znova pripelje – samega sebe. Ko nazadnje mali ujame veliko ribo in sam prežene lačnega lisjaka, je medved pahnjen v dokončni dvom: “Morda pa vseeno je medved?” A na tej točki je vprašanje že irelevantno, saj se je ne glede na pripadnost tej ali oni vrsti mali čivkač kosmatincu zelo prikupil; med dokazovanjem različnosti sta se spletli naklonjenost in bližina.

V mehko in puhasto metaforo zavito pripoved brez težav spremljajo tudi najmlajši (od drugega leta starosti naprej), starostni skupini primerna je tudi dolžina (35 minut). Zgodba duhovito, prisrčno in nevsiljivo zastavlja vprašanja identitete, pripadnosti in sprejemanja (drugačnosti), kljub

temu pa so navedena vprašanja obravnavana v vsej njihovi kompleksnosti: medved na primer o drugosti ali enakosti razmišlja predvsem v kontekstu tega, *kar lahko stori* oziroma česa je sposoben in ne tega, *kar je in kakšen je*. Tako recimo najočitnejših razlik sploh ne omenja, podobno, kot jih je iz polja (politično in družbeno) relevantnega izločila vsaka k enakosti in pravičnosti stremeča družba, ki da kaj nase – govorimo o t. i. neizbranih ali askriptivnih razlikah, torej barvi kože (ali v konkretnem primeru: dlake ali perja), spolu, spolni usmerjenosti itd. Rjavost medveda in rumenost malega sta nepomembni že v osnovi, kot je nepomemben videz na sploh – *Grdi raček* jo je v tem pogledu nedvomno slabše odnesel, a on je živel v drugačnih časih. Pomembno je, da je v dejanjih tudi gosak lahko medved, saj ga s slednjim družijo medvedji pogum, s katerim je premagal lisico.

Posebne omembe je vredna likovna podoba predstave, ki poskrbi za očarljivo pravljичno pregibanje književne vsebine. Mehke pletene ročne lutke britanske oblikovalke Donne Wilson in čarobnost gozdne scenografije Ajde Vogelnic gledalca učinkovito zazibajo v domišljijjski svet, ki ga “oživljajo” na odru ves čas prisotni igralci Urška Hlebec, Maja Kunšič in Iztok Lužar. Zgodba, ki je pod režijsko taktirko Ivane Djilas dobila vizualno presežno in dramaturško (Metka Damjan) kompaktno odrsko različico, je po mnenju otroške žirije obveljala za najboljšo predstavo festivala, odlično pa je bila sprejeta tudi po drugih festivalskih prizoriščih: na že omenjenem 9. festivalu lutkovnih ustvarjalcev Slovenije v Mariboru je prejela nagrado za najboljšo uprizoritev v celoti – *grand prix*, nagrado za najboljšo animacijo in igro, ki si jo je s prepričljivo upodobitvijo malega prislužila Maja Kunšič, ter nagrado za celostno likovno podobo.

***Srce in popek*. Avtorice in režiserke: Katja Kähkönen, Mateja Ocepek, Katja Povše. Premiera 24. april 2015. AEIOU gledališče za dojenčke in malčke, Hiša otrok in umetnosti, Društvo lutkovnih ustvarjalcev, Zavod H'art.**

Doživljajska interaktivna predstava *Srce in popek*, ki je nastala v okviru izkustvenega labirinta Hiše otrok in umetnosti, gledalca obuje že v samem začetku. Preden ga namreč igralki Mateja Ocepek in Katja Povše v vlogi kirurgin dr. Kože in dr. Kraste povabita v domišljijjsko operacijsko sobo in ga posvetita v različne skrivnosti človeškega telesa, si mora nadeti copate in zdravniško čepico, saj le tako lahko nastopi v vlogi njunega pomočnika. Igra se v predstavi torej začne, še preden gledalec stopi na oder, kar

pomeni, da je presežena konvencionalna dinamika med gledalcem in igralcem ter avditorijem in odrom, slednji namreč predstavlja skupni prostor, mesto stika, kjer vsakdo izmed prisotnih hkrati opazuje in (se) igra. Scenografija poudarja avtentičnost odrske izkušnje in je fiktivni resničnosti primerno sterilna – bela kirurška soba, po kateri so nameščeni različni zanimivi predmeti in multifunkcionalne inštalacije. Ti predstavljajo dele telesa in njihove funkcije, katerih nosilci so člani družine Smrkelj, vsak od njih soočen s kakšnim križem ali težavo. Naj gre za prebavne motnje zaradi preobilja čokolade, raztresenost ali srčne težave, vedno je dogajanje soustvarjajoči (otroški) gledalec tisti, ki z izkušnjo in sodelovanjem dopolnjuje ogrodje predstave. Igralki/kirurginji pomočnike po prostoru usmerjata izredno suvereno, sprehajanje med deli telesa, njihovo spoznavanje in zdravljenje namreč poteka po premišljenem načrtu, ki pa nikakor ne ukinja igrivosti. Otroci se spoznajo z delovanjem prebavil, srca in ožilja, z vlogo okostja, osnovami človeškega razmnoževanja, pogledajo “z drugimi očmi” in izvejo, kaj pomeni “prazna glava”. Spoznavna oziroma poučna plat besedila je prilagojena predvideni starosti gledalcev (od dveh let in pol naprej), domišljijско popotovanje pa je začinjeno z dobršno mero razigranega in otroškemu interesnemu polju prilagojenega humorja. Ta na primer črpa tudi iz družbeno manj zaželenih in običajno v skrajno zasebno sfero odrinjenih telesnih funkcij, kot so kakci, pukci in podobno, ki tu upravičeno nastopajo kot nekaj povsem naravnega ter celo hvale vrednega. *Srce in popek* je torej zanimiva in zabavna interaktivna delavnica, ali bolje – igralnica, v kateri je mladi gledalec povabljen, da vdihne življenje v odrski svet.

Manica K. Musil: *Pobalinska pujsa*. Interaktivna lutkovna predstava. Premiera 13. oktober 2016. Lutkovno gledališče Maribor. Režiser Miha Golob.

Pujsa Tine in Tone sta razposajenca, ki jima zlepa ne najdemo para. Ko imajo namreč druge dvoriščne živali (kokoši, race, osel, mačka, pes Runo) pozornost na paši, jih pobalina zvežeta z vrvo in si tako zagotovita neomejen dostop do hlevskih dobrin, kot so hrana, imenitne blatne mlake in seno. Še več, vse hudo slutečim živalim, ki so imele očitno že večkrat priložnost pobliže spoznati pujsje vragolije, jih še dodatno zagodeta: Runu prevrneta zvrhano skledo hrane, mucu Marjetki posvinjata krtačo, s katero vsako jutro razčesava svojo snežno belo dlako, kokošja jajca, iz katerih bodo vsak hip pokukali piščančki, zamenjata z račjimi in, kar je najpomembneje, pomljkaskata vso hrano. Od vsega lepega Tine in Tone

zatem utoneta v globok spanec, ki je usoden za njuno pujsjo hegemonijo – miška, ki sta jo v začetku pozabila zvezati, pregrizne vrv in živali se osvobodijo. Da je zmeda popolna, se medtem izvalita še dva piščančka, ki ob tem dobita vtis, da sta Tine in Tone njuna mami in ati. Že tako zabavna zgodba dobi nove humorne razsežnosti, saj mala čivkača od pujsov, ki sta po osvoboditvi živali v nemajhnih škripcih, zahtevata najrazličnejše stvari: “Ati, lačna sva”; “Mami, zbudi se!”; “Midva bi se tudi kopala!” Živali so ogorčene, tega verjetno ni treba posebej poudarjati, zato se odločijo, da se bodo maščevale. Preden se zgodi kaj hujšega, se pujsa opravičita, ampak ali je s tem res konec njunih potegavščin?

Predstava je nastala na podlagi slikanice *Pobalinska pujsa* Manice Kleinovšek Musil, ki podobno kot ostala njena tovrstna dela izstopa zaradi posebnih “tekstilnih” ilustracij. Avtorica je zasnovala tudi nenavadno in edinstveno likovno podobo lutkovne uprizoritve – na oder je postavljeno belo platno, na katerem se s pomočjo niti in svetlobnih učinkov (zanje je zadolžen Gašper Bohinec) izrisuje dvorišče, po katerem igralca (Maksimiljan Dajčman in Anže Zevnik) razporejata magnetne podobe likov (avtor lutkovne tehnologije je Primož Mihevec), sestavljene iz različnih tkanin. V črno oblečena igralca, ki sta na odru prisotna praktično ves čas, nosita vlogi pripovedovalcev in glavnih junakov ter skrbita za gibanje dvodimenzionalnih lutk, le občasno izgineta za platno in s pomočjo magnetov iz ozadja premikata gibljive obrazne poteze pujsov, kar pripomore k vtisu živosti likov.

Predstava je interaktivna, pujsa namreč za svoje potegavščine potrebujeta pomoč publike – gledalci jima pomagajo napeti vrv, s katero zvezeta živali, med in nad sedeži, potem otroke povabita na oder, kjer kokošja jajca zamenjajo z račjimi in uganjajo druge vragolije. Zanimivo je videti, kako se otroci na povabila odzivajo in kako na odru zavlada igriva razposajenost, ki po drugi strani zahteva precejšen pogum igralcev in celotne ustvarjalne ekipe. Pomislite, večja skupina nepoznanih triletnih navihancev, izrecno povabljeni k norčijam, vragolijam in vsesplošni noriji na odru? A igralca se z izzivom soočita brez večjih težav in poskrbita za nepozabno gledališko izkušnjo.

William Shakespeare in ustvarjalna ekipa: *Romeo in Julija*. Gledališka predstava, premiera 27. junij 2016. Zavod Margareta Schwarzwald, Cankarjev dom, Slovenski gledališki inštitut. Avtorica koncepta in režiserka Maruša Kink.

Domiselna priredba znane Shakespearjeve drame *Romeo in Julija* je zanimiv primer srečanja postmodernizma s klasiko. Osnovni namen in vodilo

uprizoritve ni ustvariti kar se da verodostojno iluzijo shakespearjanske gledališke realnosti, temveč se od nje, če je potrebno, radikalno oddaljiti in v nastali distanci najti prostor za umestitev izkušnjsko-interesnega polja sodobnih mladostnikov. Kot nalašč za takšno početje je Štihova dvorana Cankarjevega doma s svojo amfiteatrsko obliko, saj se igralci (Patricija Jurinčič Finžgar, Vid Klemenc, Lovro Finžgar/Gregor Prah in Jure Kopušar) lahko premikajo tudi med gledalci. Vsebina je podana kot igra v igri, v kateri se štirje prijatelji/angeli pripravljajo na preizkus znanja iz streljanja Amorjevih puščic in esej na temo zgodovine ljubezni, ki jih čakata naslednji dan. Za prvega svoje spretnosti mojstrijo že pred pričetkom predstave – z različnih mest v dvorani izstreljujejo namišljene ljubezenske puščice v prihajajoče gledalce. A ker zgodovina ljubezni ne zahteva fizične spretnosti, ampak znanje, se nič kaj zabavnega učenja lotijo drugače: eno najodmevnejših ljubezenskih zgodb v zgodovini bodo, za lažje pomnjenje, kar odigrali. Vsakemu od igralcev torej pripada več vlog, vsakokratne prelevitve pa so dovolj prepričljive in imajo zasluge za marsikateri komični učinek, saj se gledalec ves čas zaveda “provizoričnosti”, s katero se angeli lotevajo poustvarjanja znane klasike.

Igra deluje večdimenzionalno, pri čemer Shakespearjevi liki, pripadniki sprtih veronskih družin Capouletov in Montegov, poljubno “izstopajo” iz igre (v igri) in sproti kot angeli komentirajo dramsko dogajanje. Gre za duhovit in dobro izpeljan primer svobodne domišljajske aktualizacije klasike, v kateri se zdajšnjost sreča z renesanso, sodobne odrske konvencije z elizabetinskimi in Shakespearjevi verzi s (post)moderno gledališko govorico. Zadnja se kaže tudi v navezavah na popularno kulturo, predvsem na glasbo in film, ki verjetno predstavljata najuniverzalnejšo skupno točko zanimanja sodobne mladine (predstava je namenjena gledalcem, starim več kot enajst let). Scenografija je minimalistična, v sredini odra je med dvema stojaloma razpeta vrv, na katero so razvrščene raznobarnve luči, potem je tu stol in nemara še kakšna malenkost; vsekakor dovolj za doseganje osnovnega namena – rekontekstualizacija že znanega v povsem novih okvirih.

Jaka Andrej Voljavec: *Hamlet pa pol*. Komedija zmešnjav, premiera 19. april 2016. Celinka, Cankarjev dom, Zavod Bufeto, Zavod SeVeDa. Režija Jaka Andrej Voljavec.

Zlata paličica je poleg pravkar omenjene prinesla še eno zanimivo ustvarjalno interpretacijo velikega angleškega dramatika, ki v priredbi nosi naslov

Hamlet pa pol. Tudi ta do svoje dramske predloge zavzame komično distanco, ki pa je vendarle izpeljana precej drugače – s parodičnimi zaobrnitvami, speljanimi v smer aktualne gledališke in družbene realnosti. Prikazovanje zakulisja v osrednji gledališki hiši Nerodni teater sicer sledi izvornim koordinatam odnosov med liki: Helmut Pavjan (Rok Kravanja) je sin ovdovele Gertrude (Tina Gunzek), na novo poročene s Klavdijem (Gašper Jarni), bratom svojega umrlega moža, ki mu je prepustila vodenje gledališča (oziroma, v Shakespearjevem primeru, dežele). Razvajeni mamin sinček Helmut želi na vsak način uspeti kot igralec in ko mu stric – oči, kot imenuje Klavdija – končno obljubi vlogo, se skupaj s svobodnjakinjo Ofelijo odloči uprizoriti prav *Hamleta*. Tako je ustvarjena “mišnica”, nekakšna tragedija v komediji, katere namen je razkriti... no, saj vsi vemo, kam pes taco moli. Za dodatno mero smeha poskrbi nabrit, kritičen in mestoma porogljiv odnos do sodobnih gledaliških razmer in odrskih konvencij; k temu pripomoreta še sočen jezikovni register in narečna govorica. Tudi v omenjeni uprizoritvi igralci prepričljivo odigrajo po več vlog, pri čemer prehode zaznamujejo povsem druga dikcija in gestikulacija, menjava kostumov ter domiselno zasnovane maske *commedie dell'arte*, ki jih je izdelal Branko Drekonja. Situacijam primerno vzdušje, enkrat veselo in poskočno, drugič grozeče napeto, je ustvarjeno s pomočjo odličnih v živo odigranih glasbenih vložkov in spremljav Uroša Jezdića.

Gledališki list festivala kot priporočeno starostno skupino navaja najstnike, starejše od dvanajst let, vsekakor pa se bodo ob prikazanih porogljivo-kritičnih domislicah najbolj nasmejali še nekoliko starejši mladostniki in tudi odrasli.

Lutz Hübner: *Neli ni več*. Glasbena predstava, premiera 12. april 2016. Lutkovno gledališče Ljubljana. Režiser Jaša Koceli.

Problemsko naravnana predstava *Neli ni več* na oder postavlja zgodbo o bolj ko ne garažnem bendu #hešteg, ki ima potencial postati veliko več. Pet prijateljev ob koncu srednje šole stoji na življenjskih razpotjih; po eni strani se želijo kot skupina uvrstiti na pomembno tekmovanje mladih glasbenikov, po drugi želijo stopiti na pot lastnega uspeha, kar bi skoraj neizogibno prineslo opustitev spletenih prijateljskih in ljubezenskih vezi. Utečeno delovanje skupine nepričakovano poruši novica o hudi bolezni glavne pevke Neli, ki ji je glas in stas posodila odlična Lena Hribar. Skupina in posamezniki v njej so tako postavljeni pred težko preizkušnjo,

s katero se spopadajo na različne načine. Spletajo se nove vezi, dinamika se ruši, pojavijo se občutki krivde, ko v skupini glavno pevko (začasno) nadomesti dotedanja spremljevalna vokalistka in klaviaturistka Tina (Sara Gorše), ki zadano nalogo prav tako dobro opravi. Skupna stiska v ljubezni na novo poveže Nelinega fanta Jana (Matevž Müller) in njeno najboljšo prijateljico Koro (Klara Kastelec), protagonistka pa se po tolažbo zateče h kitaristu skupine (ki ga prepričljivo odigra Jernej Čampelj). Kaj takšnega bi v drugačnih situacijah med mladimi lahko ustvarilo življenjske zamere – a kaj, ko se *sub specie aeternitatis* ali konkretnije, v perspektivi neozdravljive ljubezni, stvari zdijo precej drugačne. Omenjene dileme in premiki v skupinski dinamiki, ki v podtonih spretno premišlujejo teme naklonjenosti, zvestobe, ljubezni ter želje po samorealizaciji, so z režijskega in dramaturškega vidika podane koncizno, junaki pa, zahvaljujoč prepričljivi igri in živemu jezikovnemu registru nastopajočih, pred gledalcem oživijo v vsej svoji večplastnosti. Dodelanost likov je vsekakor pomembna odlika za delo tega žanra, saj problemska besedila rada zdrsnejo v ploskovito tipizacijo in črno-belo prikazovanje realnosti. Veristična scenografija, ki jo podpisuje Darjan Mihajlovič Torkar, prikazuje vadbeni oder, po katerem so razporejeni glasbila, mikrofoni in nekaj ambientalnih predmetov, platno v ozadju pa v kombinaciji z igro svetlobe in senc ter zvočno spremljavo že v začetku pripomore k estetski plati uprizoritve. Ta je sicer v veliki meri ustvarjena s preigravanjem drugačnih strun – dobesedno, saj na gledalca skozi celotno predstavo v večji meri delujejo avditivni kot vizualni učinki.

Avtor literarne predloge, nemški dramatik Lutz Hübner, je ustvarjalcem vsakokratne uprizoritve prepustil nalogo, da sami določijo zvrst in napišejo glasbo, ki jo bo skupina igrala. Tokrat je to nalogo odlično opravil Miha Petrič, ki je kot avtor glasbe med drugim sodeloval pri številnih drugih predstavah različnih gledaliških hiš, avtor songov pa je pesnik in glasbeni producent Gašper Torkar. Tudi igralci se brez težav spopadajo z interpretacijo skrbno pripravljene glasbene predloge in pri tem kažejo veliko mero glasbenega talenta. Izpostaviti velja igralko Leno Hribar, ki v vlogi Neli posebej blesti, tako z igro kot tudi z močjo in barvo glasu, odlično pa je bila svoji pevski vlogi kos tudi Sara Gorše. *Neli ni več* je tako ena (naj)bolje zasnovanih in predstavljenih problemskih zgodb, ki pred gledalcem zaživi v vsej svoji večdimenzionalnosti.

Ponudbe prispevkov sprejemamo po elektronski pošti na naslov sodobnost@guest.arnes.si. Od tam jih razpošljemo področnim urednikom. Po njihovem priporočilu se o objavi ali neobjavi odločijo glavna urednica, pomočnica glavne urednice in odgovorni urednik. Po vnaprejšnjem dogovoru se smejo s potencialnimi ali obstoječimi sodelavci dogovarjati za morebitno sodelovanje tudi drugi sodelavci širšega uredništva, o objavi pa vselej odloča ožji uredniški odbor z glasovanjem. Na nekatere prispevke reagiramo hitro, na druge pozneje, skladno s prioriteta uredništva. Če se na prispevek ne odzovemo v šestih mesecih, to pomeni, da ni dovolj kakovosten ali ne ustreza konceptu revije.

Oblikovanje:

INVERSO

Tisk:

GRAFIS TRADE, d. o. o.

Naklada:

600 izvodov

Naročila:

sodobnost@guest.arnes.si

01 563 55 50, 01 437 21 01

www.sodobnost.com (naročilnica)

Letna naročnina za dvanajst števil 49 EUR, za tujino 130 EUR.

Cena posamezne številke v prosti prodaji 7 EUR, dvojna številka 12 EUR.

Revija izhaja s pomočjo Javne agencije za knjigo Republike Slovenije.

Spletna stran: www.sodobnost.com

Sodobnost je partnerica evropske mreže kulturnih revij Eurozine, večjezičnega spletnega časopisa, ki povezuje vodilne evropske literarne in kulturne revije (www.eurozine.com).

Sodobnost

ISSN 0038-0482

9 770038 048008